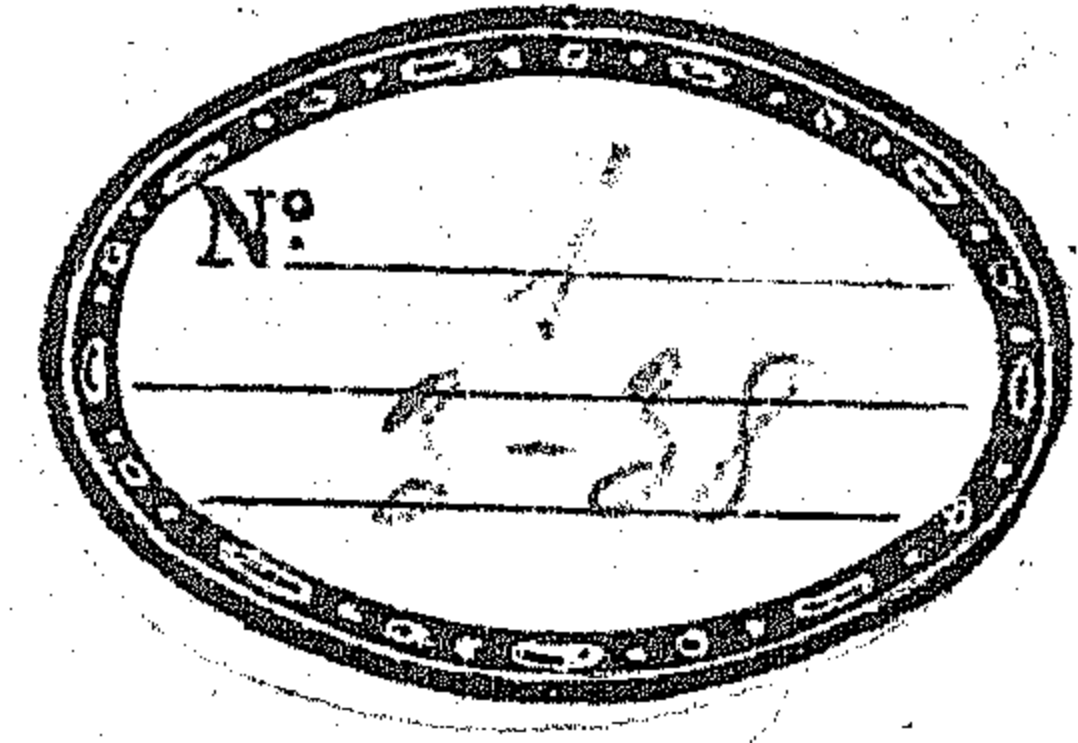
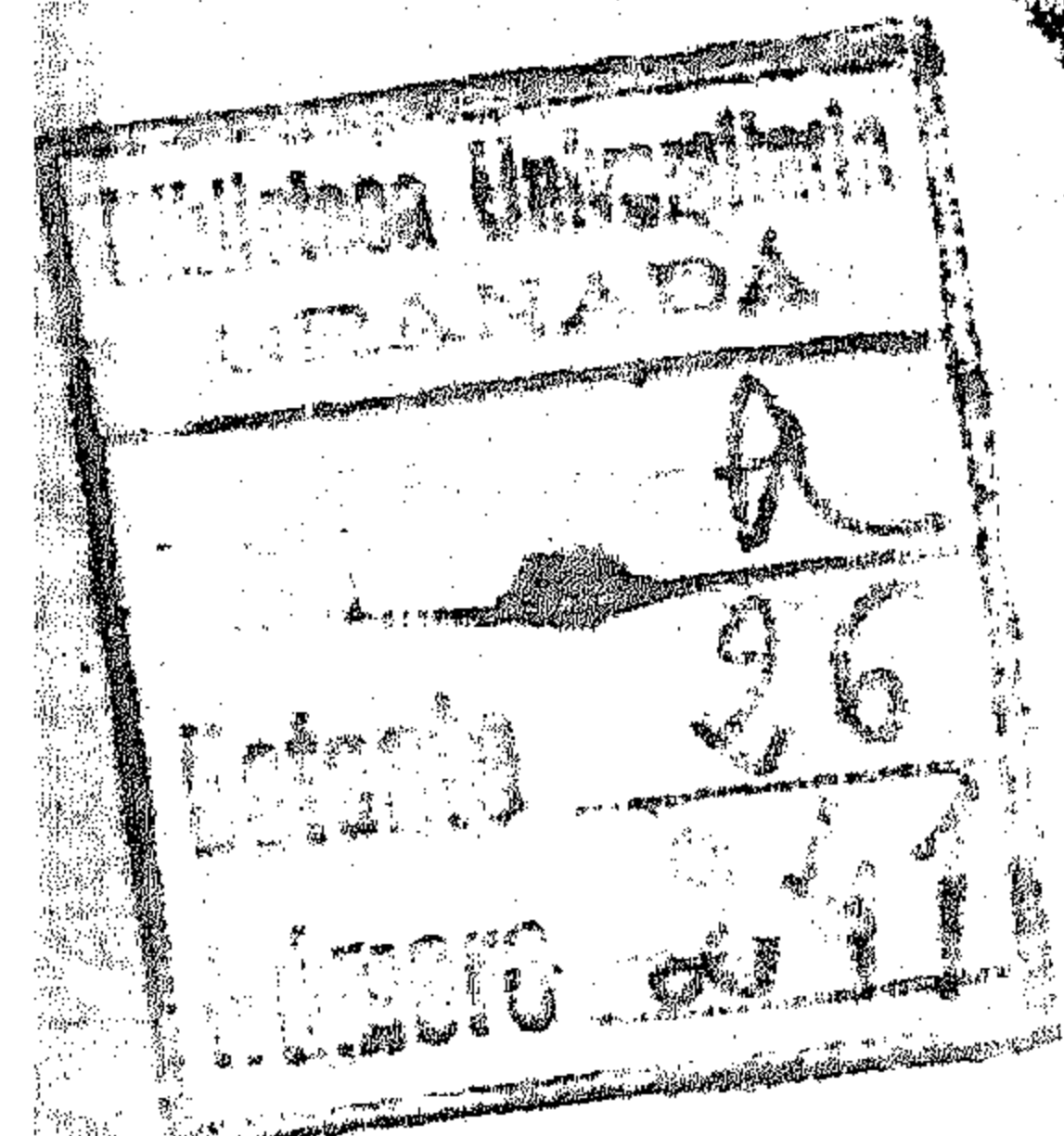

124

Ma 9. 26

19. a. 2

7

2 400 40

MADE IN SPAIN

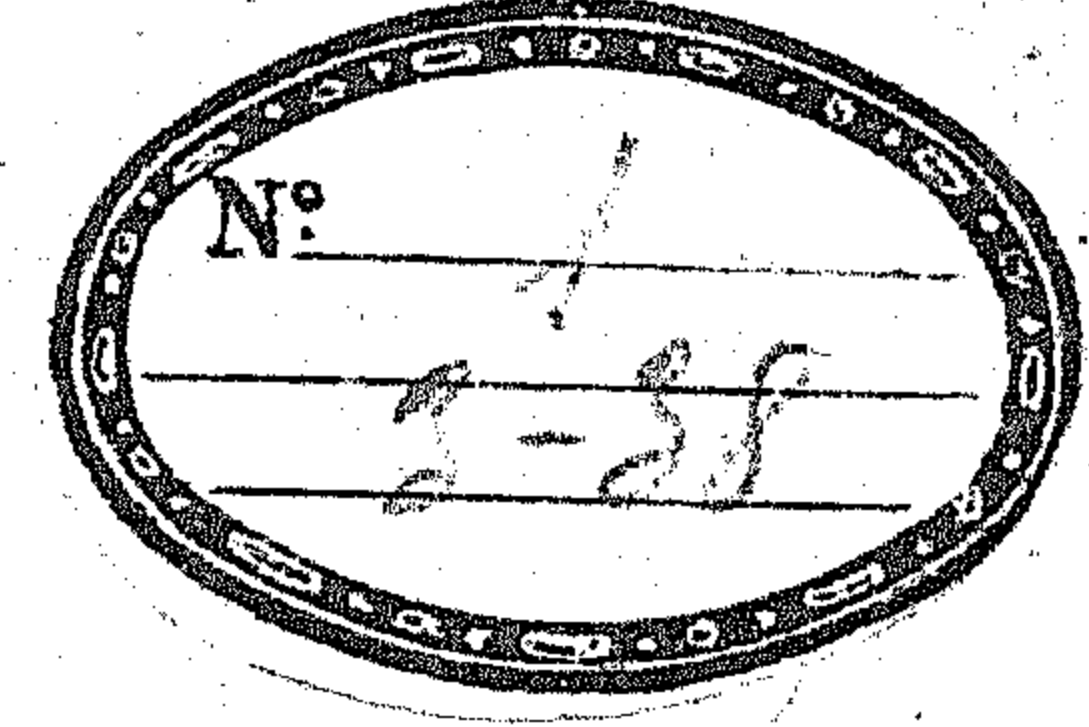
124

Ma 5. 26

19. a. 2

~~7~~

Universitat de Granada	
GRANADA	
Estadística	26
Número	11

M. ad Collegio de Granada comp. de Jo. de Granada. B2
P2-9945

PASCASII IV.
sti Eclouiensis, philoso-
phiæ & Medicinæ Doct.

ALEA, SIVE

DE CVRANDA LVDENDI IN
pecuniam cupiditate, Libri II.

*Priore, Medica plana, Methodo omnis grauis,
& ignota usque ad hoc tempus affectionis, natura,
causa & effectus, tanquam immanis & sæui alicu-
ius morbi, explicantur.*

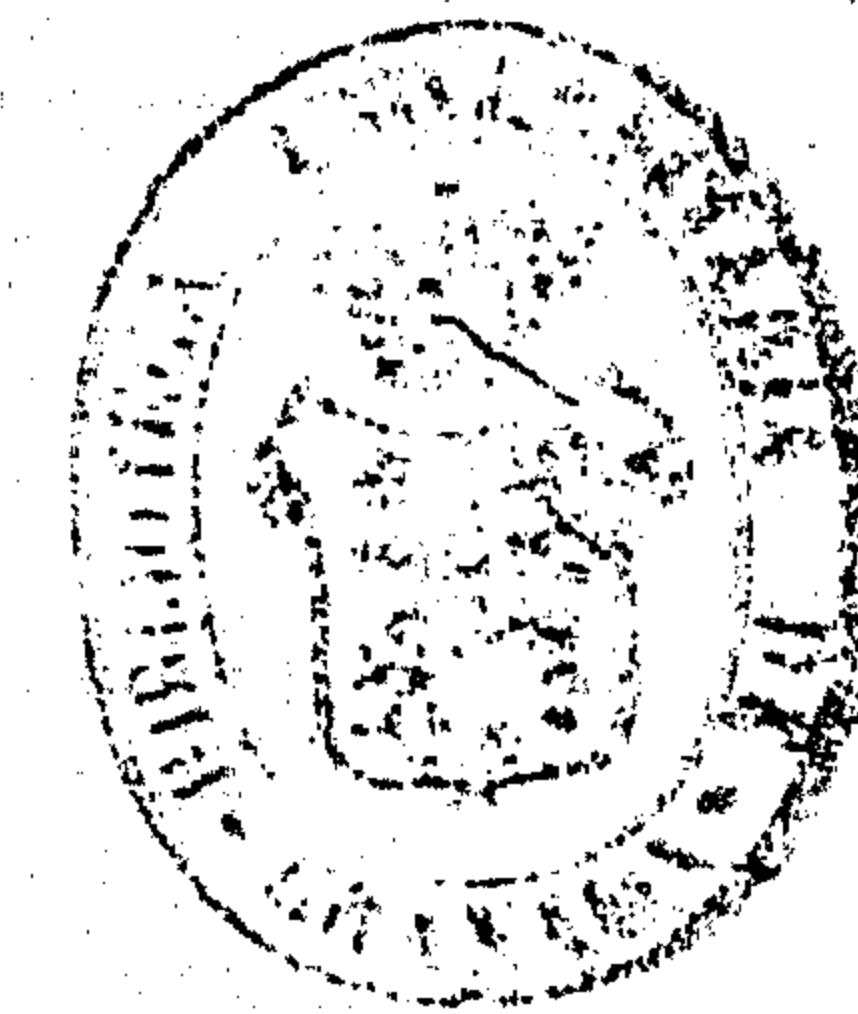
*Altero, qua potissimū curatione adhibita, insatia-
bilis flagitiosa, cupiditas euelli ex grauiter agrotan-
tium animis possit, explanatur. tum, si contumax
erit, qua ratione edomari & comprimi
queat, edocetur.*

*In principio libri, omnium præcipuorum ueluti capitum Catalogus
est. In fine rerum & uerborum copiosus Index.*

*Ad ampliss. uirum MAXIMILIANVM à Burgundia,
Vuackenæ & Capellæ Dominum, Belgicæ clas-
sis Imp. & Maris præfectum.*

*Sortis amore tumes? sunt certa piacula, quæ te
Ter purè lecto poterunt recreare libello.*

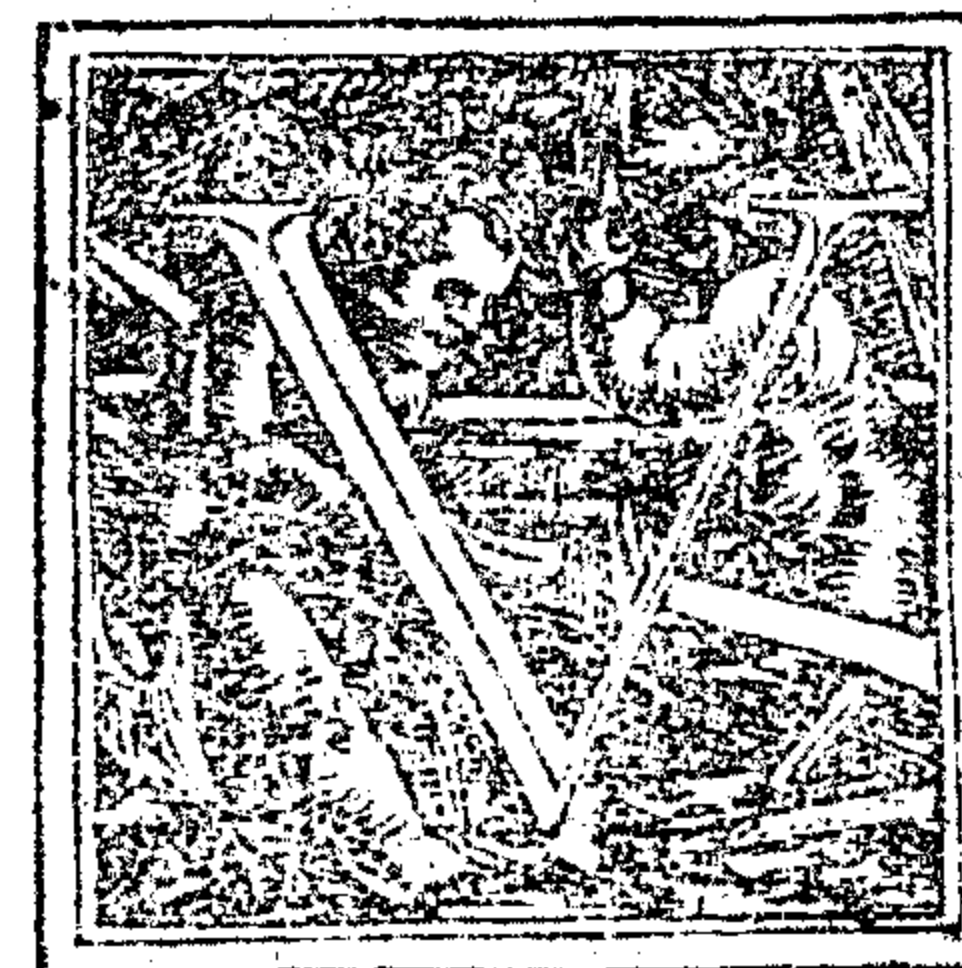
BASILEAE, PER IOAN-
nem Oporinum.

ΕΡΟΥΘΕΩ.
 Quisquis es, & ludi damnofo captus amore
 Vreris infelix: Me lege, liber eris.
 Nec refer, ut Diuos iurans, ut foedera rumpens
 Ludis adhuc, ludens teq; Deosq; malus.
 ωαυ λόγος ἐξουπει: Deus ille est. Pectoribus Rex
 Hunc sequere: hic Diuos uincit, & hic animos.

AMPLISSIMO CLARISSIMO
 ΜΟΛΥΒΕΥΙΡΟ, ΜΑΧΙΜΙΛΙΑΝΟ
 à Burgundia, Unackena & Capella Domino,
 Belgica Classis Imperatori, & Ma-
 ris Praefecto,

PASCASIVS IVSTVS ECLOVIENSIS,
 Philos. & Medicinæ Doctor, S. P. D.

IDE quàm nos parētibus & pa-
 triæ natura conciliet. Anni sunt
 duodeuiginti, cum longè semper
 à patria absens fui. Octo enim an-
 nos in Hispanijs, adolescens ad-
 huc, apud præclarum uirum Car-
 dinalem Poggium, tunc summi Pontificis ad Hi-
 spaniarū Regem Legatum, à literis illi & studijs,
 uixi: reliquos in Italia, Romæ, Bononiæ, Patauij,
 Ticini, nobilissimis bonarum literarum Acade-
 mijs, studiorum causa peregi: neq; interea ma-
 gnum scilicet aliquod patriæ desiderium me tenuit,
 aut ægrè unquam alienum solum & coelum tuli.
 Nunc uerò, post tam longū tempus, etsi tanquam
 Vlysses, nemini meorum notus, domum redire
 possum: tamen ita me magna reuisendi parentes
 & patriam cupiditas inuasit, singuli ut dies, qui
 desiderij & profectiois huius spem & consilium
 impediunt, anni mihi esse uideantur. Quanquam
 credo etiam, quia quasi defunctus esse quodam-
 modo iam mihi uideor, id ita fieri. Et, cum iam
 etiam per exiguum illud quidem, sed tamen nec in-
 utile, nec indoctum, diuturnæ peregrinationis
 meæ, & studiorum quasi monumentum quod-

dam in lucem edere statui: illudque partim propter argumenti de re uetere communi que nouitatem, partim propter emolumentum quod capere ex eius lectione plurimi poterunt, (neque enim tam ingeniosum aliquod quam *ἴθιμα* est Opus) multorum in hominum manus, ac Principum maxime palatia, & nobilium diuitumque domus (quorum atria alueoli, latrunculi & tabellæ exornant, ac uario tesserarum iactu & certamine trepido perstre-punt) deuenturum putem: nunquam in animum inducere potui (etsi multos hic præstantes dignitate & gloria uiros, nec male de me meritos, familiariter noui, qui etiam huiusmodi munus non aspernarètur) alteri ut id, quam patrio alicui Principi uiro, ex communi doctorum uiro-rum consuetudine dedicarem. Iniuriam enim mihi facere patriæ uiderer, (quæ, ut præclare scriptum est à Platone, ortus nostri partem sibi uedicat) & grauem ingratitude subire notam, si non & ipsum me, & peregrinationis meæ fructum aliquem, ad ipsam aliquando referrem. Verum hic si mihi uir primarius, ex omnibus unus est eligendus: quem tecum conferre possim, habeo neminem. Nam & propinquitate nonnulla mihi cõiunctus es, ut ipse annis abhinc aliquot, in Hispaniis cum esses, atque ad te salutatum officij causa tum uenirem, humanissimè sanè mihi significasti: cuius equidem gratiæ, & multæ tunc in me delatæ abs te beneuolentiæ memoriam, nunquam sum ex animo depositurus. Et is tu uir es, qui non solum prudentia singulari, eximia uirtute, & clarissima auctoritate,

quæ

quæ tu omnia de te ipso præstas, præcellas: sed etiam qui felici quadam, egregiaque fortuna, fati munere, præditus sis: ac quod uicturus habere Princeps debet, Genium habes. Ut rectè sanè fecisse iudicandus sit prudentissimus ille optimusque Hispaniarum Rex PHILIPPVS, qui sapientum illorum ueterum exemplum & consilium imitatus, te, cui cum prudentia & fide felicitas quoque ad amplitudinem & gloriam & res bene gerendas diuinitus adiuncta est, dignum, quem Belgicæ classis Imperatorem, nunc etiam maris Præfectum constitueret, iudicauerit: dignum etiam, cuius auspicijs ipse suam salutem, superbos ingressus Oceani fluctus committeret (ut eius quoque pater Imperator CAROLVS antea feliciter fecerat) existimauerit. Ita enim Maximo, Marcello, Scipioni, Mario, & cæteris magnis Imperatoribus, non solum propter uirtutem, sed etiam propter fortunam, sapius Imperia mandata, atque exercitus commissos esse legimus. Quare etiam ego non solum, quia si tuam erga me uoluntatem & gratiam conciliare possim, magni facio, uel quia significandæ meæ erga te beneuolentiæ obseruantiaque occasione qualemcunque libens arripio, hanc tibi meam de Alea operam do, dedo, atque offero: uerum etiam, quia ipse nunc uelut in altum & periculosum iudiciorum omnium mare, tuto ex silentij portu, ingredi cum coeperim, tua auctoritate, tuaque prudentia & felicitate à calumniantium procellis, & malignorum omnium fluctibus tutum & saluum esse me cupio & spero. Neque id hercle etiam, quia illum tibi ex

6
 usu fore putem, facio: noui enim animi tui moderationem & æquitatem, ac quàm sis ab omni cupiditate iniuriosa alienus probè intelligo: itaque etiam hic sæpe cum multis, tū præcipuè cum præstantis ingenij & magni fortisq; animi adolescente CAROLO Suatere, uxoris tuæ fratris filio (què honoris etiam causa nomino) longos de tua modestia, constantia, omniq; in rebus maximis administrandis diligentia & fide sermones producere soleo. nihil enim libentius quàm de te loquimur: ac præsertim, cum etiam ad hos nostros de te sermones, nobilis, modestus & eruditus adolescens PHILIPPVS Marnicius accedit. Verùm, sicut sermo & oratio, quæ in hominum ueterum, eorumque illustrium auctoritate posita est, plus nescio quo pacto habet grauitatis, ipsaq; per se attentionem facit: ita etiam uitiorum, cupiditatumq; prauarum censura & correctio à uirtute, omniq; iusticia & fide præstantibus & cõspicuis uiris proposita, non solum plus auctoritatis habere uideatur, sed etiam libentius ab omnibus admitti solet. Quamobrem nihil abs re fore putauì, quamuis in omni persoluendo officio id maximè præstandũ uideatur, ut quisq; maximè opis indigeat, ita ei potissimùm opitulari: si etiam hanc meam de Alea, siue curanda ludendi in pecuniam cupiditate lucubrationem, tuo sub nomine diuulgarem. Nam quid tam proprium aut conueniens tibi esse potest, quid tam illustri tua persona dignum, quàm si, ut diu amplissimè nobilissimæq; Ganda uësis ciuitatis homines, magnus ibi Prætor summa æqui-

ma æquitate & iusticia in officio continuisti: ita nunc etiam à te nõ solum unius ciuitatis aut prouinciæ uiri, sed etiam totius propè terrarum orbis homines, (undiquaq; enim immanis ista ludendi cupiditas sequit & grassatur) commodam aliquam ad mores formandos, animosq; regendos disciplinam recipiant: quam quidem certè, cum à te, cuius nominis claritas undique percrebuit, profectam uidebunt, omnes non solum libenter, sed reuerentur etiam accipient. Ut enim propter uirtutem, & singularem modestiam ac libertatem, probos omnes similitudine morum, qua nihil est amabilius, nec copulatius, ad te allicis atq; attrahis, tuæq; illos gratia & benignitate amicos facis: ita cõtrà dissimilitudine longè repellis improbos, & tamen interea propter auctoritatem ac decus, ut à contumelia & obtrectatione indigna se abstineant, perficis. Sed nolo in epistola te tibi ostendere, tuasq; singulares animi dotes, quibus & pacis & belli tempore, domi militiaeq; excellis, eximiam præterea naualis disciplinae, ac maritimarum rerum scientiam tuam & gloriam, angustiis epistolæ limitibus concludere. Apud alios illa prædicare, atq; in oratione iusta celebrare malim. Nam longè à te absens cum sim, facere id posse sine adulationis uitio uideor. A quo quidem certè, quamuis diu in aulis Principum uersatus, doctisq; in eo genere hominibus usus sum, maximè tamen & natura & uoluntate abhorreo. Vnum igitur nunc si addidero, sinem faciam. Aleam, omnemq; in pecuniam ludum, licet uehementer cum bonis uiris omni-

ris omnibus damno (nam & senatusconsultū, ut ait iuriconsultorum eloquentissimus Paulus, uetuit in pecuniā ludere; & alterius incōmodo suum augere commodum uelle, contra naturam est) non tamen ludum, qui sine cupiditate, sine ullo affectu & perturbatione, seruato tempore & modo, leniendarum egritudinū aut laborum causa exerceatur, omnino uitupero: non hercle magis, quā si cū grauibus serijsq; negotijs satisfecimus, tum uel fidibus canamus, uel ocio, somno, aut cæteris quietib. utamur. Neq; enim uitiosa fuisse prima aleæ inuētio perhibetur. nam Lydi ob rerū caritatem, quo facilius famem tolerarent, aleam inuenisse traduntur: sicut & talos, & pilæ ludum. Latrunculi uerò etiā (Scacchos uulgus uocat) ut ocium in obsidione longa milites consumerent, inuenti dicuntur. Sed & Horatius ait:

Non luisse pudet, sed non incidere ludum.

Et boni uiri, Cato Portius alea ludit, & Domitianus: & Claudianus, qui etiam librū eius artis edidit, item Verus Imp. & Augustus. Mecœnas uerò etiā, & Q. Galba, latrunculis lufores: Cæsar & Scæuola, ac Ticinius quidam (de quo Cicero scribit) pila lufores optimi fuere. Vale diu felix, uir amplissime: meq; in eorum numerum, qui omni Amplitudinē tuā studio obseruantiaq; colunt ac diligunt, annumerare ne graueris. Ideo aut̄ plura ad te exēplaria misi, unum ut ex illis clarissimus uir Maldeghemi & Pittemi dominus (cuius ego docta suauissimāq; consuetudine, quæ illius humanitas fuit, in Hispanijs aliquando usus fui) ne immemo-

immemorem me sui putet, habere possit: alterum, nobiles & singulari doctrina atq; eruditione præditi adolescentes, Ioannes & Philippus Marnicij, fratres optimi, tuicq; amantissimi. quorum quidem altero ita hic sum amicè & familiariter usus, grauissimè ut eius discessum tulerim: alterum etiam Bononiæ, cum aliquando ex tertiana febre, ob præscriptam illi malam uictus rationem, in ardentissimam incidisset, fideliter, admodum magna relata atq; habita gratia, curauit. Iterum Vale: Ticini, pridie Calend. Septembris:

Anno restitutæ nobis per C H R I -
S T V M salutis 1560.

b QVAE

QVAE PRIORE LIBRO PRAECI-
pua ueluti Capita contineantur, & quo
sint ordine disposita.

Qua autorem causa ad scribendum de Alea potissi-
mum impulit.

Alea definitio, eiusq; explicatio, exemplis uarijs & mi-
randis illustrata.

Unde in hominibus effrenata & praeceps ludendi cupi-
ditas oriatur.

Qua affectuum omnium, qua Alea causa.

Alea causa finalis, formalis, efficiens.

De consuetudine, eiusq; uiribus: & quatenus Aleam in
hominibus excitare atque augere possit.

De Alea effectibus & euentis: qua exemplis etiam
uarijs illustrantur.

Qua cognata, qua pugnantes tum Alea affectiones a-
nimi sint.

Confutatio eorum qui ludendi cupiditatem omnino in
auaricia consistere dicunt.

PROBLEMATATA QVAEDAM, QVAE PRAE-
sente libro praeter caetera multa cognitu dignissi-
ma, commodè ac luculenter sunt
explicata.

Quare alea, siue ludendi in pecuniam cupiditas, diutur-
na adeo & cōtumax in hominibus affectio est?

Quare in optimis splendidissimisq; ingenijs facillimè lu-
dendi cupiditas innascitur?

Quare plerumq;, qui ab alea ludo, accepto graui dam-
no discedunt, tum planè nunquam se redituros deinde in i-
dem pericu-

dem periculum promittunt, adeo que affirmatiuè Deo
uouent: & tamen post paulo, immò quàm mox, multum
ab illis mutati, maiore etiam cupiditate, uelut in eundem
scopulum & apertam perniciem incurrunt?

Quare in alea, quale sit hominis ingenium & natura,
non obscure elucet?

Quare qui calidiores terras incolunt, magis sunt ceteris
ad aleam proclines?

Quare qui multa cum caliditate, humidiora nacti sunt
corpora, subitos & effrenatos magis impetus habent, ideoq;
(ultima enim statim audent) parū sunt ad ludendū apti?

Quare pleriq;, dum in alea ludunt, usque eò morosi, dif-
ficiles, atque omnia fastidientes conspiciuntur, ut subinde
ipsa illis aura impedimento esse uideatur.

Quare aleatores, praecipuè indocti, cū minus ludo pro-
sperè funguntur, concitatos magis animi motus habent:
quàm cum integri adhuc, aut quouis ad aucti lucro, aliena
tantum inhiant?

Quare qui largiorem in pecuniam ludere consueuere,
non sine maxima molestia, gratis aut paruo precio idem
faciunt?

Quare saepe aleatores, ut maximè rem aliquam (puta
torquem, uestimentum, aut equum) concupiscant: tamen
ne premium de suo exponant, emere recusant. Si uerò in
eandem ludere sibi concessum sit, libenter faciunt, & qui-
dem si in semissem ponatur, cum triente prius dato, sine
periculo comparare potuerint: immò etiam multi, si dimi-
dio propè carius ponatur, quàm aestimauerint?

Quare aleatores superbi, multa adeo in Deum maledi-
cta conferunt, atque omnibus ipsum probris figunt?

b 2 Quare

Quare uehementer ad aleam propensa mulieres, omnes ferè ad res gerendas promptiores sunt, atque ijs rebus qua in animi magnitudine & robore consistunt, uirile quoddam robur pra se ferre uidentur?

Quare plerique, antequam ad ludendum accedunt, putant se ad fortuna morem, certa quadam ratione accommodare posse, adeoq; spōsiones auctionesq; omnes suo quodam arbitrio & ludi conformatione moderari. Sed tamen procedente ludo, planè quod instituerunt, perfringunt ac labefactant: & nihil omnino minus, quam quod propositum sibi consilium erat, sequuntur?

Quare ab alijs rebus ferè omnibus male semel accepti, procul ab illis atque à fulmine aleatores miseri fugiunt: ad aleam uerò unam impotentes, sponte etiam, & sapiissime, uelut ad interitum uoluntarium recurrunt?

Quare aleatores creduli, nacti subinde quod in medium conferre possint, sentiunt omnes sibi sensus quasi dulcedine quadam perfusos recreari?

Quare inflati spe atque animo aleatores, anhelantes toto pectore ludum, quo citius collusores petere possint, celeriter ab omni occupatione se expediunt: quos si forte aduenientes, ut sit, domi non inueniant, tum planè quasi ex alto repente depressi, immutari se totos mirum in modum sentiunt: ac qui uenientibus incessus erat celer & concitatus, discedentibus tardus ac lentus euadit?

Quare, ut amatores ad amicæ nomen, cogitationem & conspectum ualde comutantur animis: ita ad aleam mentionem, alueoli strepitum, & sortis casus, quos saepe & uarios sibi fingunt, aleatores mirificè commouentur?

Quare irati de sorte aduersa aleatores, nō secus ac pueri, qui

ri, qui ablata sibi de pomo uel crustulo portiuncula, quod reliquum est offensi abijciunt: ita quam habent reliquam in ludo pecuniam, omnem tum planè proijcere inconsulte ac temerè uidentur?

Quare alea, quod omnes usque adhuc putarunt, auaricia, id est opinatio uehemens de pecunia, quasi ualde expetenda sit, non est: non magis, quam ille qui uulgo appellatur amor, uenerעי tantum amplexus existimatio: sed potius grauis quadam animi affectio, animosa credulaq; spe, futuri ex iacta sorte boni, constans?

QVAE POSTERIORE LIBRO
præcipua ueluti capita conti-
neantur.

Quare, cum à corporis natura calidior, credula in aleatoribus spes, adeoq; flagrans ludendi cupido nascatur: tamen ad animum adhibita medicina, insitam à temperie corporis causam reprimat & depellit?

Quid corporis, quid animi sanitas, quid utriusq; morbus: & qua tuenda conseruandæ que sanitatis amborum ratio?

Sicut corporis agrotationes omnes, ita etiam animi agrotationes, per contraria sibi remedia remouentur.

Quid affectus, quos perturbationes Cicero, Graci ταραχαι, id est morbos animi uocant: quotuplex illorum genus: quomodo in hominibus generentur, & quomodo restringi ac depleri debeant.

Ut corporis pars aliqua, sine totius lesione dolere atque agrotare potest: ita animi sensus aliquis una sui parte affici & permoueri.

b 3 Ut corporis,

Ut corporis, ita animi pars affecta morbo, grauem si lesionem patitur, totum ipsum in doloris morbiq₃ consensum erabit.

Qua potissimum animi parte affecti aleatores sint, quibusq₃ adhibitis remediorum formulis curari possint.

DVPLEX aleatorum est animi uitium. Primum, quod qua in re casus & fortuna dominatur, ex illa, stulta quaedam sui fiducia, credulaq₃ spe, sine ulla causa, certum affore sibi lucrum plane credunt, totoq₃ id pectore atq₃ animo suscipiunt.

Alterum, quod nullo commisso crimine, immo ne culpa quidem aliqua, alterius lucrari se posse copias, perniciosè existimant: uel certe, sine ulla peccati conscientia, facere id conantur sedulo.

FORMULAE remediorum binæ, quæ commode adhibita, atque in animo penitus infixæ, prauitates istas animi per insignes remouere possint.

Prior: qua in re fors proterua dominatur, incerta credulaq₃ spe, solo naturæ ardore suscepta, comodum proponere sibi, atq₃ animo toto suscipere, maxima est stulticia: facultatum uerò & bonorū suorum periculo consecrari, insania.

Posterior: Hominem hominis incommodo suum augere commodum uelle, magis est contra naturam quàm mors, quàm paupertas, quàm dolor, quàm cetera quæ possunt aut corpori accidere, aut rebus externis.

LUCRUM quod ex alea lusores mendici subinde faciunt, non lucrum uocatur, sed fortuna usura.

Quas crebrò in ore sententias habere, & quorum inspicere uitam aleatores insatiabiles utile sit, ac salutare.

Quoniam sicut corporis pars aliqua saepe medicinam non admit-

non admittit, nisi facta prius totius curatione: (corpora enim impura, quanto quis magis nutrit, tanto ledit magis:) ita etiam in animo, secundum aleam aliasq₃ cupiditates omnes similiter euenit. Quæ sit agri totius animi, breuis & simplicissima medendi ratio.

Is demum, uel potius is solus, omne tempus ætatis sine molestia degit, qui sua sorte contentus uiuit.

Insatiabiles hominum cupiditates sunt.

Quæ sit expertium rationis, & contumacium affectuū gubernandi coercendi que ratio: nimirum quam Vergilius quarto Aeneidos, sub persona Aeneæ prudentissime expressit, cum ait,

— Magnòq₃ animum labefactus amore,
Iussa tamen diuūm exequitur. —

Ubi totius illius elegantissimi libri allegorica & breuis adiuncta est explicatio.

17
PASCASII IUSTI ECLOUI-
ensis, Philosophiæ & Medicinæ Doctoris, in suos de Alea,
sive curanda ludendi in pecuniam cupiditate li-
bellos, Præfatio ad Lectores.

M in omni omnium hominum uita, duo sint præcipua mala, sæuus nimirum Amor, & præceps Alea, quæ maximè, uel potius sola, iam inde à priscis temporibus usque, omnes homines, iuuenes præsertim, & eos summa spe animi atque ingenij præditos, ab optimis omnibus studijs abducunt, & miserè nobis perdunt: adeoq; proterua, petulanter & obnixè id faciunt (credo, ne qui liberi & sani homines dijs aliquando similes euadant) uix ut ex omnibus uni concedant: Amor, eiusq; tota uis & natura, à multis optimè uarieq; secundū omnes suos sensus & motus, magna multorū utilitate & authorum admiratione a claudē descriptus, omnium est oculis manibusq; immò etiam puerorum studijs, utiliter expositus: Alea uerò, hoc est immensa illa & effrenata in pecuniam ludendi appetitio & cupiditas, quam multo etiam antè quàm amorem, ab omnibus cognosci æquum erat (nam & longè prius homines inuadit, & certius in exitium trahit, ac grauius diutiusq; ne dicam toto uite curriculo, intus in uisceribus hærens, grauius ardet, magnumq; & acerbum dolorem commouet) sola adhuc incognita, uelut immanis aliqua & sæua pestis, planè graui mortalium detrimento, & Philosophorum Poetarumq; non leui nota, in omnem hominum uitam longè lateq; magna perniciè grassatur. Neque enim quisquam, ne ueterum quidem, usq; adhuc inuentus est, qui, quod sciam, animi affectionis huius impetus & motus, quos habet grauissimos, quales sint, aut unde ueniant, ulla oratione aut stylo nobis proposuerit: nemo, qua se ratione erigere afflictū grauius, aut quo consilio recreare & reficere ægrotum animum possint, explicauit. Immò ne in comœdia quidem unus aliquis, spectandum nobis Aleatorem dedit.

c Itaque

Amor & Alea duo uitæ præcipua mala.

Cato dicere solebat: Si sine mulieribus uita hominū consistere posset, non defuturos, qui dijs aliquando similes euaderent.

Alea prius, quàm amor, homines inuadit, & maius detrimentum facit.

Alea à nemine hætenus expresso descripta.

ΦΙΛΙΠΠΟΣ Ο ΜΑΡΝΙΚΙΟΣ
 πρὸς τὸν ἀγνώστου.

Εἰ σοι μὲν φίλον ἦτορ ἀδύλα ἀμφὶ νόβοιο,
 ἢ δὴ νόβ' ἀαλέωρ νύ τι διαίτησι ἀμφὶ βολάωρ,
 ἢ δὲ ποθ' ἀιμυλίησι σε νόβ' αἰός ἐλπιδ' ἀγῶσα
 τύχη ἀϊδιλος, δολορῶ νόω ἐξεπάτησον,
 ὥστε ἀϊδρείησι τῆ αὐτῆς ὀρμῆ ἐπειθαί.
 ἦτοι νυῦ γ' ὤταν ἀσῶσα τάλχα ἐνθάδ' ἰναῶωρ.
 ὣδε γὰρ οὐλομένους ταύτης τ' ἀνεμωλίου ὀρμῆς
 φάρμακον εὐρέμον ἔσαι ἀπάντων ἔξοχ' ἀριστον,
 ὅ, τῆ σοι ἐν ταύτῃ πόρε βίβλω ἀσάδ' ἰύση,
 γνώμη τ' ἀγγλινόν, ἰδρωστε πόνος τε ἀτερεῆς.
 ἢ γὰρ καὶ δολορῆς ὀλοφώτα ἀλύεια τύχης
 διηλύσθη τε παυῶν ὅ ἐκλύσθη, ἢ δὲ ἀαῶσα.

Itaque plerique, à nemine animaduersione hac excitata, ne affectionem quidem ullam animi manentem Aleam esse, aut ullis à natura incitamentis magnopere ad ludendum homines concitari putant: sed tantum uel consuetudine aliqua praua, uel nimio quodam ocio & negligentia, uel potius temeritate quadam, & repentino quasi uento impetu animi impulsos, ignota occultaque causa, improbe sic facere credunt. Ac, qui perniciosus est error, multi etiam, ne iniuriosos quidem in proximos esse, eos qui in alea ludunt: aut ullo se scelere contaminare, quamuis id magnam in pecuniam uel rem faciant, arbitrantur. Quod quidem certè, propter consuetudinem, nimis ualde communem, à qua cum poena abfuit, impetratum hoc uidetur, usuuenit. Qui uerò doctiores sunt interrogati, omnes (ut putant, Aristotelem secuti) auariciam esse, breui nimium sermone responderunt: qui quidem, quam id obscure & uix minima, immò nulla rei parte cognita dicant, toto passim libro latius explicauimus. Nam (si est etiam simpliciter breuiterque dicendum) & à prodigalitate, longè quàm ab auaricia, plura sumit. Inconsiderata enim temeritati & effusioni, multum ubique similis & uicina, nusquam autem timiditatis aut contractionis particeps esse uidetur: & sicut Aristoteles de animi elatione docet, quæ à magnanimitatis officijs, modum transeundo recedit, in errore potius & opinione, prauoque de se iudicio, tota consistit. Spes enim siue compendij faciendi, ex ducta sorte, confidens & fixa opinio, absque ulla ratione aut causa, sola quadam iuueniliter exultate fiducia atque omine concepta, & natura animique nimio feruore nata, qua quidem certè, non auaricia, ad ludendum omnes homines ducuntur, aperta est stulticia, & sui ignorantia. Quæ quidem nimis sibi blandiens & stulta credulaque animi affectio, si ex homine penitus tollatur, quantumuis licet auaricia ferueat, nunquam in ludendi turpem consuetudinem ueniet. Imò uerò etiam sic affectus, sibi constans, quàm longissimè ab alea omnique periculo subeundo recedet. Contra uerò, hanc uincendi credulitatem & bonæ spei fiduciam atque alacritatem, si quis sublati

In pecuniâ qui ludunt, in proximos iniuriosi sunt.

Consuetudo peccandi facit, ut quantumuis graue delictum pro nihilo ducatur.

Ludendi cupiditas non ex auaricia nascitur, sicut docti putant.

Ludendi cupiditas in opinione & errore consistit.

Vincendi spes & credulitas ad ludendum hominem inducunt.

sublati animis, demens recipiat, cum nemo hoc tempore, corruptis deprauatisque moribus, usque adeò respuit omnes uoluptates, aut eò usque ab omni pecuniarum auiditate alienus est, quin si ducta sorte quasi gratis potiri illa posse persuasum habeat, non libenter id faciat: recipiat idem uoluptatem, periculum subeat, atque aleam sæpe iaciat, consentaneum uidetur. Itaque quam auariciam omnes sic uocant, credo quia pecunia studiū & usus eius exercetur: cum tamen non propter se, minimeque auarè, sed quadiuersa ratione utantur & frui possint, luxuriose illam expetant, & comparare iacta sorte aleatores studeant, (ijs enim rebus quæ sunt libidinis, sumptus suggerere, cupiditatibus obsequi, uestitu indulgere, corporibus deseruire, obsonare, & profusis sumptibus cetera uiuere, imò etiam de sorte & lucro prolixè largiri assistentibus, maximeque uoluptatum ministris, uidemus) ne pars quidem ista auariciæ nomine sordido, sed potius luxuriose cupiditatis libidinisque genere continebitur: nisi si quis fortè nouum quoddam & animosum ac superbum auariciæ genus cõfingere malit. Quæ quidè ex eo cuius facile est noscere, quod nemo qui largiorè in pecuniam ludere consueuit, uel certo questu & lucro, sine maxima molestia, idem in pusillam faciat. Atqui auidis & sordidis hominibus, omnis lucelli bonus est odor. Quare nihil etiam auariciæ, quæ timiditatis omnisque imbecillitatis est comes, magis contrariū esse potest. Hæc enim quia modū deserit, tota in uitio est: alea uerò, quia transit, & rationis fines longo interuallo præterit, uituperatur. Necque uerò etiam quicquid in se parum, itaque nec mediū habet. Alterius enim incõmodo suū augere cõmodum uelle, tam est cõtra naturam, & iniquū semper, ut nullo unquam tempore, quantumuis adducas aut remittas, laudari possit. Quare, quid Aristoteles uelit, cum quarto Ethicorum libro ait, Attamè & aleatores & fures & latrones auari putandi sunt, quod in turpi quæstu sint occupati, (nam spe quæstus hæc instituta sequuntur, & probra perferunt:) postea explicabimus. Id enim perinde est, ac si quis & meretrices auaras esse dicat. Non enim aleatorū naturā ibi describit, sed auariciæ partes omnes

Aleatores non auarè, sed luxuriose pecunias expetunt.

Alea luxuriosa est cupiditas.

In largiorè pecuniam ludere cõsueti, ne certo quidem questu in pusillam ludant.

Auaricia quia modū deserit, in uitio est: alea, quia transit.

Aristotelis dicti explicatio.

Aleatores, auidi quomodo dicantur.

nes exponit. Immo neque ipse aleatores auidos esse negem: eo que tanquam proprio & commodo epitheto, eleganter etiam appellari posse: quemadmodum & spes auida atque auara, scite hercle à Poetis uocatur: sed ab ijs qui rei naturam in eo consistere, & omnino contineri dicunt, uehementer dissentio. Cum igitur, si quis uir magnus, multum ab omni doctrina & natura instructus, dicendi quadam singulari facultate & scientia praeditus, affectionis huius grauissimae & turpis admodum actionis naturam ita omnibus suis numeris explicet atque e uoluat, ut quam sit perniciofa & iniqua, maximis omnibus uitij sceleribus que districta, plane & perspicue deinde ab omnibus nosci possit: tum, quod caput est, qua ratione afflicti miserè homines, euellere diram ex animo cupiditatem ualeant, & qua facta medicina graui expedire sese cura, magnum que minuere dolorem queant, aperte doceat: is sanè dijs proximus, omnium maximum & propè diuinum in societatem humani generis beneficium conferre iudicandus sit. Ego non, ut hanc mihi laudem sumam, aut tali me honore dignum putem, (pre-magni enim & sapientis illud uiri munus est:) sed quod mihi sum conscius, ut tenui in re mecum habitans, excelsa omnia ingenia ad pulcherrimi operis laudè, ac quod in primis mihi proposui, ad grauissimi affectus solatia remedia que, & doloris leuamenta inquirenda excitarem, propter utilitatem communem, prouinciam hanc suscepi. In qua si minus omnia quae debui & uellem, propter ingenij tenuitatem, cuius me poenitet, praestiti, certè tamen in laude uoluntas esse debet: & uel excitasse ad praclarum & utile cum primis Opus optimorum omnium ingenia, benignè ac liberaliter factum uideri. Neque enim ego (deos testor) tam perfecti aut praestantis alicuius operis gloriam, quam desideratae ex eo, utinam etiam futurae utilitatis, quaestum in animum induxi. Ideoque, non ornato & numerofo uersuum aliquo genere, quamuis aptam illis materiem, & in quibus mediocriter aliquando uersatus fui: non disputatione, & Dialogo: non oratorio aliquo, quod splendorem aut magnam aliquam

Quo consilio de Alea libellos autor conscripsit.

quam dicendi uim & animi alacritatem requirit: sed didactico, ut uocant, libero, tenui & quieto orationis genere, at maximè ad docendum apto, rem omnem tractandam recepi. Illud enim, cum nihil quod ad rei alicuius naturam perdiscendam pertinet, praetermittere uideatur: tum etiam natura & ordine ualde mihi conueniens apparet. Veteres igitur Graecos, optimos que omnes medicos, quorum ego studijs mirifice delector, qui corporis morbos eadem clarissima utilissima que methodo persecuti, primùm quid sit morbus, deinde quae morbi causa, tum quae ex illis euenta (*συμπτώματα* uocant) oriuntur, denique quae cognata, quae contraria, tradunt, secutus: ut eorum agendi faciendique modum omnem alibi, ita etiam hic scribendi rationem imitandam mihi esse putauit. In quo (ab aura populari abhorrens) ut communem utilitatem solum spectasse me intelligatis, uolo uos scire, cum primùm de huius rei dignitate ac magnitudine cogitarem, omnem meum de alea sensum animi breuem in orationem coniecisse: idque eo consilio, tantum ut illam uiua uoce publice apud omnes pronunciam: sperans fore, ut in magna Doctorum uirorum multitudine, non deesset unus aliquis, qui tractandum pro amplitudine rei negotium susciperet. Putauit enim aliena uirtute melius id perfici posse, quam propria tenuitate infeliciter conari, praesertim cum alijs studijs cogitationibusque distractus essem, & iam diu etià ab omni scriptione abstinuisssem. Sed cum iam illam Bononiae, nobilissima Italiae Academia, maxima amplissimaque in concione, magna expectatione, & summa bonorum omnium attentione, malorum uero maximo strepitu & uociferatione (ut illorum maxima in Italia licentia est) recitassem: tum uerò post paulo, multi ita magno & frequenti à me studio contenderunt, describere ut orationem sibi liceret, nullo modo ut satisfacere omnibus tum neque quierim, neque lubuerit. Erat enim eo à me conscripta consilio atque animo, audiri ut uellem, non legi etiam. Sed tamen postea impensè magis rogatus, atque à multis etiam asperius appellatus, quasi magno rempublicam commodo priuarem, eique officio

Medici, didacticam methodum secuti sunt.

Malorum maxima in Itali licentia.

deeffem meo, si quod optimo consilio excogitaram *πολυ-
τρικόν* (ut ipsi *ὑποκωρίζοντες* dicebant) opus, supprimerē:
euietus tandem, imponi hanc mihi edendi operis neces-
sitate sum passus: totoque orationis genere priore comu-
rato, in libellos rem omnem conieci. Quare nunc uos etiam
atque etiam rogo, ut eo a me animo, hoc quicquid est, ac-
cipiatis, quo plane prius, ut audiretur tantum, & meliori
bus argumentum esset, compositum fuit. Neque huius meae
qualiscunque meditationis uos poeniteat: sed potius om-
ni studio illustrandam amplificandamque uobis esse, co-
gitetis. Ita enim fiet, ut si hoc aequis animis omnes facie-
mus, atque huic malo, late admodum patenti, pro se quisque
nostrum mederi curabimus, cum in excellentes omnes
animos, & optima quaeque ingenia facile cupiditatis ista
sitis, propter excellentis naturae cum elata opinione &
credulitate cognationem, inuadit: tum uero exposita af-
fectionis, errorisque turbulenti causa, ipsi sibi noti, multum
& cupiditatem imminuant, debilitentque: & quam credu-
le spei opinionem uitioso animi habitu, sine causa, com-
prehendere, libenter etiam animis remittant, atque hinc
plurima ad rempublicam commoda ueniant. Ut enim in
corporis morbis & doloribus tum demum recte medici-
nam facimus, si, cum est causa mali cognita, quo est opus
loco & tempore, curationem adhibemus (causis enim
morborum, remedia ex aduerso respondere debent: idque
siue simplices siue compositae & implicatae fuerint:) ita e-
tiam in animi aegritudinibus omnibus recte si curandae
sunt, idem debet obseruari. Secus enim, ut Terentianus
ille Chremes, ipsum se punientem Menedemum (qui
quod unicus filius, quem sua iniuria eiecerat, militatum
profugerat, nullum sibi magni laboris uacuum tempus
dabat) frustra, quasi auaricia miserum, & nimis ad rem at-
tentum, monet: ita nihilo plus, uel minus etiam agat, qui a-
leam, hoc est exultantem in hominibus inconsulta &
caeca spe fiduciam, adolescentiae & naturae ardore tan-
quam uino concitatam, auariciae remedijs restinguere
aut sedare meditetur. Fontem enim primum & causam
in omni malo respicere oportet: quae qui negligit, fatea-
tur

Quare facile
ludendi cupidi-
tas in optima
ingenia inua-
dit.

In corporis
animi morbis
tum demum me-
dicina fieri de-
bet, cum est ma-
li causa cog-
nita.

Alea, auariciae
remedijs sedari
non debet.

tur se uere curare nescire. Imo, quod malis medicis impe-
rite morbi causam conicientibus accidere solet: adhibita
parum apta medicina, deinde multo grauius uehemen-
tiusque ut afflicentur aegri, faciunt: uersoque medendi or-
dine, affectum conduplicant. Quare cum multi, ipsi se i-
gnorantes, multum in eo studij operaque ponere uiden-
tur, ut perniciose qua flagrat cupiditate, liberari possint:
nihil addubitandum, quin si decentem ad animum egro-
tum curationem adhibeant, atque omnia ex hoc pendant,
ut spem credulam, sine ulla causa, solo naturae feruore com-
ceptam remoueant, ideoque quam sit sapientiae & ratio-
ni temeritas contraria perdiscant: ac deinde nihil tam ef-
se iniuriosum, quam alterius incommodo suum augere
commodum uelle, animo ac mente concipiant: nihil in-
quam addubitandum, quin edocti, facile a sententia desi-
stant, suaque uoluntate mox a mala consuetudine recedant,
seque ad diuersas uitae rationes traducant: multoque hoc
melius ac firmiter, quam si (quod plerique alieni a sanita-
te faciunt) nuncupatis impotentia & dolore sanctissi-
mis Deo uotis, factisque, poenis interpositis, quas mox ri-
diculose perrumpunt, sponsonibus, turpiter id & stulte
identidem conentur. Qui quidem certe Diuorum ac-
tui ipsius iuxta ignari, partim Vergilianam illam Dido-
nem, quae cum saeuo esset amore faucia, ac uenis interea
indulgenter illum aleret, pacem per aras quarebat: par-
tim malos medicos, qui causae morbi insciji atque imperi-
ti, cum capiti mederi debeant, reduuiam curant, imitari
mihi uidentur. Quare, nihil etiam ut a me desiderari
possit, (nam & gratum hoc adolescentibus, & multo eti-
am magis utile omnibus, quos effrenata uexat alea, fore
iudicauit) uolui, quae unica ac simplici oratione a me pri-
us, quo dixi animo, conscripta fuerant, duos in libellos di-
ducere: atque posteriore ueluti curationis & remedio-
rum quasdam formulas exponere, quas qui pro ingraue-
scantis aegritudinis modo sequantur, praesentibus reme-
dijs instructi, & paruo mederi, & omni sese ludendi cu-
piditate euoluere, ac graui expedire cura possint. In
quo quidem si cui forsitan molestius paulo (nam uaria
sunt

Mali medici e-
uerso medendi
ordine affectum
conduplicant.

Aleatores stul-
te nuncupatis
Deo uotis, &
factis sponso-
nibus, a ludo se
continere nitun-
tur.

Aleatores,
quos imitari
uidentur.

sunt hominum ingenia) idem subinde repetere uidebor: is non solum à Ciceronis libris ad Galeni uolumina tranjisse me iamdiu sciat, uerumetiam illud Senecæ dictum putet: Nunquam satis dicitur, nunquam quod dicitur satis. Valete, atque hos nullius adminiculis, sed (ut dicitur) Marte nostro, omnium utilitati conscriptos libellos, boni consulite.

PASCA-

PASCASII IVSTI ECLO-
VIENSIS PHILOSOPHIAE ET
Medicinæ Doctoris

ALEA, sive

De Curanda ludendi in pecuniam cupiditate Liber Prior.

VAM sit difficile atq; arduū, de re magna, latè omni hominum uita diffusa, eaq; à nemine antea explicata, in maxima doctorum uiroꝝ celebritate & frequentia, scribere: neminem ignorare puto. Nam qui eiusmodi aliquid instituit ac parat, eum certè præterquam quòd magno animo esse oportet, noua dicere, atq; à se inuenta uel excogitata in medium proferre necesse est. Quod quidem nemo unquã ulla in re rectè præstiterit, nisi qui sit uel longa experientia, crebraq; exercitatione edoctus: uel singulari quadam atq; eccellente ingenij magnitudine præditus: uel potius, optimè à natura informatus, frequente adhibita cogitatione atq; usu, utraq; re pariter ornatus. Verùm de Alea, hoc est ludendi in pecuniam pernicioſa cupiditate, præſente libro uerba facturus, planè, quod dixi, mihi usu uenire uidetur. Nemo enim adhuc, quod sciam, inuentus est, qui affectionem hanc animi, qualis quantaq; sit, consultò explicauit: nemo ueterum, nemo huius memoriae, aut nostrorum hominum, qui omnem suam scientiam ad utilitatem publicam attulisse

d uiden-

*Duo inuentio-
nis instrumēta,
experientia, et
ratio siue inge-
nium.*

uidentur, impetus illos & motus ac sensus, quos quidem maximos acerrimosque in hominum animis excitat, persecutus memoriae tradidit. Et tamen, iam inde à primis temporibus usque, nullum ubique malum, nulla pestis, nulla pernicies, in omnes ciuitates atque homines longius latiusque magna calamitate inuasit: ut qui id nitatur, nullo alio argumento, nulla scribendi *ὑποθήκη*, maiorem sibi laudem, alijs utilitatem, afferre posse uideatur. Verum ne quis arrogantiae aut temeritatis uitio adscribat, quod cum nihil eorum quae dixi, uel certe exigua omnia in me reperiantur, quae ad tractandum praesentem materiam, magno & erudito uiro digna requiruntur, tamen id hoc & tempore & loco celeberrimo, homo alienigena & longinquus audeam: prius, qua ratione potissimum adductus, id faciam: deinde, quod institui, breuiter & equabili temperatoque orationis genere, quale docentibus conuenit, quod potero, explicabo.

CVM igitur ita à natura omnes homines creati simus, ut sicut actionum nostrarum, ita etiam excitandorum sedandorumque affectuum praecipuam causam & ducem Rationem habeamus (neque enim brutorum animantium, aut amentium ebriorum uel hominum ritu, solo naturae impetu, ad agendum cupiendum uel impellimur: sed uoluntate, quae à Ratione proficiscitur, & proximè regitur, liberè uarieque mouemur, & à uitijs abducimur:) ideoque merito Prudentia, quae quia rationis procreatrix, & quasi parens est, uirtutum omnium, quarum in actione laus consistit, domina & regina

*Ratio actionum
& effectuum
dux.*

*Voluntas à ratione regitur.
Prudentia, quia rationis parens,
omnium uirtutum domina.*

& regina habetur: atque in omni genere in quo deliberare & consultare homines solent, tum demum uicisse nos, atque omnia consecutos esse putamus, cum quod expetendum esse ducimus, honestum, quod fugiendum, turpe esse persuasimus: diu mecum & multum id cogitans, saepe admiratus sum, quid sit, quod cum uirtutes omnes, uitiaeque & affectus animorum caeteri, ita à philosophis, oratoribus & poetis, nobilissimis animi & morum magistris, tam Graecis quam Latinis, grauius & ornatè descripta & expressa sint, ut tanquam in tabula proposita omnibus & conspicua, facile in uirtutum amorem, uitiorumque odium excitare atque inflammare animos possint: sola Alea, hoc est, effrenata illa in pecuniam ludendi appetitio & cupiditas (sic enim uocare affectum mihi liceat) quae tam multos passim miserè sollicitat, imò etiam funditus perdidit, atque (ut uideo) perdet, ideoque uel in primis ab omnibus qui communitatis hominum & uitae commodo studuerunt, exponi ad fugiendum iuuētuti debebat, à nemine tamen adhuc, nisi *ἢ παρόδῳ* fortè, aut ueluti pretereunte, tractata sit. Nam, si quis alius, multos ego grauius hac cupiditate, uelut aestu quodam fluctuantes, nec paucos magnitudine tempestatis submersos, cum uiderim, frequenter in hanc cogitationem ueni. Neque id solum sponte mecum existimaui, sed multo magis crebro ab amicis, qui grauius aegri, tanquam à periculoso morbo liberari se flagitabant, obnixè remedium rogatus, si quis etiam tanto furori medicinam fecisset,

Philosophi, oratores & poetae, animi & morum magistri.

Alea, est effrenata ludendi in pecuniam cupiditas.

Alea tempestate multi submersi.

Nulla animorum vitia, nisi nota prius, rectè curari possunt.

Propter amorem sui seipsum nosse difficillimum.

Alea toto ferè uite spacio affligit.

Alea, ab oratoribus, philosophis, poetis neglecta.

ciffet, sedulo inquisivi. Idèq; eo impèsius feci, quòd maxima ratione, summoq; cōsilio, postulare hoc mihi uidebantur. Cum enim nulli nostri affectus, nulla animorum uitia, nisi nota prius nobis & perspecta, rectè curari possint: sitq; propter amorem quo ipsi nos prosequimur, seipsum nosse difficillimum, ac nemo id nisi sapiens præstare possit: prudenter sanè cogitabant, tanquam in comœdia aut aliena persona, Aleatorum imaginem, immensam inquã & exitiosam cupiditatem, anxiam credulamq; spem, & fallacè sui fiduciam, grauissimosq; motus omnes, & totius rei indignitatem intuendo, si nō liberari penitus affectu, attamen lenire dolorem, & magnam morbi partem posse deponere. Verum cum nec ipse, nec à me rogatus aliquis, quamuis illi multi fuere, huiusmodi aliquod leuamen aut orationis remedium, quale tunc maximè desiderabant, & opus sibi erat, inuenirent: indignum ratus, maximam animi perturbationem, & acerrimã fortissimam que cupiditatem, toto ferè uitæ spacio, miseros homines grauiter immaniterq; affligentem, ita ab oratoribus, qui se in hominū animos imperiū habere, perfecto completoq; uerborum ambitu dicunt, neglectam esse: ita à poetis, qui se cum delectatione prodesse uelle, numerose canunt, atque adeò difficile esse fingunt Satyram non scribere, relictam: deniq; à philosophis, qui se naturam mutare, atq; animis mederi posse accuratè docent, ac quorum præceptis qui pareat (ut grauius disputant) omne tempus ætatis sine molestia dege-

stia degere possit, silentio prætermittam: ipse cōmiseratione afflictorum, cupiditatis magnitudine miserè conflagrantium, motus, tacentibus omnibus, si finem afferre, alto & pernicioso nimis silentio, possem, tentandum putauit: idèq; non alio consilio, quàm ut omnibus, quibus ingenio & eruditione longè inferior sum (quorū hic magnus est numerus) exercitationem aliquam, tanquam argumētum proponerem, quo tractando magnam omnibus uoluptatem, multis atq; adeò etiam plurimis utilitatem non paruam afferre possent. Ne dicam interim, quod non minimum fuit, amicis, multisq; uehementer id à me flagitantibus, imò etiam tanquam debitum officium exigentibus, morem gerere uoluisse: & dum hæc meditator, magnum in aleam odium concitare, atque in alia potius omnia, omnium uoluntatem inducere, quàm ut illam, in libidinem tam exitiosam & impiam ruere etiam sinant. Sed quoniam cognita mali natura & causa, facilius est, tanquam in morbo, curationem adhibere, ut rem ipsam aggrediamur: primū, quod omnis à recta ratione suscepta de re aliqua institutio facit, quid sit Alea definiemus: deinde, unde huiusmodi in hominib. cupiditas oriatur: & quid illam alit, ac maiorem facit: tum quos producere effectus soleat: postremò, quæ cognata sibi, quæ pugnantia sint, exponemus. Atq; ut naturam eius de quo dicturi sumus intelligatis, non quod quidam natalitijs diebus quotannis facere hic ingeniose magis quàm utiliter & magno cū applausu solent,

Quo consilio de Alea autor scripsit.

Cognita mali causa, facilius est curationem adhibere.

Auari ex quouis instituto questum arripiunt.

Aleatores in quouis ludo cupiditatem exercent suam.

Alea definitio.

Definitionis explicatio.

Alea qui non abutuntur.

solent, & multi fecerunt chartularum, talorum, tesserarum, latrunculorum, aut eorum qui fritillo, ueteribus etiam in usu, exercebantur, ludum, aut ludendi modum & rationē aliquam uel quaestionem & controuersiam, inter ludendum fortē natam, euoluemus: sed potius cupiditatē ipsam, quæ in animis insita, latē se diffundit, explicabimus. Vt enim auari qui sunt, ex quouis instituto omnem lucri & quaestus faciendi occasionem, tanquam instrumentum cupiditatis exercendæ suæ, gnauiter arripiunt: ita etiam aleatores auidi, omnem in quo fors dominatur, & pecunia ponitur rationem & ludum, tanquā effrenati motus sui materiem & instrumentum, sua sponte capiunt. Sed de ueris aleæ causis, postea dicemus.

EST igitur Alea, effrenata quædam ludendi in pecuniā cupiditas, animosa credulitasque spe lucri flagrans. uel, Est grauis quædā, & diu manens animi affectio, quæ uitiosa futuri ex ducta sorte boni opinione constans, effrenata quadam & exultante cupiditate ad ludendum concitatur. Ex quo primum illud patet, minimè de illis hic agi, qui immoderatè alea non abutuntur: hoc est, qui uel ijs ludis, in quibus ratio & consiliū ualet, ingenij exercitatione tantum incumbunt: uel qui, ut labores leniāt, animos recreēt, atque ocium consumant, quouis ludi genere, ludo contendunt. Sic enim affecti, quauis occasione & causa facile desistunt, neque ullum in ipsis manentis cupiditatis, aut perturbati animi signum apparet, sed ludo sicut somno & quiete utuntur. Verum de illis tractari,

tractari, qui credula quadam spe, stultaque fiducia elati, magna & insatiabili cupiditate tesseras aut talos iaciunt, cartulas sortiuntur, denique quouis ludos qui temeritate & casu constant incredibili studio dies noctesque anhelī persequuntur: ac, quod sanctissimis legibus & senatusconsulto est uetitum, in pecuniam ludunt, & sponiones faciunt. Quorum quidem animos, quod damnosa uehementer & stulta demensque opinio, sine ulla ratione aut causa concepta, tum etiam grauis boni error occupat, argumento est: quod quibus in rebus casus & fortuna dominatur, sua quadam fallaci & iuueniliter exultante fiducia, certū aliquid promittere aut sperare audere, stultissimum est. Nunquam enim temeritas cum sapientia commiscetur, nec ad consiliū casus admittitur: sed stulticia atque ignorantia, audaces & temerarios homines facit. Deinde, ut optimè res cadat, cum sine alterius incommodo suum augere commodum, sine maximo scelere, nemo possit, immò ne aspirare quidē ad alienas pecunias absque culpa queat quisquam: quod bonum communi errore & consuetudine sic omnes putant, id in maximum illis malum & detrimentum cedit. Quod uerò alacri & exultante quadam cupiditate præditi, multum ab auaricia paupere sordida que diuersa, omnes hoc aleatores agunt, indicio est: quod cum pro conditione & fortuna, pro studiorum & cupiditatis magnitudine, præciū omnes in medium conferant: tum sæpe ministris aliisque adstantibus, magnam adeo & de symbolo, & de lucro pecuniam,

Senatusconsultum uetuit in pecuniam ludere. Paul. 11. Dig.

Certū aliquid ex sorte sperare stulticia est.

Ignorantia audaces homines facit.

Multi ex aleatorum largitione diuites facti.

*Aleator nobi-
lis inuitè admo-
dum paruo lu-
dit.*

*Cupiditas &
spes si coniun-
gantur, aleam
perficiunt.*

*Inflati sui fidu-
cia homines,
præcipuè ad lu-
dendum impel-
luntur.*

*Alea non sola
pecuniarum cu-
piditate, nec
præcipuè con-
stat.*

*Spes summè
concupiscit, ti-
mor declinat.*

*Res suas fortu-
ne subijcere,
nò cupiditatis,
sed confidentis
spei signū est.*

niam, largè effuseq; donant, multi ut paucis an-
nis ad non contemnendas facultates eo nomine
peruenerint. Quinimò si ab aleatore nobili,
qui carius paulo ludere confuevit, ut gratis aut
paruula etiam pecunia ludat postularis: profe-
ctò ualde illi molestus fueris. nihil enim magis
inuitus obibit, ne si certo quidē quæstu & lucro
facere id credat. Sed cum uarijs diuersisq; cupi-
ditatibus omnes homines moueantur, omnesq;
suas appetitiones maximè pecunia expleri posse
putent: hanc communem pecuniarum auiditatē,
si iaciendæ sortis magna cupiditas, adipiscendi
que ex ea lucri confidentia & spes credula excipi-
at: tum demum præceps & perniciofa perficitur
alea, & inflatos sui fiducia homines præcipuè ad
ludendum impelli uidemus. Quam quidē aleam
nec sola pecuniarum cupiditate, nec præcipuè
constare, uel hinc abunde est manifestum: quòd
nemo hominum quisquam est, qui, quamuis ei
magna miseracq; pectus auaricia ferueat, si iacta
forte detrimentum aut damnum se facturum es-
se certò sciat, uel plus metuat etiam, non quiduis
potius faciat, quàm in eo ludo ut uersetur, quem
malo sibi futurum esse timeat. Vt enim spes
summè concupiscit, ita contrà timor maximè de-
clinat. Iam periculum & discrimen subire, sor-
tem experiri, omnia denique fortunæ subijcere,
non cupiditatis & auariciæ, sed confidentiæ, in-
considerationis & temeritatis sunt signa. Quæ
quidem ita confidente cum spe coniungi solent,
uix ut ab illa separari possint. Et quamuis ferè
ingentem

ingentem cupiditatem comitari etiã soleant, sunt
tamen ab auaricia timida sordidacq; multum di-
uersa. Vt igitur ille qui uulgo appellatur amor,
nisi cum spe credula magni boni, cum qua nasci-
tur aliturq;, penitus sit implicitus, amor aut cura
non uocatur, quantumuis complexum uenere-
um cupiat: ita pecuniarum cupiditas quamuis
maxima, nisi cum quadam bonæ adipiscendæ sor-
tis animosa spe cõmiscatur, & uelut informetur,
Aleæ nomen haud accipit. Iam uerò affectio-
nem animi esse, eamq; fortissimam acerrimamq;
dominam inquam, qua nulla possit esse magis
dura, magis imperiosa, aut magis uehemens: non
solum ludentium hians animus, anxia spes, timor
solicitus, perturbatio, suspensus incertus que uul-
tus, crebra coloris mutatio, totius que corporis
atque animi uarij motus, erumpentes deniq; me-
dia hyeme sudores, multis etiam emissum semen,
atque inter spem & metum magna contrariorum
motuum & totius naturæ confusio, & quasi exa-
nimatio, hoc indicant: uerum etiam eorum qui
cupiditate hac incensi sunt, quamuis sæpe dam-
num fecerint, impotentia, & in omnium rerum
inopia, iucunda tamen adhuc & frequens in ludi
cogitatione oblectatio, desideratio que, hoc ar-
guunt. Quàm multos enim passim uidere licet,
qui etsi sæpe infœliciter ludendo, eò redacti fue-
rint, uix ut habuerint, diram unde explere famem
possent: tamen restituti, atque undecunque nacti:
quod iterum subijcere sub aleam possent, quasi
optimè accepti fuerint, maximo eòdem studio
e atque

*Amoris cum
Alea similitu-
do.*

*Alea, animi af-
fectio est acer-
rima.*

*Aleatorib. in-
ter ludendum
semè emissum.*

*Aleatores quã-
tumuis male se-
pe accepti, ta-
men continen-
ter uelut ad eum-
dem scopulum
recurrunt.*

*Aleatorum in
querenda pecu-
nia diligentia.*

atque opera properant. Quanta diligentia uide-
re est, re perditā, pecuniam eos quærere? quàm
multa facere indigna, ac pati? Quem non lapi-
dem, uel potius quàm non uestem aut supellecti-
lem, quamuis multā & lautam, imò etiam quem
non uxoris mundum mouent ac remouent? quid
non iniquitatis in quærendo suscipiunt? quam
non conditionem, quamuis iniustam, accipiunt?
quibus non hominibus, etiam infimis, turpiter
tum supplices fiunt? Atque ut omnes ingenij ui-
res explicatas noscas, quàm multa in mentem ue-
niunt, unde id sibi parent? Verè enim dicam:
multi si parentem ære alieno carceribus contru-
sum emittere ac liberare debeant, non tanto id
studio, cura, diligentia, dicam etiam successu, fa-
ctitare uideamus. Nam quis est, qui parenti uel
amico, etiam capitis in periculo numerata pecu-
nia ut subueniat, cum totam diuendere domum
suam nō possit, tectum ut uendat, in animum in-
ducat? Atqui id Mediolanensis quidam, in pecu-
niam ut luderet, fecit. Cum enim domus illi rusti-
ca quædam, nec angusta esset, eamq; propter lo-
ci solitudinem & soli sterilitatem in quo sita erat,
emere tum nemo uellet: tegulas diuendit, do-
mumq; miser pluuijs & uentis peruiam reliquit.

*Aleator Medio-
lanensis quidā
cum domū uen-
dere nō posset,
tectum uendi-
dit.*

*Aleatorū post
inuentam pecu-
niam festina-
tio.*

Iam uerò, nacti quod ludant, quàm illis tem-
pus, ad collusores usque dum ueniant, tardè flu-
it: quàm omnis mora longissīma est? quàm mo-
lestus, quàm prolixus, qui quauis occasione aut
causa tempus protrahat, aut abitionem remore-
tur? Immo iam præsentēs, ac medio ludo fortitis
numeris

numeris, quàm multa multos impediunt? quàm
multa, propter omen, quod quauis ex re capi-
unt, interpellant? quàm eos facile collusores, uel
tardo responso, uel superfluo aut præter rem ser-
mone perturbant? quàm illis omnes ingredien-
tes, abeuntes, assistentes: salutatione, oculorum
obutu, motu, strepitu, ipsa etiam præsentia, odi-
osi & molesti sunt? Deniq; quæ dormientes in-
somnia exagitant? quæ uigilantes curæ cogita-
tiones que sollicitant. Vidi ego uirum in primis
nobilem, amplissima familia natū, qui cum quod
habebat nummorum, ut antea sæpe, in alea per-
didisset, discedens tum tristis, multa graui cura
cogitabat, unde etiam precium inuenire posset.
Verum, ut sit, puerum eo die uicino natum esse,
in mentem ueniebat. Itaque, ut maiore appara-
tu natalis dies apparari solet, ab amplissimo quo-
dam regulo, qui tum fortè in paternis eius ædi-
bus diuersabatur, ut binas preciosè cælatas ar-
gento pateras ornandis amici natalitjs, sibi com-
modaret, impetrauit. Quibus acceptis, statim ut
è conspectu eius qui præbuerat, euasit: incredi-
bile quàm celeri cursu, miserè subinde cadens, fu-
rijs potius quàm homini similis, oppigneratis
quanta potuit pecunia pateris, ad ludum redie-
rit. Atqui hic tum quiduis potius quàm dam-
num, quod re & fama fecit maximum, cogitabat.
Nimis enim propter ingentem cupiditatem &
desiderium, huiusmodi hominibus perturbata
mens est. Atq; ut in corporis doloribus accidit,
quorum qui maximus est, aliorum sensum omnē

*Aleatorum mo-
rositas.*

*Exemplum a-
leatoris, qui
acceptas à re-
gulo preciosas
pateras, ornandis
uicini nata-
litjs, illos pecu-
nia commuta-
uit.*

*Affectus animi
qui maximus
est, sicut in cor-
poris dolorib.
contingit, alios
omnes oculat.*

occultat: ita etiam in animi affectibus idem fieri constat. Omnem enim aliam cogitationem & sensum, uehemens cura deponit. Sed non usque adeo mirum est, si qui tranquillo tempore imperare sibi non possunt: idem damni tempestate uentis que oppressi, ultima tentant. Illud potius admiratione dignum est, multos adeo inueniri, qui cum affectus magnitudinem & uim sæpe senserint, eumque multis modis exitiosum esse, & re sæpe sint experti, & palam confiteantur: ideoque quiduis potius facere, quam ludere adhuc uelle dicant, & conentur sedulo; tamen quasi ui coacti sint, ita ne cupientes quidem abstinere possunt. Vnde clara & peruulgata, sed fracta et abiecti animi uoce, cum Medea omnes exclamant:

— *Video meliora, proboque, Deteriora sequor.* —

Hispani sic dicunt, Quien iugò, iugara: Aliquando qui lusit, iterum ludet. Huic non dissimile: Semel malus, semper malus.

Hispanorum ad ludendum procliuitas.

Vt non sine causa prouerbiali sermone ab Hispanis dictum esse iudicem, & nunc etiam à Græcis crebris sermonibus usurpari, ὁ μὲν ποτε παίξας, πάλιν παίξει: hoc est, Aliquando qui lusit, iterum ludet. Nec miremini. Memini enim, cum in Hispanijs essem, apud præclarum uirum Cardinalem Poggium, summi Pont. ad Hispaniarum regem legatum, multos tum sæpe, qui propter impotentiam & damni magnitudinem, certam que si persisterent, perditionem, sanctissimo iure iurando iurarant, maximaque religione se obstrinxerant, nunquam deinceps in alea lufuros esse: nihilominus post paulo, cōtempta fracta que fide, & uiolata religione, magna etiam numerata pro diplomate pecunia, transgressi iuramenti & impietatis

pietatis ueniam petitem à legato uenisse. Alios, qui cum adhuc religione & promisso tenerentur, neque persistere ullo modo posse, propter ingens desiderium, animique impotentiam uiderent: magno etiam soluto precio, ut iusiurandi fidem eis abrogaret, iniuncto pro eo pio munere alio, obtinuisse. Atque horum omnium non exiguus fuit numerus. Verum, ut cum Vergilio exclamare hic mihi liceat, neque enim cōtinere me possum:

Heu uatum ignara mentes: quid uota furentem,

Quid delubra iuuant? est mollis flamma medullas.

Ad hæc, hoc etiam accedit, maximum perturbationis maximæ & concitatae uoluptatis signum: quod omne ludentibus tempus, quamuis id longum fuerit, breuissimum uidetur. frequentes enim sunt, qui cum biduum, aut triduum etiam, absque ulla intermissione in alea luserint: tamen interea, quantum percipere poterant, uix horam effluxisse dicerent. Immo etiam sunt, qui & ludendo cibum capiunt, & naturæ necessitati dum concedunt, ne interea breui temporis momento à ludo abstineant, ostendi sibi cartulas iubent: usque adeo immensa illos cupido uexat, & indigna hominis præstantia uoluptas occupat. Atque ipse uidi nonnullos, qui cum ad ludendum in alea cupidè ad amicū uenissent, & tum fortè, ut fieri solet, nullo modo tesserarum inuenire ibi possent: quo tamen cupiditatem explerent suam, conducto precio aleone, qui uicino ex loco, semoto tamē, uoce tesserarū iactus effingebat atque enunciabat, numeros, (causam uulgò uocant)

Notandus hic huius carminis sensus, quo contra interpretis sententiam, mentes humanas uatum esse ignaras significatur.

Ludentibus, celerime tempus fluit.

Exemplum mære aleatorum cupiditatis. in quo aleonis uox tesserarū uice functus est.

hos enim facta digitorum micatione ipsi inter se singulis dabant, totam noctem magna pecunia fortiti sunt. Sed nec defuere, qui dentibus et supercilijs lusisse uisi sunt: sicut & ipse Venetum, qui in uxore suam luserat, uidi. Immo etiam inuentus est, in quo tanta ludendi appetitio & uesana cupido ac uoluptas fuit, ut moriens (quasi parum fuerit, in uita lusisse) testamento religiose cauerit, ut detracta cadaveri suo cute, ossibusque omnibus exemptis, ex his tesserae fierent: ex illa uero, membranisque omnibus, mensa, alueolus, fridillaque, quanta fieri posset diligentia, contegerentur: nimirum, ut quod uiuus libentissimè factitabat, mortuus etiam, quantum posset, obiret. Et multos quotidie uidemus, qui cum totam uitam strenuè in alea & chartulis luserint, tum morientes, nihil præter eas, quas inter ludendum uoces & uerba proferre soliti erant, furiose proloqui. Quæ omnia, quid aliud nobis quam affectus maximi uehementiam, intimis in pectoris uisceribus insitam, contumacem, rebellem, & uix extirpandam indicant: Verum exempla infinita sunt: neque quenquam nobili & celebri loco educatum esse puto, qui non multa & his illustriora audierit & uiderit sæpe. Omnis enim hominum uita plena est, atque omnis uitæ conditio referta.

C A E T E R V M unde hæc tanta in nobis ludendi cupiditas atque impotentia nascatur, quæque eorum quæ diximus causæ sint, considerandum, inquiren-

Dentibus et supercilijs lusum.

Venetus in uxorem suam lusit.

Aleator moriens testamento cauit, ut ex cadaveris sui ossibus tesserae fierent.

Micare digitis, Itali giora uocant. quod fit, cum duo pugni unius digitos quot uolunt, eodem tempore explicant, atque ita sibi numeros sortiuntur.

inquirendum que uenit. Ac primum quidem, quod de affectibus omnibus uerissimè dicitur, proprias illorum causas esse, res obiectas sensibus, & cor: id uero etiam de hac nostra ludendi cupiditate, similiter in genere dici potest. Omnis enim affectus partim à re obiecta, partim à corde proficiscitur. Atque ita natura comparatum est, ut pro cogitationis æstimatione & motu, cor, affectionum omnium organum & subiectum, suo impulsu impetumque res omnes uel appetat, uel declinet. Sed tamen quia multum refert, quale sit cordis, quale sanguinis & spirituum temperamentum: nos hic propius aliquanto aleæ causas inspicere, ac qualis sit aleatorum temperies, quantum fieri poterit perquirere operæ precium duximus. Prius tamen pauca quedam, ut propositum est, de aleæ causis dicemus, à finali causa exordium sumentes.

Multa & uaria in hominibus non auaricie modo, quæ ab imbecillitate potissimum nascitur, sed multo magis luxuriosarum cupiditatum causæ sunt. Nam uel delectat uitæ cultus, cum elegantia & splendore: libenter enim bene & in luce uictitamus, uel benefici in amicos atque alios esse uolumus: uel pro tempore, natura & ætate, aliquid aut admiramur, aut optamus, aut expetimus, quod assequi, bonum, pulchrum, delectabile putamus. Unus tamen omnium finis præcipuus & scopus esse uidetur: auaricie nimirum, misera pecunie possessio: luxuriosarum cupiditatum, sui expletio & uoluptas. Ac tales cupiditates in iuuenibus maximè conspiciere licet. Vt enim Aristot.

Que affectuum omnium cause propriae.

Cor affectuum organum.

Varia cupiditatum cause.

Cupiditatum finis expletio est: auaricie, pecunie possessio.

ait,

Luxuriose cupiditates in iuuenibus maxime sunt.

ait, οἱ μὲν νέοι τὰ ἤθη εἰσὶν ἐπιθυμητικοί, καὶ οἱ τοιοῦτοι ὧν ἂν ἐπιθυμήσωσι: id est, Iuuenes ualde concupiscunt, & quod concupiscunt, explere conantur. Verum quia omnes, non solum maxime pecunia, que sunt ad uiuendum necessaria omnia parare, sed etiam cunctis cupiditatibus, maxime obsequi possumus, (illa enim duce, quacumque cupiditates rapiunt, ire licet: immo etiam sine illa frustra conamur) ideo etiam omnes potissimum pecunie studio tanquam proprio fine teneri uidemur, etsi longe id aliud referamus, & saepe (sicut Philosophus de iuuenibus ait) φιλοχρηματοίηκιστα, hoc est, minime pecuniarum auidi simus. Nam hi quidem, etsi pecunias subinde uehementer expetere uidentur, tamen id non, sicut auari, ultimo uel praecipuo fine faciunt: sed medio potius, cum explendis cupiditatibus illas quaerant. Ita enim Terentius adolescentes amoribus indulgentes, magnis studiis omni que industria argentum, meretricibus quod donent, quaerere, atque illo senes emungere scribit. Atqui, ita etiam saepe in alea contingit: quam quidem certe nemo, quin propter lucrum & pecuniam proximè exerceatur, negare potest, estque, si non alea, certe omnis ludus, de quo nos loquimur, proprius finis pecunia, & lucrum. Sed tamen hic plerumque ab alia cupiditate stimulatur. Videmus enim saepe multos, quia rem aliquam ualde concupiscunt, ut comparare sibi illam possint, in pecuniam ludere. Itaque duplex ferè est aleae finis: medius unus & proximus, qui quidem pecunia est: ultimus alter, qui uoluptates, luxum & uitae commoda

Iuuenes minime pecuniarum auidi.

Iuuenes, pecunias explendis cupiditatibus quaerunt.

Duplex aleae finis.

commoda respicit. Nam flagitiosos aleatores & multis cupiditatibus multis que uitis implicitos omnes esse, postea demonstrabimus. Sed iam, siue propter se, siue (quod saepius fit) propter aliud, ludus in pecuniam exerceatur: que sit praecipua & quasi formalis causa quae hanc in hominibus miseram cupiditatem potissimum nutrit & seruat, expendamus.

Q V O D igitur pecuniarum cupiditatem qualemcunque, siue mediam atque aliò relatam, siue, ut diximus, praecipuam & postremam: eam que siue à natura insitam, siue ex consuetudine, uitio, uel quauis alia causa acquisitam & auctam, multi adeò dubio & damno bonorum suorum periculo, hoc est ludo sortibusque, magno & sollicito studio explere properent: eius inquam, eius praecipuam & formalem causam esse iudico, quam Graeci ἐνελαιστία, nos bonam & confidentem spem uocamus. Haec enim si cum pecuniarum auiditate qualicunque in hominum animos inuadat, mentemque inficiat atque occupet, tum demum compositus ex ambobus affectus, alea, non secus atque amor Cupidinus, ex cupiditate & spe nascitur, alitur ac perficitur. Sed cum omnes cupiditatis pecuniarum magnam partem, quibus dixi causas habeamus, (sunt enim uoluptatum, omniumque rerum quae ad usum uitae pertinent, ministrae) neque tamen omnes in aleam propterea proruiamus, aut prociues ad ludendum simus: certum est, ludendi in pecuniam cupiditatem, credula spe & sortis prosperae fiducia potissimum constare.

Aleatores multis cupiditatibus impliciti.

Aleae causa formalis.

Alea ex amore cupiditate & spe constat.

Alea, spe & fiducia potissimum constat.

f Quod

Multi quod cō
cupiure, uel
opus habēt, ex
ludo affore sibi
promittunt.

Spes ex alcato
ris animo si ex-
cutiatur, labas-
cit.

Quod uel hinc abunde liquet, quòd multos uide-
re licet, qui cum rem aliquam, utputa uestem,
anulum, aut equum summè concupiscant: tamē
si emere possint, ne precium de suo numerent,
ualde recusant: si uerò in eandem ludere concessum sit, libenter faciunt, & quidē si dimidio propè carius ponatur, quàm prius estimauerint. Atque eò usque fiducia, uel potius dementiæ multi deuenere, ut quod opus sibi esse uident, cum de suo comparare pigeat, id sibi ex ludo pulchrè affore, securè admodum promittant. Est que ea animi inductio in multis, frequens ad ludendum causa. Alij, quod stultum est magis, collusoribus minus concitatis, etiam pecunias largiuntur, quò sponiones ampliores facere uelint: utpote, si quatuor numos promere ac ponere inter se cōuenerit, decem ut conferant, duos illis de suo donant. Quo certè nihil potest esse inconsideratius, nihil stultius, nihil amentius. Non enim ludere tales homines, sed profundere palam, & dissipare sponte suas facultates uidentur. Quæ quidem omnia, sola spe credula prosperè fortis, stulta que confidentia fieri, nemo sanus negabit: quã quidem spem nimis animosam, ut opinionem inhxentem & penitus insitam, si minuere & labefactare, uel potius si excutere ex animis, atque in timorem conuertere possimus, proculdubio omnis effrenata iniuriosa qua ludendī appetitio labascat, tota que ex animis expellatur atq; exturbetur. Quod quo commodius & intelligi & fieri possit, unde illa in nobis spes bona excitetur dicendum

cendum est, ac quæ sit Aleæ causa efficiens exponendum: præsertim cum ex eodem ferè fonte, cognata sibi cupiditas omnis uehemētior nascatur.

Aleæ causa efficiens quæ.

ITA QVE *εὐελπισία* hanc à naturæ caliditate largiore insitam in nobis esse, quæ uti uinum homines exuscitat, erigit, & exultare animis facit, Aristoteles author est: qui cum multis locis, tum Rhetoricorū libris de iuuenū natura & moribus loquens, sic scriptum reliquit: καὶ ἔφη, εὐελπίδες. ὡς γὰρ οἱ οἴνω μέγιστοι, οὕτω διαβερμοὶ ἰσχυροὶ νοῦοι ὑπὸ τῆ φύσεως. hoc est: Iuuenes bona & confidenti sunt spe: natura enim incalescunt, non aliter atq; uino poti. Apposita sane, atque Aristotele digna sententia. A naturæ abundante calore spem bonam, tanquam à uino proficisci scribit. Neque uerò uinum alia causa, ut Horatius inquit,

Iuuenes bene spe præditi.

Iuuenes, sicut uino poti, incalescunt.

Spes iubet esse ratas: —

quàm, quia cum afflatu & motus aliqua uehementia calidiores homines facit. Neque solum calor *εὐελπισία*, ut uinum, generat: uerum etiam si copiosus magis existat, perinde atque uinum, & desipere homines facit. Quod quidem Aristoteles, & multo clarius (ut omnia) Galenus, nihil Aristotele in cognoscenda natura hominis inferior, disertè declarat. A calore enim, inquit, nimio cerebri, absque uitiosa humoris qualitate proueniens desipientia, similis est ei quæ ebrietatis est. Quare rectè & propriè Aristoteles gradus distinguens, *εὐελπίδες* nō *ὡς γὰρ μέγιστος*, id est ebrios, qui accensi prius uino, mox inflammati, deinde aucta adhuc largius mensura, frigidi etiam eua-

vinum bonum sperare facit.

ut uinum, sic calor copiosus si sit, desipere facit homines.

Aphor.

dunt: sed ἄσπερος οἶνος, hoc est uino potos, non obrutos atque immerfos, δ'ιαβ'ρμυς esse dicebat: uidelicet, secundum illum Anacharsis uini craterem, aut Ennii eloquentem potum, arma cantantem: uel etiam Horatii generosum & lene uinum, quod ad mare ueniens requirebat, intelligens.

Quale uinum sperare facit, & que uini mensura.

De illo enim ait:

Quod curas abigat, quod cum spe diuite manet.

Vini in homine effectus qui.

Nam hocce uini aut caloris gradus qui excedit, stulticiam & furorem concipit. Verum ut hæc Aristotelis sententia, & similitudo, adeoq; tota res, melius intelligi possit: uini in homine effectus, quos multum pro mensuræ modo diuersos facit, audire ex eiusdem sententiâ operæ precium puto. Vinū itaq; inquit, liberalius paulo sumptum, primum frigentem & taciturnum, ad uerba excitat: deinde largius potum, uerborum uerem, eloquentem, fidem que sibi reddit: tum amplius etiam auctum, audacem, atque ad agendum propensum facit. Mox crescentibus adhuc poculis, in contumeliam & petulantiam inducit. Postea uerò etiam tum si augeatur, insaniam generat. Postremò, copioso & nimio potu resoluit, stulticiam que producit. qualis est puerorū qui morbo comitiali conflictantur, aut eorum qui uitijs atræ bilis maiorē in modum detinentur. Et paulo post subiungit: Qualis est uinolentus hic, talis quispiam alius factus est à natura. Sunt que qui in singulis morum generibus usque adeò inualuerunt, ut aliorum commutari nequeant. Et quidem iam facile est colligere, cum magna in aleam

Quales uinum homines facit, tales alij à natura.

eam inclinatione, naturæ uitio multi ferantur, adhæc exercitatione assuefacti cum sint, cur ferè nunquam, semel imbuti consuetudine, desistant: tum etiam, quare rem suam nō tam ludere, quàm profundere, multi uideantur. Nimirum, quia ut naturam mutare, magnos que eius motus atque impetus coercere & continere, omnibus difficile est: ita delabi ad propinqua finitimâ que uitia, non minus quàm precipitantem impellere, aut iacentem urgere, promptum est ac facile. Ut enim omnes in similes cognatos que naturæ & corpori nostro morbos facillè incidimus: ita etiam conuenientes animi affectus, congruentiâ que uitia celeriter capimus. Quare etiam, sicut poti iam largius uino, citò in ebrietatem incurrunt: ita etiam lutores natura uitio que calidi, nullo negotio accenduntur, celerique momento, amissione scilicet parua aut damno commoti, tanquam ex fumo flammam concipiunt. Itaque ergo commotis & concitatis animis, ac ratione, domino qui regere & continere illos debebat, prius imbecilli ac lægido, tū planè oppresso & superato: ut Poeta canit,
Fertur equis auriga, nec audit currus habenas.
Atque hinc est, quod sæpe iritati de sorte aduersa aleatores, non secus ac pueri, qui placent, quia portiuncula ex ea ablata sibi sit, totā deinde proijciunt: ita etiam reliquam sibi in ludo pecuniam proijcere tū planè, incōsultè ac temerè uideantur. Et quidem à me obseruatum est, non solum post pocula, magis ad ludendum promptos atq; alacres animos hominum fieri: uerum etiam, ferè

Cur alea diturna adeò in hominibus affectio est.

Omnes in cognatos naturæ nostræ morbos & affectus animi facillè incidimus.

Quare aleatores pueris similes, qui propter sublatam sibi de placeta portiunculam, totā deinde proijciunt.

Quare Hispani ad aleam propensi.

In Hispanijs ubiq; chartulæ ueniunt.

Timor ex frigore nascitur.

Timor refrigeratio est. Proble.

quos uidi ad aleam procliuiiores omnes, tota corporis habitudine, manifesta caloris indicia com-monstrasse. Atq; hinc esse puto, quòd Hispani calidiores homines, omnium quos noui & maxime ludunt, & natura ad ludendum maxime sunt propensi. Quod ideo de illis prædico, si qui forte, ut generosi & confidentis animi laudem, inuidere hoc illis uideantur: quia iam diu longè lateq; Hispanias lustranti mihi sepe cõtigit, ut cum multis locis nihil eorum quæ ad uictum faciunt, non panem, non uinum, inuenire possem: tamen nunquam castellum aut uicum ullum adeò abiectum & obscurum transire potui, in quo non cartulæ uenirent. Quod quidam in aula Regis, non parui nominis mercator, callidè aduertens, magna cura summoq; studio & diligētia ab Imperat. Carolo Aug. contendebat, nemo ut in Hispanijs decennio, præter se, tabellas distrahere posset, quod cum beneficij gratiæq; causa obtinisset, ita prædiues deinde factus est, facilè ut tum cæteris negotia ibi gerentibus hominibus, magnis opibus & potentia præstaret. Verum ne longius argumenta petamus: nonne & ex frigore timor mœstus, imbellis, suspensus, & sui parcus nascitur? ideoq; etiam rectè ipsum poetæ timidum, sicut rursus timorem frigidum, uocant. Id uerò ut omnium hominum, ita etiam pecudum reliquarumq; bestiarum sexus, temperies, etates & regiones, quæ sibi quoq; similes homines procreāt, satis indicant. Ipsèq; Aristoteles ait, timorem refrigerationē quandam esse: spem uerò

uerò à feruente rapidoq; calore nasci. Itaq; etiam inter mulieres, si qua est ualde ad aleam procliuis, eam ferè uiraginem, & multo regioq; spiritu conspicuā uidemus: & uerò etiam (nam propinqua est cognatio & facilis ad similia lapsus) ante alias amore sæuo, qui & ipse calor est, & generosa inuadit pectora, facilè fauciari: alijsq; item rebus omnibus, quæ in animi magnitudine positæ sunt, quasi quoddam uirile robur præ se ferre. Atque hinc etiā est, quod optimo quisq; ac splendidissimo ingenio, facilè affectu isto, ut iracundia, omniq; mētis feruore, efferatur, longiusq; accensus feratur, quàm temperato conueniat. Nam præterquam quòd rectè Vergilius argumentatus est, de nouo hospite,

Credo equidem, nec uana fides, genus esse Deorum:

Degeneres animos timor arguit: — etiam Plato disputat, ingeniosos homines concitatos ac furiosos plurimum esse solere: & ab eodem, ac Demetrio in scriptis relictum est, neminem bonum poetam sine inflammatione animorum existere posse, ac sine quodam afflatu quasi furoris. Galenus etiā libro de Natura hominis, biliosis temperaturis animi dexteritatem & prudentiam tribuit. Nam quod Aristoteles ait, Ingeniosos & excellentes in omni arte & quauis scientia uiros, omnes melancholicos esse: id uerò etiam huc uel in primis est referendum. Non enim simpliciter hoc dixit, quasi de sicca frigidaq; natura, quæ ad omnes animi & corporis habitus atq; usus maxime inutilis est: sed de naturali & temperatè calida melan-

Quare mulieres ad aleam propense, uirile robur præ se ferunt.

Quare ludendi cupiditas in optimi cuiusq; mentem facillimè irrepit.

Timor degeneres arguit: à cōtrario calor generosus. Ingeniosi plerunq; furiosi, biliosi prudentes.

Melancholici ingeniosi, quomodo intelligendum.

Melancholia
omnes calidita-
tis & frigidita-
tis gradus susci-
pere potest.

Melancholia
uino similis.

da melancholia, quæq; optimam accepit habitu-
dinem, loqui se planè & apertè demonstrauit.
Melancholia enim cum omnes caliditatis frigi-
ditatisq; summos gradus, ut aqua, recipere pos-
sit: quemcunq; sortita est habitum, propter fir-
mitudinem, motumq; naturalem, cōstanter con-
tinet, & fortiter admodum ac continenter pro-
pellit. Ideoq; rectè illam uino, quod uelut æstu ui-
brare ac fluctuare uidetur, et maximè etiã uarium
est, comparat. Nam & illud calore, ac sui motus
uehementia, maximè naturam hominis excitat
atq; explicat. Quæ si per se optima est, tum uerò
uelut afflatu percita, præcipuè insignis & excel-
lens euadit. Rectè enim in Meleagri epigramma-
te scriptum est,

Αἰνύμεθα τὸ βόδιον, ὅτ' ἐκ πυρός ἦλαθ' ὁ κῆρ,

Νίλαρ, ὑπὲρ τίφρης ἀπὶ κυλιόμλου.

Τὸν νεκρὸν οὐδὲν φάσι βρόμιον φίλον, ἢ δὲ νύμφης

Μισγιάδ, δέξῃ πῦρ ἐπὶ καλιόμλου. Hoc est,

Bacchus ut è flammis puer exiliisset, in undis

Timxerunt Nymphae, sordidum adhuc cinere.

Hinc iunctus Nymphis est Bacchus gratus. At ignem

Ardentem capies, hunc nisi miscueris.

Melancholici,
sicut ferrum i-
gnitum, calo-
rem habent a-
criorem.

Tales igitur corporis habitus, ut ferrum ignem
continet, diutius acriusq; urentem, & ueluti mo-
tu quodam fluctuantem: ita calorem habent a-
lijs acriorem, quiq; continuo uelut Euripi motu
impetuq; spiritus exuscitat, excitatus alacriores
firmioresq; ad res gerendas facit. Quod quo
magis intelligi possit (nam ad propositam ratio-
nem pertinet, & latè præterca patet: animus enim
ipse

ipse multum è corpore sumit, ab eoque immuta-
tur: atque ut morbi, ita etiam mores, ut est ueris-
simè à Philosophis & Medicis dictum, corporis
temperiem sequuntur) pauca quædã de uaria tem-
peramentorum natura dicemus.

Q V I bile tantum copiosa cōcitantur, magno
illi quidem animi impetu mouentur, sed ferè re-
pentino, ac quasi uento mox deficiente. Illud e-
nim ferè huiusmodi homines habèt, quod apud
Homerū in Agamemnone Achilles uituperat: ca-
nibus similes sunt: in laceffendo quidem proca-
ces ac petulantes, uerum icti mox fugiunt. *θρασύ-
διλον* enim uocat: hoc est, audacem & temerari-
um in prouocandis alijs, at parum in dimicando
constantem. Cui non dissimile est quod in Gallis
Liuus & Iulius Cæsar obseruarunt: quorum ille,
prima illorum prælia plus quàm uirorū, postre-
ma minus quàm foeminarum esse dixit: hic, Ut ad
bella suscipienda Gallorum alacer ac promptus
est animus, sic mollis ac minimè resistens ad cala-
mitates perferendas. Atq; hinc illud, quod Italis
frequēs in ore est, Furia Francesa, natum puto. Cō-
trà uerò melancholici se habent. illi enim ubique
graues & firmi, constanter fortissimè que in om-
ni proposito perseverant: tum quia tumidi & in-
flati sunt, latè in occulto nequeunt, sed in omni
habitu inter alios ut emineant appareant que ne-
cesse est. Atque hinc ille nigrorum & calidorum
hominum fastus, uestitus & incessus grauis, om-
nia que dicta ac facta turgida & uentosa nascun-
tur: hinc illa de se bona existimatio, qua nimis se
g se diligunt,

Bilioforum na-
tura.

Gallorum in
prælijs natura.

Italorū de Gal-
lis prouerbiū.

Melancholico-
rum natura.

Nigrorum ho-
minum & Hi-
spanorum mo-
res.

Frequens in Hispanijs melancholia morbus.

Hispanorum natura melancholica.

Hoc solo argumento Aristot. ingeniosos melancholicos esse probat. Cic. in Tusc. enumerat multos: idque quasi constat, rationem cur ita fiat affert.

Melancholicorum frigidorum natura.

se diligunt, & pre se alios contemunt, uenit. Nam frequens in illorum ciuitatibus melancholia morbus. Et una est in Hispanijs Cæsaraugustæ domus, (horum enim natura proximè ad melancholicos istos accedit) in qua multi adeo qui ualitudinis uitio furunt, commorantur: ut non solum totam ciuitatem mira lamentatione, uario plangore & fremitu conficiant, uerum etiam totam Hispaniam mirandis suis dictis ac factis compleant. alius enim ibi Imperatorem se dici & esse contendit serio: alius, qui mitram gestat, summum Pont. itaque crucis signo hominibus benedicit. alius beluam immanem, & catenis cõstringitur. immò etiam quidam milij se granum putat, qui à gallinis uorari metuens, illas quantum potest & fugit & odit. Sed quod in media temperamenti, ualitudinis, morum, humorumque latitudine discrimen est, quoniam maxima omnium in ea multitudo cõtinetur, neque ideo insigniter ab eo quod est frequentissimũ differt, minus apparet. Quæ uerò in extremis est differentia, ea uel nolentibus nobis sese offert. Nam qui melancholici ad frigidius multum deflexerunt, timidi manifestè conspiciuntur, moesti præterea & obscuro ac tenebrosi, nullis que ad heroicas uirtutes stimulis aut motibus incitati: quin imò sæpe molestiæ anxietatesque sponte sine ulla causa multis oblatæ, adeo subinde augentur, ut iuuenes adhuc, ipsi sibi mortem consciscant. Senes enim ante tempus sunt. Itaque ferè uel Heraclito Ephesio, obscuro & confuso

fuso scriptori, ut Theophrastus ait, uel Timoni Atheniensi misanthropo, uel Homérico illi Therisitæ aut Bellerophonti similes euadunt. Quod si autem ex aduerso caliditate nimia adurantur: tum uerò effrenatos præcipitesque & inflàmatos furores insaniasque, tragici illius Orestis aut Athamantis similes, concipiunt: & uel Empedocle, qui furans in Aetnæ uoragines insilijt: uel Marium, qui delirans, expeditiones præliaque fingens, pugnantis gestu, plangore & strepitu omnia complebat, repræsentant. Verum ut que à moderatione naturali longè recedit melancholia, omnium maximè deprauatos animorum motus excitat, adeoque propellit, ut tanquam ex tormentorum puluere uehementissimo impetu agitari uideantur: ita que moderatè calida æquabilisque, optimum nacta est habitum, eundem pari modo summa bonitate præstantiaque conspicuum reddit. Quibus enim in rebus nimium & parum reperitur, in his etiam relinquatur mediocritati locus. Atque hæc illa est melancholia, quam excellentibus ingenijs, omni que præstantia præclaris uiris Arist. tribuit. hæc ille *ἰσχυρισμός*, ac Poetarum inflammatio & furor est: ad cuius naturam si, ut M. Catonis, ita etiam Tullij Ciceronis ingenium declinasset, certè non ita leuitatis inconstantiaque infamiae, uir sua uirtute clarissimus, subiectus fuisset. Atque hæc quidem optima & naturalis est melacholia: que in quibus (ut in multis degenerat) paulo calidior euasit (nam magna utrinque ad extrema sunt spacia) ij uerò etiam tum maximè, omnium cupiditate

Melancholicorum adustoris natura.

Melancholia temperata, præstantium uiuorum est temperies.

Cicero nihil planè melancholicus fuit.

Melancholia calidior confidentes homines facit.

Archelaus Macedoniae rex sibi fidens & bene sperans.

Pessimi humores pessimos mores, medij medios generant: & alij pro ratione.

Sicuti morbis maximis maxima adhibenda remedia sunt, ita & animi vitij eadem mensura.

ditate animiꝫ securitate inflati elatiꝫ (quod Archelao regi Macedoniae usiuenisse accepimus) maiorem in modum sibi cōfidunt ac sperant. calor enim, ut Aristoteles ait, qui eam animi sedem obtinet quæ rationis est particeps & sperat, facit ut securo animo simus. Atque hæc omnia huc spectant, quemadmodum extremos summeꝫ que uitiosos animorum motus, à maximè deprauatis & corruptis humoribus, quiꝫ à sua æquabilitate quàm longissimè dimoti atque immutati sunt, excitari, facile omnes etiam indocti, propter ingentem à latitudine media transitum aut defectū, uidemus; ita quecunque parum à sua temperie & naturali habitudine recedunt humorum temperies & differentia, similes etiam sibi, pari quo ab optimo habitu discedūt interuallo, diuersos motus generant. Qui tamen quoniā ampla multisꝫ communi latitudine continentur, nisi à peritis, & ijs qui in perspicendis multorum hominum moribus & ingenijs eruditi sunt, discerni subtiliter nequeūt. Atqui hoc inter omnes interest, quod qui motus atꝫ animorum affectus modum transeunt ac deserunt, sunt omnes in uitio, at si parum modum deserant, leuiter: si aliquanto maiore interuallo, grauius: in magno quodam insigni que spacio, uehementer sunt reprehendendi. Et quē admodum morbos qui generāt humores & caussa, similia sibi ad mensuræ quantitatem, proportionē respondentia remedia postulant: ita etiam, & uitij & animorū affectibus, alijs leuis, alijs uehemens curatio ex usu uenit. Rectè enim ab Horatio

ratio dictum est: — *Animum rege: qui nisi paret, Imperat: hunc frenis, hunc tu compesce catena.*

Quæ quidē ideo etiam à me prolixius dicta sunt, ut non solum ex praua consuetudine, quod multi putant, in ludendi hanc immensam libidinem incidere homines intelligatur; uerū etiam multo magis, maximis à natura uitiosa incitamentis & stimulis concitari. Ut enim alius ad alium morbum temperie sua propensior est: sic alius ad alia uitia, naturā procliuior. Quorum qui rationem noscere atꝫ obseruare didicerit, is sanè non multum à curatione alienus fuerit. Nam ut in corporis sanitate tuenda, plurimum refert corporis sui habere noticiam, atque ab ijs abstinere omnibus que corporis illam ad quam propensa est intemperiem augere possint, ita etiam in animi affectibus idem rectè obseruatur: atque illa omnia rectè fugimus, quæ inclinantem animi affectionem alere uel augere possint. Sed potius in contraria omnia totis uiribus connitendū, unde quaque enim uerissima est Hippocratis sententia: Cōtraria contrarijs remedia sunt.

VERVM etsi difficile est, immò fieri nullo modo potest, ut naturæ & elementorum uis, ac præcipuè mixturarū exacta qualitas quantitasꝫ penitus tanquam oculis cerni, aut tanquam in libræ lance poni & ponderari possint: (quod qui fieri & se consequi posse putarunt, grauissimas stulticiæ suæ poenas dependerūt. Inde enim chalycomystorū damnosæ sollicitudines exortę: deinde etiam Erasistrati medici stulticia nata, qui sibi au-

g 3 scultanti-

Alca, in hominibus, magnis à natura uitiosa incitamentis concitatur. Sicut ad morbos uarios, ita ad uitia uaria natura procliuus facit.

Mixturarum modus penitus cognosci non potest.

*Aleatorū tem-
peries qualis.*

*Aleatorum in-
genia.*

*Aleatorum ma-
gna uarietas
unde nascitur.*

scultantibus immortalitatem promittebat, & aliorum complurium multi conatus irriti: tamen caliditatem hanc, *εὐελπισίαμ* quæ generat, à qua quidem aleam hanc nostram suscitari præcipuè diximus, non cuiusuis ego caloris aut sanguinis melancholici esse iudico: sed tamen uinofi, hoc est halituosi, & ueluti motu quodam efferuescentis: qui quia flatulentus etiam est, tumida magna que sperantia & concupiscentia ingenia facit, ac facile quæ parua contemnit. Diximus enim, ne uel certo quidem quæstu, paruula pecunia lufuros. Suntque ferè superbi & iracundi aleatores, ac mirè etiam *οἰωνοσκοπικοί*: quales ferè, cū Iouis aut Solis aspectu, Mercurij & Martis positus producere solent. Sed est ingeniorum magna uarietas: ut sunt humores in alijs plus, in alijs minus adusti, aut ueneno infecti, & propter diuersos siderum positus, & propter seminis naturam, alijsque plus, alijs minus nature uitis repugnāt. Atque ut uinum est quàm maximè uarium ac multiplex: ita etiam magna quadam atque ampla latitudine & differentia cū toto corpore, tum præcipuè cerebro, calor hic & sanguis existit. Nam illud, uti ea que sensibus percipiuntur concipit, & res omnes æstimat: ita cordis deinde motus stimulat. unde tanta aleatorum uarietas est. Alij enim parua causa incitati, facile ad insanix gradum perueniunt: alijs longius ab illo remoti, petulantes tantum atque audaces fiunt. Atque in tanta uarietate, alijs plus, alijs minus, nonnulli principio tantum, aut medio usque: multi dum uincunt, ut dum perdunt alijs,

alijs, temperare sibi possunt. Suntque, qui furiosam & præcipitem spem temeritatemque usque eò concipiunt, ut non solum in fortunas & facultates, sed etiam in libertatem, & se ipsos, dementes ludant. Quod quidem eis qui Americam incolunt, Peruru uocant, omnium calidissimis hominibus, frequenter usuuenire, à multis accepi. Quin & Barchinonæ, Tarraconensis Hispaniæ metropoli, cum aliquando in magna remigum inopia oborta necessitate triremes parari atque instrui esset necesse, tum subiecta ex publico, mediocri sub alea pecunia, ea lege ut ex duobus qui illam lucraretur, liber deportaret: qui uerò amitteret, remex maneret: magnus remigum delectus breui tempore factus est. Sed quamuis non omnes pari impetu concitantur, & præcipites eunt: necque omnibus paruo momento usque eò excandescit animus, ut (quod nuper Bononiæ rubicundulus quidam Belga fecit) parua pecuniæ recuperandæ causa, triginta argenteorum nummum millibus, horæ ferè spacio, aleam ludant: tamen alijs pro naturæ modo plus, minus que: pauci admodum, cum lucrum omnes continuo sperent, toto que pectore anhelent, nihil damno commouentur. Sed sunt ferè Belgæ, ac similis temperaturæ homines, naturam si sequantur suam, ad ludendum (quantumuis id strenuè multi faciunt) parum apti. Præterquam enim quod simplices atque aperti, quicquid pectore cælant, id uultu promunt: itaque uersare suam naturam, & regere minus possunt: subitis etiam perturbationibus nimis

Americam incolentes homines in seipso ludunt.

Qua ratione in Hispanijs magnus aliquando remigum numerus inuentus.

Belga triginta argenteorum millibus horæ ferè spacio aleam ludit.

Quare Belgæ parum ad ludendum apti.

Belgarum natura.

nimis concitantur, minusque magni naturæ motus reprimi possunt. Humidior enim illis est calor: atque ut corpora habent molliora, ita mollis etiam illis est animus, & ad accipiendam & deponendam offensionem. Oblata quavis causa, magno naturæ & humorum motu quatiuntur, facile & citò erubescunt, facile uerecundia afficiuntur, omnibusque alijs animorum motibus, celeriter commouentur. Quare sanguinis ac spirituum motu membrum omnibus, sed præcipuè cerebro, citò turbati, mox quasi temulenter & furiose facere uidentur. Itaque etiam, quod eodem ex fonte nascitur, magno uitæ periculo & subita causa in aduersarios strictis ensibus rueri uidemus, idque etiam maxima si in se pericula impendeant: ac nihil planè ullo loco aut tempore, uoce uultu ue simulare posse. Ut rectè sanè Cæsar dixisse iudicandus sit, cum à Dolabella sibi ut caueret, ab amicis admoneretur: Non, inquit, à rubicundis illis & crassis, sed tenuibus, ac pallidis: Brutum & Cassium indicans. Verumtamen ne ipse me contemnere uidear, cum apertè uel odisse magis ingenuum sit, quam, quod multi passim hic, etiam cum laude pro dolor, faciunt, fronte occultare sententiam: sitque fraude quam uis facta iniuria odio digna maiore, totiusque iniusticiæ (ut Cicero ait) nulla capitalior, quam eorum qui tum cum maximè fallunt, id agunt ut uiri boni esse uideantur: atque etiam (ut Pamphilus in Terentio rectè putat) † ne utquam officium liberi sit, cum is nihil promereat, postulare id gratiæ apponi sibi: (quod quidem certè, aulicæ uitæ sectam & institu-

† Hunc locum intelligere qui uelit, Andriæ Terentiæ act. 1. sc. 1. legit. Ibi enim Pamphilus planè Belgam agit. nam Hispanus aliquis dixisset, libenter se uel Charini causa id esse facturum.

institutum qui sequuntur, negant:) sunt sanè quæ de Belgis dixi omnia, ingenui animi & liberalis indolis præclara signa. Neque enim frustra de adolescentente pudente Terentius dixit:

Erubuit, salua res est.

neque de animo præstante Ouidius:

Et faciles motus mens generosa capit.

Quæ quidem omnia, ne tanquam per digressionem tantum à me dicta uideantur, etiam illud probant uerissimum esse, quod Ouidius etiam dixit, ludum quale sit hominis ingenium & natura clarissimè demonstrare. Itaque rectè ipse amantibus puellis, quia mores atque animi uitia, latentia alioqui, multum detegit, præcipit ut à ludo abstineant, ne si aut ira concitate, aut uili lucro nimis deditæ, amatoribus suis conspiciantur, minus ab illis diligantur. quod quidem quam habeat rationem, examinandum mihi uideretur. Nam quod omnes dicunt inde adeò provenire, quod simplices ac fideles homines à fallacibus & eruditis artificibus simulationis, constantes à leuibus, temperantes ac moderatos à libidinosi & profusi facile discernit, uerum id quidem est: sed id qua ratione aut causa fiat, nemo docet. Ego uero, aleam id etiam eadem facultate qua uinum, præstare iudico. Nam quod uinum maximè naturas hominum prodit, ideo fit, quia (ut Chæremon Græcus dixit, cuius de uino concinna sententia merito magnam auctoritatem habet) τοῖς μὲν πρώτοις τῶν χρωμένων κεράννεται: id est, uinum sese pro moribus utentium applicat.

h mixtum

Ingenui & liberales Belgæ.

Mens generosa faciles motus capit.

Ludus, quale sit hominis ingenium demonstrat.

Ouidius amantibus puellis præcipit, ut à ludo se abstineant.

Quare alea quale sit hominis ingenium indicat.

Chæremonis Græci de uino dictum.

Aleatores omni ex re omen capiunt, ipsiq; sibi omen fingunt.

Moinos Hispani quare uocent aleatores, & que nominis ratio.

Mores in hominibus maxime generant calidum et frigidum.

Aleam à calidiorē corporis temperie nasci, quo argumento potissimum probetur.

quamuis leue momentum, sortē immutare posse putetur, ac uelut in augurijs, punctum temporis, leuissima quæque res & cuiusuis rei parua aura prodigium esse. Atque hoc in multis maxima iracundiæ & difficultatis est causa, quòd omni ex re omen capiunt. Vnde non solum astantes, ingredienti, intuentes, ridentes, aut quoquo modo semouentes, mirabiliter aspernantur: uerum etiam ipsi sibi omen fingunt. Atque hinc tam frequens ludi, loci, cartarum, tesserarum, & aliarum rerum innouatio, mutatioq; succedit. Quare sic affectos homines Hispani, ut alia multa, proprio mihi appellare nomine Moinos uidentur: hoc est, ut ego interpretor, & commutatione literæ factum puto, ominosos homines.

S E D iam quæ sit totius disputationis huius ratio ac firmamentum, breuiter dicamus. Aristoteles de melancholice natura & uinæquali, uariacq; differens: Mores (inquit) omnium quæ in hominis corpore habentur, præcipue calidum & frigidum conformat. & Galenus sæpe: Qui secundum naturam optimè constructus atque informatus est, is optimas omnes corporis actiones, omnes animi motus atque usus producit: qui uero uitiosus se habet, deterius omnia: eoque magis, quo à naturali temperie optima que temperatione longius recedit. Itaque à calidiorē corporis temperatione immanem & effrenatam cupiditatem Aleam nasci, hoc potissimum argumento moueor, atque adeò primùm in hanc animaduersionem ueni. Omnium ferè aleatorum natura & ingenium est, ut

est, ut quoties ingens aliquod in alea damnum fecerint, præsertim si ad ludendum facultates deficient, tum constanter, animoq; (ut uidetur) plane certo & confirmato, nunquam se reliquo tempore in alea lufuros esse dicant: immò uerò, etiam id nequissimum esse facinus, sua sponte prædicant. Et tamen post aliquanto, multum ab illis mutati, uelut in eundem scopulum etiam atque etiam omnes offendunt. Quamobrem sæpe à me rogati, an quod prius usurpabant, indignatione aliqua, aut simulatione quadam, uel quauis alia causa potius quam ex animo & uerè dicerent: omnes non solum ab optima fide, totoq; animo profecta omnia egisse, uno serioq; sermone respõdebant: uerum etiam usq; adeò firma & certa sententia se tuloqui, ut ipsa propositi constantia, & futura inde utilitate freti, factum in alea damnum multo etiã leuius ferre uiderentur. Si igitur, ut est ab Hippocrate naturæ instinctu & causa proditum, contrariorum contraria sunt remedia (nam omnis in conuenienti moderatione sanitas consistit, omnisq; in omni re modus à temperatione recta prouenit:) quod interea dum rectè sentiunt, omni que perturbatione uacant, luforibus his cupidis accidit, id (nam moderatos facit) ut effrenati affectus huius causæ contrarium sit, necesse uidetur. Atqui id ipsum refrigeratio est. Nam cum propter detrimentum, & frustratam expectationis auidissimæ spem, ualde omnes tristentur: sit que tristitia una ex omnibus animi affectibus, quæ maxime corporis habitum temporis puncto refrigerat, fa-

Quare aleatores facti in alea iactura, tum plane nunquam se deinde lufuros esse promittunt: & tamen post aliquanto omnes uelut in eundem scopulum etiã atq; etiam offendunt.

Tristitia maxime corporis habitum refrigerat.

Metus refrigerat.

Quare aleatores nacti quod in medium conferre possint, alacres tum & leti, celeriter sese ad collutores conferunt.

rat, facta tum temperatione, represso ad fontem calore tranquillitas oboritur. Quæ tamen quia neque à naturæ, neque à rationis habitu prouenit, non diuturni magistri officium facit. Neque uerò hoc dissimile est ab Aristotelis argumento, quo sic disputat: Cum, inquit, formidolosum quicquam denunciatum est, si habitus iusto frigidior sit, timidum reddit, iam enim metui aditum patefacit, & metus ipse refrigerat: ut ex ijs constat, qui metu perterriti cõtremiscunt. Sed si amplius calent, metus inuectus ad mediocritatē reducet, temperabit, intrepidum que proinde hominem seruabit. Atque hinc etiam est, quòd pauperes & mendici aleatores, nacti subinde quod conferre in medium possint, quasi magna dulcedine perfusi (spes enim alacres & letos homines facit) celeriter admodum ab omni occupatione se expediunt, alacriter que & concitato ingressu ad collutores properent. Quos si fortè, ut sit, absentes esse inuenerint, elatos antea læticia & spe bona magno impetu spiritus tum deprimi momento, ac uelut ad originem suam redire graui casu & mirando quodam modo sentiunt. Nam qui magna spe & uesana cupidine concitati prius & elati fuerant, sublata occasione, uelut re obiecta, repente concidunt. Et quæ turbata spirituū feruore motu que mens erat, tum planè represso calore refrigeratur, purior que & pacata redditur. Id que non obscure cum incessu, tum illorum sermone atq; animo, turbato prius & concitato, mox quieto & tranquillo, obuio cuique facile est noscere. Nam

Nam quos euntes uix uerbo saluatos, ne moram sibi afferrent, præteribant: eos reuertentes libenter iam & amplectuntur, & ad longiora colloquia sponte inuitant. Ex quo fonte etiam illud nascitur, quòd multi prius quàm ad ludendum accedant, quia tum tranquillior est animus, inconsideratè putant, posse se ex animi sententia, quæ tunc est, ludi sponiones & sortes omnes moderari, atque (ut Terentius ait) si illud quod est maximè opus, iactu non cadit, illud quod cecidit fortè, arte corrigere. Neque id cogitant, quæ res in se neque consilium neque modum habet ullum, eam consilio regi non posse. Quos quanto fatius esset ea ex animo amouere, quibus frustra libido incendatur sua: atque id cogitare, non solum ut turpiter sæpe in eadem nauis, ad eundem scopulū naufragium fecerint: uerum etiam quòd totum illud turpe studium contra naturam est, contra omne iustum & æquum. Sed hæc postea demonstrabimus. Iam uerò frigiditatem ab alea omniq; spe & periculo maximè omnes homines abducere, & prius diximus: & uel nobis tacentibus, temperamēta, etates, sexus, regiones & coeli status (sui enim cuique ætati, genti ac nationi mores sunt) clarè loquuntur. Atque ut spes alacres, lætos & promptos homines facit: ita cōtrà timor perterritos, remissos & lentos reddit. Quare etiam, ardens ista affectio & exultans alacritate spei cupiditas, nulla alia re melius quàm frigiditate cohibetur. Atq; uti uitia, affectus & morbi ferè omnes, sua quædam nutrimenta, quibus aluntur & au-

Quare aleatores prius quàm ad ludum accedunt, putant se posse ad fortune morem accommodare.

Frigiditas ab alea & spe abducit.

Frigiditate optimè alea cohibetur.

gentur,

Vinum, uoluptas & leticia, aleam nutriunt atq; augent.

Aleatoribus nihil ad desistendum à ludo peius, quam si prosperè subinde ludant.

Impositorum in ludendo consuetudo.

gentur, sunt adepta: ita etiam alea omnibus maximè similibus sibi causis & alitur & augetur. Itaque eos qui postquam uinū largius hausere, aut magna aliqua uoluptate & læticia elati ad ludendum properāt, tum id quidem præcipua quadam temeritate & effrenato rapidōq; feruore facere, non obscurè uidemus. Quin & illos apud quos in alea luditur, & qui mala mente atq; animo hoc agunt, ut remissiores & minus alacres ac promptos homines, ad ludendum excitent, maximè uini potu & prolixis uerbis quibus sp̄e iniiciunt, urgere illud & perficere uidemus. Tum nihil omnibus ad desistendum perniciosius accidere potest, quam si sæpe ludentes, prosperè subinde id faciant. Tunc enim uel maximè omnibus sensibus, animo' que toto, ueluti Circes poculis, uoluptate & dulcedine perfusi, pessima imbuuntur opinione: & quam habent improbam cupiditatem, alunt, augent & confirmant. Itaque etiam nephandi & scelerosi impostores, qui arte mala cartulas, ut ex usu sibi uenit, miscere, surripere, aut telferas supponere & iacere didicerunt, cum fortè in collusores demissos, rudes atque imperitos incidere, tum quo magis fraudum suarum laqueis irretire illos possint, statim in principio ludi, suas lucrari ab illis pecunias consultò & sp̄ote sinunt: nimirum ut uoluptate quæstus accensi, alacrius incitentur, longius' que quam pro ratione aut natura prouehantur. Quo quidem tēpore uel maximè pecuniam illam grandem illis, & iniquissimo sc̄nori dant, ac maiorem inde quæstum consequuntur,

sequuntur, quam si dolo malo, principiò mox in fraudem illos deducant. Si uerò in eos qui sua natura proni atque incitati sunt, incidunt: tum mox eos in laqueos & captiones deducunt suas.

SE D quoniam de causis diximus, habetq; cum perturbatione bonitas morū & uirtus magnum commercium, de consuetudine non nihil mihi dicendum uidetur, quantāq; sit eius uis examinandum: ut eorum minuatur opinio, qui maiorem illius quam naturæ potestātē esse existimant: aut eorum, qui ex usu & exercitatione magis quam naturæ procliuitate, exercere homines assiduè aleam putant. De qua, et si omnes ferè qui philosophiam profitentur, multa scripserunt: tamen & nos quæ experientia studioq; percepimus, quauis noua plerisque uideri possint, nescio cur proferre in commune minus debeamus: præsertim, cum nulla id ambitione, sed solo ueritatis studio nitamur. Duplex est igitur ut corporis temperies, ita etiam animorū mos & consuetudo. Vna, naturalis siue insita, qua omnes homines naturali quadam propensione proprietateq; utuntur: & qualem electa omnis exercitatio, à natura subleuata & prouecta, facile inducit. Altera assumpta siue aduenticia, quæ naturalē procliuitatem longa exercitatione atq; usu immutat tandem. hæc causæ, illa signi rationem habet. Estq; ambarum pro naturæ dissimilitudine & exercitationum genere ac modo, magna uarietas & latitudo. Ut enim in corporib, magnæ dissimilitudines sunt, à temperie seminis, siderum positu & uictus ratio-

De consuetudinis uis.

Consuetudini minor quam natura uis.

Consuetudo duplex: Naturalis, Aduenticia.

*Corporum dis-
similitudines
unde ueniant.*

*Galenus laus, e-
iusq; de consue-
tudine dictum.*

*Consuetudo
proprietas na-
turalis signum,
causa nonnun-
quam.*

*Animantia quã-
uis naturæ in-
stinctu sua qua-
dam nutrimenta
appetunt, ali-
quando tamẽ
longo aliorum
usu ad alia tran-
scunt.*

ne natæ: sic in animis existunt etiam maiores ua-
rietates. Atque ut corporum alia cibos alios po-
tus que magis appetunt, & pro naturæ ratione
declinant: ita etiam animi, diuersa magis concu-
piscunt, uarijs que rebus & gaudent & condole-
scunt. Quod igitur ille noster, non minus uer-
borum & sententiarum diues, quàm ingenio &
omni scientiarum genere abundans, Galenus, in
alimentorum ratione dixit, consuetudinem cor-
poris proprietatis naturalis signum esse, & non-
nunquã etiam causam: (ut euidenter sumpto ar-
gumento ab animalium & plantarum alimentis
probat. Iumenta enim ad herbas, fœnum, paleas,
leones & lupi ad carnes naturæ instinctu accedunt:
suntq; in eodem etiam genere multa & magna
discrimina. alia enim uinũ uehementer appetunt,
nec molestè ferunt: alia & declinant, et ne gustare
quidem sine magno detrimento possunt) id uerò
etiam ut in corporis appetitione naturali, ita etiã
in animi cupiditatibus, immò etiam moribus si-
militer euenire mihi uidetur. Nam quemadmo-
dum animantium genus omne ea sponte nutrimen-
ta sibi appetere & comparare, eas que actiones
obire, quæ cum natura sua maximè conueniunt,
uidemus: aliquãdo tamen longo aliorũ usu, lon-
gã que consuetudine, quam uel necessitas, uel loci
mutatio, uel alia causa induxit, planè naturã mu-
tare. Ingratum enim antea cibum, post aliquot
dierum usum, iucundũ fieri uidemus: & alio loco
confitas arbores, non solum minus exitiosas, sed
etiam utiles reddi. Et sunt non pauca ex brutis,
quæ

quæ non solum aliorum sibi dissimilium animan-
tium consuetudinem imitantur, sed etiam homi-
num uoces actiones que multas exprimere & imi-
tari diuturno tempore perdidicerunt. Ita etiam
in animis & cupiditates, & quos ferè secũ trahunt
mores, similiter generantur, & mutari possunt.
Nam plerumque ipsa se natura prodit, eius que
inclinationem omnes ferè sequimur, & sponte li-
benterq; in ea uitæ ratione, in ijs que studijs, a-
ctionibus que quæ cum natura nostra conueni-
unt, exercemur: tantumq; in illis incrementum
facimus, ut non exercitatione tunc primũ acci-
pi, sed renouando confirmari potius uideantur.
Et tamẽ interdum aduersa diu fortuna, seruitus,
coacta patientia, longus usus, multoque magis
magistri & Philosophia, optima naturæ ducisimi-
tatrix, multum adeò nonnullos immutauit, ut à
naturalis propensione uoluntatis que inclinatio-
ne planè dimouerit: idq; præcipuè, cum teneris
annis, ut mollibus plantis, conueniens educatio,
magnaq; & assidua adhibita animaduersio & di-
ligentia fuit. Tunc enim, ut quem uolumus habi-
tum inducimus facilius: ita etiam si quid est mu-
tandũ, & celerius & melius perficimus. Atq; hinc
est quod aiunt, consuetudinẽ, si tamen uires sum-
pserit, alteram esse naturam: ac multum referre,
qua quis statim à primis annis consuetudine im-
buatur: quæ cum perfecta iam est, non causæ ad-
huc, sed signi etiam quodãmodo rationem obti-
net. Verum hæc consuetudo nisi statim adhibea-
tur, atque ab optimo magistro commoda exerci-

*Cupiditates fe-
rè mores faci-
unt.*

*Naturæ incli-
nationem om-
nes sequimur.
In actionibus
quæ cum natu-
ra nostra con-
ueniunt, tantum
incrementum
facimus, ut re-
nouando, con-
firmari uidean-
tur.*

*Quando &
quomodo usus,
philosophia &
magistri, natu-
ralem inclina-
tionem mutant.*

*Consuetudo
quando altera
natura.*

*Consuetudinẽ
naturalem mu-
tare, in quibus
ualde difficile
est.*

Socrates natu-
ræ uim uirtute
oppressit.

Difficilius na-
turam quàm
consuetudinem
mutare.

Naturam om-
nes sequimur.

Gentium & na-
tionum diuersi
mores unde na-
ti.

Hispani bis, Bel-
gæ ter aut quater
die cibum
capiunt.

tatione formetur, & minus sæpe inducitur: & quoniam in ualde reluctantibus difficilis est, & tardas habet accessiones, uix aliquid eximiū prestare potest. Paucis enim contingit, ut quod de Socrate legimus, magnam naturæ uim uirtute opprimant: & paucioribus etiam, ut, quod Alexandro Magno euenit, Aristoteles magister accidat, qui quidem ipse Aristoteles ait, Difficilius esse naturam quàm consuetudinem mutare: quippe quæ quanto ad naturam propius accedit, hoc est, insita magis est, eo difficiliorem mutationem recipit. Rectè itaque dictum est:

Tu nihil inuita dices facies'ue Minerva. Et,

Natura sequitur semina quisque sua.

Rectè enim Terentius ait: Coactus qui suum officium facit, dum id rescitum iri credit, tantisper cauet: si sperat fore clam, rursus ad ingenium redit. & alibi: Nam antea quæ scire posses, aut ingenium noscere, dum ætas, metus, magister prohibebant? Neque uerò ego gentium & nationum tam diuersos mores atque usus à consuetudine natos puto: sed illorum omnem usum & consuetudinē à natura potius manasse existimo, quemadmodum, quos aquæ potu delectari uidemus, non id quia consuetudo fuit, facere: sed quia natura ad hoc incitauit, in consuetudinem uenisse.

Vt neque si Hispani bis tantum die cibum capiunt, Belgæ uerò ter, uel quater etiam, id ego illorum sobrietati, aut horum intemperantiæ tribuerim: sed corporum potius, ciborum atque aeris naturæ. Quemadmodum etiam, si minus illi sensibus affecti-

affectibusque mobiles, implacabilē magis iracundiam habent, naturæ suæ siccitati assignandum puto. Sicut contrà, si alij subitis animi motibus perturbantur, & suspiciosi sunt, à naturæ inclinatione imbutos hac consuetudine censeo. Idemque de sexus & ætatum diuersis moribus iudico, multoque magis de animi affectionibus, quæ à ui quadam naturæ rationis experite proficiuntur. Si quis est ergo eiusmodi, ut magnam in ludendo uoluptatem capiat, itaque frequenter in ludo uersetur, & sæpe aleam iaciat, cupiditatem quæ exercent suam: non is quidem solum, quia sæpe id fecit, hoc est, sola aleæ exercitatione talis euasit: sed multo magis, quia talis in ipso animi affectio fuerat, excitata semel illa, exercitationis consuetudinem cæpit. Plus enim ad uitium cupiditas, quàm ad cupiditatē uitium ualeat. Præsertim cum, ut in corporis exercitatione, quæ ad sanitatem fit, accidit, ut facilè corpus eas actiones, eosque usus qui à naturæ suæ conuenientia & conseruatione alieni sunt, sua sponte recuset & relinquat: ita etiã animus tacito naturæ suæ sensu, ad ea quæ uel contraria uel parum conuenientia sibi sentit, eodem modo se habeat: & uidere est, ab aleæ ludo naturâ qui abhorrent, quàm ad illum & perducantur ægre, & semper etiam accedant inuitè. Sed tamen quoniam naturâ non solum procliues homines ad diuersas animi affectiones, diuersa studia & mores facit: uerum etiã cum iam adoleuimus, ratio siue opinio actiones nostras maximè regit, præcipue que affectus omnes, & excitat & sedare

Hispanorum int-
placabilis irac-
cundia.

Affectus à ui
rationis exper-
te proficiuntur.

Aleatores non
consuetudine
modo, sed mul-
to magis natu-
râ, tales euasce-
re.

Vt corpus, ita
animus, actio-
nes naturæ suæ
parum conue-
nientes respuit.

Ab alea naturâ
abhorrentes,
ægerimè ad
ludendum per-
ducuntur.

Consuetudo,
quantum natu-
ra, quantumq;
opinionis momē-
tum conferat.

potest. (uetus enim est dictum, mundus opinio-
ne regitur:) ideo etiā iam uelut à principio, quan-
tum consuetudo polleat, quantumq; utrique na-
ture scilicet & opinioni momentum conferat, ex-
pendamus. Ita enim etiam uel maximè, quatenus
ludendi consuetudo infatiabilis aleæ causa sit, co-
gnosceremus; & quare plurimum exercitationi tri-
buere omnes debeamus, uidebimus.

Homo maximè
diuersos habi-
tus capere po-
test.
Prob. 5. sect. 30.

Consuetudinē
ad uirtutem &
uitium capien-
dum prompti-
tudo quanta sit
latitudine, &
quatenus quāq;
difficiliter aut
facile induci
possit.

NVLLEVM planè animal est, quod plures ma-
gisq; diuersos animi & corporis habitus concipe-
re natura possit, atq; homo. Omnium enim ani-
malium, ut Aristoteles ait, maximè uim obtinet
imitandi. Atq; ut terra uarios maximè fructus
concipere in se, & progignere potest: ita etiam
hominis animus uarios maximè mores capere.
Estq; hæc capiendæ consuetudinis facilitas habi-
litasq; non minus ampla, quàm illa quæ sanitatis
est latitudo. Quæ ut in magno quodā spacio uel
ad morbum uel ad sanitatem illam exactissimam
euariat, ac si bona est, similibus sibi rebus omni-
bus conseruatur, aliturq;: sin ad morbum aut ui-
tium declinat, pro excessus modo contrarijs cor-
rigitur, emendaturq;: ita etiam animi ad habitus
propensio eodē modo ad uirtutes ac uitia propor-
tione quadam respondet. Ideoq; quācunq; con-
suetudo uitæ rationem inducit, illam natura tan-
quā corpus cibū uel terra semen concipit, ac pro
sua quadā proprietate cohibet ac diffundit. Nam
si cum natura conuenit, mirificè complectitur &
prouehit: sin uerò parum ab ea recedit, facile ad-
huc euincit: sin amplius, difficiliter, cæteraq; pro
ratione.

ratione. Vt enim segetes, ita etiam animi, pro cul-
turae modo luxuriare solent. Sed quoniam ple-
riq; in medio naturæ procliuuitatis huius, sicut fa-
nitatis amplissimo spacio, consistimus, suntq; se-
mina in nobis innata uirtutis, ac facile nō eximiū
naturæ uitium adhibita diligentia corrigimus:
ideo etiam uel in primis refert, quibus quis à pri-
mis annis assuescat, & quā quisq; consuetudinem
capiat. Excitat enim colitq; naturam exercitatio,
in eaq; ueluti futurarum actionū semen spargit.
Atq; ut sementem quisq; facit, ita & metere solet.
Nam quamuis natura sicut terra corrupta est, i-
deoq; ad malum nostra sponte proni sumus: po-
test tamen & illa, sicut hæc, cultura diligenti læ-
tos uberrimosq; fructus proferre: ut contra,
quamuis sit fertilis, sine cultura fructuosa esse nō
potest. Rectè itaq; Hispani (quorum ego lin-
guam, non minus uerbis quàm sententijs grauem,
merito maximi facio) quem corruptis moribus,
inhumanum, inciuilem, & honestum minus ui-
dent, Malcriado sua lingua, id est male educatum
uocāt: nec male Itali, longè discedentem à cōmu-
ni morū ratione & cōsuetudine, humorē & hu-
moristā patria etiam lingua appellant: illi nēpe à
media latitudine, hi uerò ab extrema causam desi-
gnantes. Eadēq; ratione multa multorū de mori-
bus dicta cōciliari inter sese posse puto. Nam Te-
ren. ait: Qualem suum quisq; esse uult, talis est. Et
Horat. *Naturam expellas furca, tamen usq; recurret.*
Item, Heroum filij noxæ: & Fortes creantur for-
tibus. Iam uerò etiam habet hoc omnis animi
facultas

Vt segetes, ita
animi pro cul-
turae modo lu-
xuriant.

Quare magnè
refert, quibus
quis à teneris
assuescat.
Exercitatio se-
minis rationem
habet.

Quare ad ma-
lum nostra spō-
te proni sumus.

Hispanorum
linguæ laus.
Hispani corru-
ptis moribus
hominem rectè
Malcriado uo-
cant.

Itali rectè ho-
minem à cōmu-
nibus moribus
alienum, Hu-
morem uocant.

Quomodo con-
ciliari inter se
contrarie de
moribus senten-
tiæ possint.

facultas & libido, ut quemadmodum corporis partes exercitatae fortiores solidioresque redduntur, ita etiam ipsa exercitatione atque usu magnas vires adipiscantur & crescant: contra uero ocio languescant & minuantur. Id quod disertissime explicauit Plato in Timæo, secutus Hippocratē, qui usum robur addere, ocium uero dissoluere pronunciauit. Eatenus ergo ludendi exercitationem, aleæ, hoc est, cupiditatis effrenatae causam dicemus. Primum, quod latentem illam, & ueluti sopitam excitat in hominibus, ac producit, atque in ijs etiam qui ueluti medio aut neutro quodam modo ad illam sese habebant, planè inducit atque ingenerat. Vt enim nec terra seminis quod non concepit, fructus reddere potest: nec quisquam, quamuis ingeniosa gula sit, uel ius nigrum, uel conditos boletos, nunquam antea uisos appetere: ita nec quisquam ignotum sibi ludum concupiscere. Quamuis ut habet omnis exercitatio cognatas sibi uicinas actiones, ac paruis momentis multa natura aut affingit, aut mutat, aut detrahit: ita etiam potest quis, cupiditatibus nimis indulgens, naturę instinctu in uicina uitia incurrere. Quare rectè Iuuenalis ait:

*Si damnosa senem iuuat alea, ludit & heres
Bullatus, paruoque eadem mouet arma fritillo.*

Postremò, quoniam omnes quod turpe & iniustum esse credimus, id etiam committere minus solemus: ideo etiam uel maximi momēti & ponderis omnem consuetudinem esse uideo, quod opinionem, quæ facile peccatū contemnit, si quid aliud,

Vfus robur addit, ocium dissoluit.

Ludendi exercitatio quatenus aleæ in hominibus causa est.

Ignoti nulla cupiditas.

Natura paruis momentis multa affingit, mutat, detrahit.

Consuetudinis quare maximū momentum.

aliud, in hominibus generat. Nihil enim est quod hominum, imperitorum maximè, animos magis citius uel opinione informat, aut mouet, quam consuetudo & exemplum. Plerique enim ab alijs quod fieri uident, quod ab illis quibuscū uiuunt, id unum & ipsi sine ullo conscientiaē timore faciunt, & sequi alios uolunt. Vt enim Terentius inquit: Homine imperito nunquam quicquā iniustius, qui nisi quod ipse facit, nihil rectū putat. Immo, exemplo quod fit, id omnes etiam iure fieri putant. Adde, quod omnes in religione eodem modo mouentur: & deos patrios, quos à maioribus acceperunt, colendos sibi diligenter, & retinendos arbitrantur. Quare uel maximè bonę consuetudini quisque tradendus est, quod animū illa planè opinione informat. Quæ non modò omnium nostrarum actionum, cum iam adoleuimus, præcipua causa existit, sed præcipuè etiā affectus mouet. Id enim omnes toto sensu fugimus, quod malum putamus: & quod bonū, uehementer appetimus. Atque hinc adeò fit, quod plerique nationes, suas quasdam turpes actiones, quæ quidem ab alijs, ut sunt, grauissimæ æstimantur, eas uix ipsi propter consuetudinem in uitio ponant. Atque hinc etiam, illas quæ cum multarum gentium hominibus commercium habent ciuitates, ceteris uidemus esse multis uitijs flagitijsque magis contaminatas. Nam cum omnes prauos suos actus conferunt, & prouisi ad malum simus, maximè mouemur exemplo: & à multis quod fit, id nescio quo modo animi ratio facillè admittit. Itaque,

k quotus.

Plerique, à multis quod fieri uident, uix in peccato esse putant.

Consuetudo animi opinione informat.

Quare nationes plerique, suas quasdam communia peccata uix in uitio ponunt.

Quare ciuitates quæ diuersarum gentium hominibus refertæ sunt, ceteris magis flagitiosæ.

Aleatorum uitium maximum,

Consuetudo facit, ut peccati nulla sit conscientia.

Aleatorum quantal sollicitudo animi sit.

Aleatores nunquam aliquid quod uere suum sit, habent.

quotus in Italia quisque est, qui adulterij crimē grauiſſimum, non gaudens negligat? Quis uitiande puellæ aut mulieris occasionē pulchram nactus, non unā cum Terentiano illo Chærea dicat: Ego uerò id feci, ac lubens? Et: Tum uerò is essem, qui aſſimilabar. Atqui alibi ebrietas, alibi furtum, alibi alia uitia, propter ſolam conſuetudinē, uel inſitam uel aduenticiam, nulla peccati conſcientia exerceri uidemus. Quamobrem, cum ludendi conſuetudo in hanc etiam opinionē homines maximè inducit, ut ne in uitio quidem eſſe flagitioſiſſimam actionem putent, facit, ut in ea aleatores ſine ulla peccati conſcientia uerſentur.

SED deinceps, ut erat propoſitum, qui ſint aleæ effectus, dicamus: qui quidem ex multis precipui ſunt, animi ſollicitudo aſſidua, officij neglectus, paupertas, execratio, furtum, & deſperatio. Ac primū quidem, quanta ſit aleatorum cura, quantus angor animi, quanta ſollicitudo, ex illorum uita cuius facile eſt noſcere. Semper enim aut uerum dolorem ſuſtinēt, aut falſo breuique admodum gaudio complentur. Et præterquam quòd turpis illos cupido ſemper uexat, magnusque dāni dolor animū excruciat, qui ſæpe medijs ſermonibus, media cogitatione, immò etiam cōuiujs medijs recurrit, magnūque ſemper quaſi morſu quodā dolorem affert, atque animū exedit, tum etiam inſomnes ferè noctes ducūt: ac nihil unquā, quāuis charum aut eximiū, propriū aut ſuū habent: non ſi, quod faciunt, alteri id ſeruandum tradant: non ſi pignori donent: non, ſi ſub ſignis centum & clau-

& clauſtris ponant. Nimis enim eſt impotens, recuperandæ ex alea iacturæ cupiditas: que quidem ita cum alea cōiuncta eſt, nullo modo ut ab illa ſe iungi poſſit. Scitum eſt enim illud ſenis dictum: Non quòd filius ludit meus, malè me habet: ſed quòd reparare damnum ſtudet, uehementer excruciat. Illud enim qui conantur, & faciunt ſedulo, nunquam, dum minimum bonorum aut facultatum ſibi ſupereſt, deſiſtunt. Itaque rectè etiam Horatius:

Non luſſiſſe pudet, ſed non incidere ludum.

Hoc enim omnes quibus in uiſceribus malum heret, nunquam faciunt: ſed ſua libidine ſemper, quod ſperant, nō quod fieri poſſit, moderantur. Itaque captantes capiuntur. Præterea maxima illa uitæ iucunditate, quæ in amicorum & familiarium ſermonibus & colloquijs uerſatur, cum ſemper illorum in ludo eſt animus, planè carent. Semper enim uel ſecunda fortuna, turpiter & ſtultè exultant: uel aduerſa magis, grauè animo dolore ſentiunt. Et cū omnia præ ludendi uoluptate contemnāt, (dulce enim eſt cum omnibus, tum præſertim cōcitatatis affectibus indulgere) tum etiā triſtia uariisque dormientes ſomnia exagitant: & ſæpe præſentes cum ſint, miſerorum amantium inſtar, abſentes uidentur.

NEQUE uerò etiam quicquam eſt, quod perinde omnes homines, ab optimis omnibus ſtudijs abducit, atque alea. Nullum enim eſt officium tam neceſſariū, tam pium, tam ſanctum, quod non ludendi cauſa comminuere atque uiolare au-

k 2 deant:

Senis, de filio aleatore dictū.

Qui reparare factum in alea damnum ſtudent, nunquam deſiſtunt.

Aleator captas capitur.

Aleator omnia præ ludendi uoluptate contemnit.

Alea maximè ab officio et ſtudijs abducit.

deant: non si id maximum uel dñs uel hominibus præstare debeant. Itaque uidemus, ut à ludo abstineant, non amicorum preces, non parentum monita, non magistrorum auctoritatem, nō dominorum imperium, perficere posse. Quod quidem etiam ex eo in mentem mihi uenit, quòd Regum familiares intimos & necessarios uidi, qui cum uix horam à publicis negotijs subtrahere recreandis animis possent, quin sæpe & à principibus etiam uiris, magnis de rebus agere uolentibus, interpellarentur: tamen ita frequenter integras in alea noctes turpiter & magno damno consumpserint, nihil ut fieri potuerit foedius, nihil iniquius, nihil consultore uiro indignius. Quæ quidem duo incommoda, ut nullum accedat aliud, quàm sint per se grauias, molesta, iniqua, exitiosa, indigna uiro qui constanter & honestè uiuere uelit, nemo sanæ mentis non uidet. Quis enim non pessimum atq; omni malo dignum iudicet eum, qui honestum officium turpi, non dicam lucro, sed ludo posthabeat?

Ludus ad paupertatem certissima uia.

A T I A M ludere idem esse quod perdere, indeoq; ad paupertatem certissimam uiam esse, nō solum ut omnium ferè gentium, ita etiam Latinorum uetus lingua, quæ ludos operam facere pro eo quod est operam perdere, & damnosam aleam dicit, attestatur: sed etiam palàm omnes qui in illa uersantur, re ipsa comprobant. Quàm multi enim passim sunt, qui in aleæ scopulum lapsi, miserè ita fecere naufragium, uix ut licuerit enatare nudis? Quàm multi passim ex honoribus amplissimis

amplissimis, fortunis que maximis, ad inopiam & paupertatem redacti? Quàm multos bene & liberaliter educatos adolescentes, qui magnam eximiæ probitatis atque doctrinæ de se spem concitauerant, atq; erecti à fortuna & uirtute ad gloriam ac laudem uidebantur, alea ad calamitatem depulsi? atq; ab optimo uitæ instituto, ad pessimam degendæ uitæ rationem deduxit? Rectè sanè usurpasse mihi uideor, **PATRIMONII SCOPELVVS ALEA**. Neq; uerò ulla Charybdis tam uorax, quæ totres, tot copias & facultates, tam citò absorbere possit.

N V N C ad cætera, quæ, non fortunas aut oculos modò, sed animam etiam, ut si quid aliud, lædunt, transeamus: quam quidem, quid est quod perinde labefactat, atq; blasphemia? Quid quod rationi, quod naturæ ac Deo magis inimicum? Ac quid tandem, unde frequentius illa nascitur, citius que in immensum crescit, quàm ab alea? ut si quis illam inferorum aliquem procreasse dicat, nihil ille à uero aberrare uideatur. Illa enim unicus est Cacodæmonis fundus, ex quo fructum capit uberrimum. Neque uerò etiam, cum sæpe multas horas, immò etiã dies, successus & casus chartularū uel tesserarū, tam alicui cōtinenter aduersos contrarios que uideo, nemo ut qui præsens id cernat, euenire hoc ratione aliqua, aut etiam cæca & temeraria fortuna unquam posse credit: certè putare non possum, quin pessimi alicuius dæmonis auxilio ac numine id fiat. Nam quid est tam contrarium prudentiæ ac rationi, hoc est

Multi propter aleam ex fortunis amplissimis ad inopiam deuenere.

Alea, patrimonij scopulus.

Blasphemia, maximum peccatum.

Cacodæmon ex alea fructum capit uberrimum.

Chartula tesseraq; sæpe mali dæmonis numine uoluntur.

Aleatores, fortunam deum faciunt.

Aleatores ut transfugæ, maledicta in Deum conferunt.

Aleatores ex maledictis uoluptatē capiunt.

Deo, quam temeritas? Et quid est alea, nisi profana quædam atque impia temeritas, quæ à ratione discedens, fortunam deum facit. Quæ quid mirum si suos uexat? Itaque ergo ut transfugæ, omnia in Deum maledicta conferunt, omnibusque ipsum probris figunt: id que ita prolixè & effuse faciunt, ut uoluptatem etiam in eo sentire se maximam dicant. Cum enim aliquando lusori dicerem, nunquam me maledictis deos uexasse: neque si uellem maximè, posse hoc facere: O te, inquit, magnæ uoluptatis expertem. Sed de aleæ effectuum omnium atrocitate ac magnitudine dicere uelle, & longum esset, & alterius consilij ac rationis uidetur. Itaque etiam nec de periurijs, ira, inimicitijs, cædibus & bellis atrocibus, quæ frequenter (ut Horatius ait) ludus gignit, quicquã dicam: ut neque de inauditis horrendisque in Deum probris, quæ usque ad eò impia & indigna lutores quotidie proferunt, ut uel meminisse animus horreat: quæ quidem etiam honestiorum adolescentum prijs auribus concedam.

Furium cum alea coniunctum est.

Aleator undecunque rapit. Aleator Hispanicè tahur, quasi hurta, id est fur dicitur.

AD FVRTVM igitur transeo, quod quidem etiam ita pertinaciter aleam comitatur, uix ut ab illa separari posse uideatur. Nam cum ludendo egerere celeriter aleatores cœperint, alienis bonis manus afferre coguntur. Et quia nullam honestatis rationem ducunt, sine delectu undecunque possunt rapiunt: ut rectè sanè Aristoteles illos cum furibus & latronibus coniunxerit. & Hispani pulchrè etiam sua lingua aleatorem tahur, quasi hurta, id est furem uocant. Nam si rectè examinare uelimus,

uelimus, quid est aliud Aleam iacere, quam furari uelle, & inuito domino rem auferre? Neque enim solum in effectu semper, sed etiam in cupiditate & uoluntate peccatum est. Atque hominum consilia, non exitus rerum, legibus uindicantur. Tunc quotusquisque aleatorum est, qui proposita rerum omnium ignoracione, non solum optimum quod sit, semper iaciat, aut sibi sumat: sed etiam, si possit, subtrahat dolose? Id enim uerum esse, & multi sæpe deprehensi, & ludorum etiam conditiones (quæ legum uim obtinent) satis comprobant. Quod quo magis constare possit, exemplum adducam. Cum igitur non ita diu, neque ignotum hic est, uir nobili genere natus, isque Cardinalis amplissimus, * Singularum ludum (uulgus Primeram uocat: is enim inter omnes fortunæ ludos nobilissimus, † primas obtinere passim uidet, habetque & solertiæ & audaciæ & temeritati & stultitiæ, ubique autem spei locum) exerceret: atque is qui collusor erat, ordine prior, heptada monada que primis quatuor tabellis, quæ septem & triginta numeros complent, eiusdem notæ sortitus esset: mox post primam sponsonem, quæ duabus porrectis tabellis fieri solet, ut fit, illam quinquaginta aureis adauxit. Quam quidem auctione Cardinalis, heptada & senionem nactus, hoc est numeros triginta nouem, non solum admisit, uerum etiam, iam tum alijs insuper centum maiorem fecit. Quod cum alter, quamuis dubius principio, tamen admitteret, deiectis tum utrinque binis chartulis, ac totidem sortitis: protrahens ex

In uoluntate etiam sine effectu peccatum est.

Aleatores omnes proposita ignoracione, semper quod optimum sibi sit, si possint, iaciunt.

Cardinalis astutum in alea factum.

* Singularum ludus, cartulis quæ quadruplicis ubique figuræ sunt exercetur.

Ideo autem sic dictus, quia cum quatuor cartulis, quas ludentes uariè sortuntur, perficiuntur: qui cuiusque figuræ singulas cartas habet, primeram habere dicitur.

† Primera inter omnes ludos nobilissimus.

more

more prior, senionem suis tabellis accessisse conspicit, eo què maximum adimpleuisse se numerum. Itaque uniuersam quam habebat in ludo pecuniam, circiter trecentos aureos, omnes in medium protrudebat, fortique se adiungere aiebat. Quod cum Antistes uideret, suas protrahens cartulas, atque ecquid fors ferret respiciens, quaternionem suis adiunctum esse cartulis coperit, numerosque quinquaginta & tres nactum esse. Valde tamen adhuc propter ingentem auctionem animi dubius, nihil ad auctionem factam respondens, tandem prostratis tabellis, Eccum inquit subita sublata que uoce, annuentis simili) numeros quinquaginta & tres, cui mox alter, At eccum quinquaginta & quinque: putans, quod adauxerat precium, omne accipere, cui tunc Antistes: Scilicet bone uir, auctionem non admitto. Ille uero instare, atque ad arbitros rem deferre. Qui quidem omnes ex lege ac ratione, ut aiunt, pro Antistite sententiam ferebant. Neque defuerunt etiam, qui ingenium summè laudaret. Quod quam sit iustum, intelligentibus examinandum relinquo. Atque etiam, ecquid, hoc qui facit, an si possit omnibus in scijs pecuniam furripere, quicquam addubitet? Neque uero etià illud quod de Leone Pont. Max. uulgo fertur, etsi argutiam magis sapere uidetur, tamen liberale mihi, aut principe uiro dignum uideatur. Ille enim consimili ludo ludens, cum aliquando summos numeros nactus esset, neque alia ratione, nisi quia posterior ordine ludi fuerat, deperdere symbolum posset, ex magna auctione quam

prior

Leonis Pont.
Max. astutum
in alea factum.

prior faciebat, praesentens animo quod res erat, eosdem illum summos numeros nactum esse: tum dubitabundus, indignum ratus, maximo cum numero (quod nemo solet) forti cedere: Punctum, inquit, mihi concede, & quod urges precium omne conferam. Quod cum alter, nunquam fore putans ut summus Pont. non solum cum maximo numero, sed ne cum ijs quidem qui maximo proximi sunt, quicquam addubitaret, libenter etiam concederet, omnem pecuniam amisit. Quam quidem si, ut corrasit, mox restituisset, atque illam illi manum remisisset, facile factum laudare. Hoc enim sapissimè Augustum fecisse legimus. Et ego longè etiam liberalius Philippum Hispaniarum Regem opt. proluxa beneficacque natura uirum, frequenter hoc factitasse, à familiaribus suis audiui. Qui quidem ideo etiam aliquando ludere uisus est, tantum ut liberalitatis uoluptate perfrui posset. Atque hæc ideo Principum uirorum exempla protuli, omnes ut intelligant, neminem ferè ad aleam accedere, qui non ita animo affectus sit, quin si possit, collusores quouis iure quacumque iniuria spoliaret, mutilet, laceret, quos quos nactus sit. Immo uero id successu temporis, praesertim iam pauperiores facti, quod de Caligula legimus, omnes faciunt. Itaque rectè semper alea legibus seuerissimè uetita fuit. Et iuste etiam nunc in ciuitatibus bene institutis obseruatur, non solum ut iudicium de rebus in alea perditis non detur, quod passim etiam obseruatur: sed etiam, quod praecipue cuique abstulit alea, id omne restitui ut debeat.

Philippus Hispaniarum Rex, sicut Augustus, ut liberalitatis uoluptate perfrui posset, in alea lusit.

Aleator quouis iure quacumque iniuria collusores si possit spoliaret. Horat. in Od. Vetita legibus alea.

In bene institutis ciuitatibus, quod in alea uicit aliquis, restituere iubetur.

I Nam

Alea in desperationem homines inducit.

Romae Taueræ quidam cum magnum in alea damnum fecisset, de ponte in profluentem Tyberim se deiecit.

Ventura Beltran in Hispanijs aleator nobilis quomodo mortuus.

Nam ut quod ultimum erat dicamus, Nihil est quod desperare citius homines facit quam fortunarum & bonorum perditio, quæ ex alea contingit. Cum enim ex felici prosperaque uel tolerabili fortuna, miserimi homines fiunt, atque omnem calamitatis culpam in se positam esse cogitant, uicta tandem perditaque spe meliori, acerbam sibi uitam sentiunt: & ueluti peccati conscientia & indignationis magnitudine oppressi, alij lucem oderunt, & moerore confecti contabuere: alij nepharias libidinum contumelias turpitudinesque subierunt: alij ad laqueum, ad precipitium, ad uim confugere, omniacque ultima tentarunt. Cui enim in Hispanijs inauditum est nomen Venturæ Beltran: cui Romæ, Taueræ: quorum hic cum maximam facultatum & copiarum suarum partem in alea perdidisset, de ponte se in Tyberim deiecit: ille etiam quam diu uixit, ut ad ludendum copiam suppeterent, nihil intentatum reliquit. Itaque illud postremo est aufus, quamobrem uitam per summum dedecus & ignominiam amisit. Atque hi sunt aleæ fructus omnes certissimi. Nam quamuis multi sua natura boni, in hanc consuetudinem ueniunt (loquor enim secundum uulgi consuetudinem, cum nemo aleator uir bonus esse possit) quos maxime etiam tales esse, ex ipso in quo uersant ludo iudicari potest: tamen si persistant, maximeque frequenter si infeliciter ludant, tandem (ut dixi) ad tempus, omnes in præfata incommoda, si non uniuersa, attamen plurima incurrunt.

SED iam, quæ sint corporum, uel potius animorum affectiones, quæ cognatam quandam cum illa

illa quæ facile in aleam incidit, naturam habent, breuiter etiam explicemus. Multi sunt, qui naturali quodam sensu ita bene semper sperant, ita quæcunque proponunt, consequi semper posse confidunt, ut uel longissime remota & difficilissima quæ sunt, quæque alijs propè omnibus desperata uidentur, tamen tentare magno animo & spe bona nitantur: idque uel quia dignos se putant, uel quia præ alijs fortunatos, stulticia nimirum & errore, prauoque de se iudicio moti. Ac non pauci etiam sunt, qui uel domus suæ fores pulsari si audiant, uel rogatos se absentes si intelligant, statim ad bonum aliquem nuncium animos erigunt: atque hæc omnia nulla planè euidente cogitatione, sed solo naturæ sensu. Quemadmodum contra multos esse remissiores, atque ab omni spe meliore non solum remotos, sed etiam quasi semper timentes, & malè de omnibus rebus augurantes, uidemus. Qui quidem, quantum ab omni subeunda sorte, sponte sua sunt remoti: tantum illi ex aduerso finitimi sunt, & propinqui. Quare etiam præcipuo quodam studio, ab omni sorte atque alea his cauendum est. Omnes enim, ut antè diximus, similibus & cognatis naturæ nostræ affectionibus facillimè tentamur: suntque credulitas, confidentia, temeritas & audacia, apposita & propinqua cum alea uitia: ut contra temperantia, omnium moderatrix cupiditatem, consideratio et constantia, non quidem planè contraria, sed tamè ab alea fortunacque, quæ duo ab inconstantia & temeritate seungi non possunt, multum dissidentia: cui si quæ sunt contraria, remissio, timiditas,

Multi uel domus suæ fores pulsari cum sentiunt, ad bonum nuncium animum præparant.

Coniuncta cum alea uitia.

miditas, atque auaricia potius, forent.

*Cōfutatio, qua
conuelluntur,
qui ludendi cu-
piditatem auaricia
esse dicunt.*

*Senectus auaros
homines facit,
ideoq; auaricia
in senibus incurabilis.*

*Alea & prodigalitas
senectute minuuntur,
iuuentute augentur.*

*Senum ludus
qualis.*

*Si alea auaricia
esset, nunquam
perferre graua
damna sepe
posset.*

N V N C quoniam, ut potuimus, aleæ naturam & uim explicauimus: reliquum est, ut eorum opinionem confutemus, qui aleam siue ludendi cupiditatem, auariciam esse dicunt. Qua quidem in hæresi eruditos ferè omnes, usque in hūc diem fuisse uideo. Ac primū, ut Aristoteles ait, senectus, omnis que imbecillitas (propter similitudinem, quæ similibus omnium generatrix, conseruatricis & auctricis est) auaros homines facit: indeoq; insanabilem etiam auariciam esse dicit. At uerò contrà in alea, ut prodigalitate, accidit. Hæc enim ambo, progressu ætatis atque inopia curantur ac minuuntur, iuuentute uerò aluntur & augentur. Quare frigida timidaq; & imbecillis senectus, ut alia omnis similis tum ætas, tum sexus, ab omni periculo & forte subeunda est remotissima. Quæ tamen si aliquādo, aut sæpe etiã in alea uel ocij uel iucunditatis causa uersatur, gratis id, aut exiguo precio facit. Ita enim in epistola quadam autographa (ut Suetonius ait) Octauius Augustus, aleæ deditissimus, scriptū reliquit: Inter cœnam lusimus *περὸν τινῶν* & heri & hodie, talis enim iactatis, ut quisq; canem aut senionem miserat, in singulos talos singulos denarios in medium conferebat, quos tollebat uniuersos qui uenerem iecerat. Et quidem cum auaricia omnis imbecilli atq; effracto proficiscatur animo, nunquam illas quæ in alea quotidie fiunt, reifamiliaris iacturas & damna perferre queat, nunquã ad tantū robur assurgat, ut sepe fractas & oppressas fortunas

fortunas fortiter semper & cōcitatibus animis recuperare bona spe nitatur. Vt enim Iuuenalis ait,

*Ploratur lachrymis amissa pecunia ueris,
Et maiore domus gemitu, maiore tumultu
Planguntur nummi quam funera. —*

Præterea auaricia tota infra mediocritatem consistit: cui depressæ & infirmæ, cū grauius aliquod onus accedit, planè succumbit, neque erigere aut reficere se amplius potest. Cæterum alea tota in eo quod nimium est uersatur. Itaque etiam accepto graui damno, temperatior (ut diximus) ad tempus euadit. Non secus ac prodigalitas: quæ, ubi ætatis mediæ deferbuit calor, senectutis frigiditate ad mediocritatem refertur. Et si ex omni memoria, eos qui Aleæ uitio insignes fuerunt, repetere animo uelimus, non hercle illos auaros, sed prodigos maximè fuisse uidebimus. Cui enim Claudij Neronis prodigalitas ac diuitiarum profusio ignota? qui nec largiendi, nec absumendi modū tenuit. Atqui is quadrigenis in punctum H — s. aleam lusit. Augustus uerò etiam, ita in alea benignè, liberaliter ac iucundè lusisse dicitur, ut nullam & habere occasionē largitatis suæ maiorem aut commodiorem uideretur. Sic enim in epistola eius ad Tiberiū legimus: Nos, mi Tiberi, quinquatris iucundè egimus. lusimus enim per omnes dies, forum que aleatorium calsecimus. frater tuus magnis clamoribus rem gessit. Ad summam tamen, perdidit nō multum: sed ex magnis detrimentis, præter spem paulatim retractus est. Ego perdididi uiginti millia nummūm, meo no-

*Auaricia infra
mediocritatem,
alea uerò ultra
consistit.*

*Aleæ uitio insignes,
omnes ferè prodigi
fuerunt.*

*Claudius Nero
homo prodigus,
aleator insignis fuit.*

*Augustus Imp.
effuse in ludo
liberalis fuit.*

mine: sed cum effuse in ludo liberalis fuisset, ut soleo plerumque. Nam si, quas manus remisit cuique, exegissem, aut retinuissem quod cuique donavi, uicissem uel L. milia. Sed hoc malo, benignitas enim mea me ad coelestem gloriam efferet. Itaque etiam saepe hoc nomine pecuniam conuiuiis dabat. Scribit enim ad filiam: Misi tibi denarios C C L. quos singulis conuiuiis dederam, si uellent inter se, inter coenam, uel talis, uel par impar ludere. Et Flavius Domitianus, homo etiam largitor & prodigus, quoties ocium nactus erat, libenter in alea consumebat: idque etiam profestis diebus, & matutinis horis, aliosque priuatos & cum potestate uiros, prodigos omnes & effusos, multas in alea pecunias profudisse, & lauta copiosaque patrimonialia dissipasse legimus. Parcum uero & tenacem aliquem hominem magnos ex alea questus fecisse, aut fortunas suas alearum temeritati subiecisse, nusquam legi. Nam quod de Caligula, omnium etiam maxime luxurioso, dissoluto & nimio, proditum est, postea ad inopiam reductum, cum undique questum quaereret, omniaque etiam uilissima ad lucrum & praedam reuocaret, tunc ne ex lusu quidem aleae compendium speruisset, ideo accidit: quia, sordidissima iniquissimaque ratione, dolo contendebat. Mendacium enim, ut idem Suetonius ait, & periurio utebatur: sine quibus nunquam haud dubio studiosus cupidusque pecuniarum aliquis, in periculum ueniret. Nam, ut neque damnosa, neque praecipua esset alea, sed medio quodam loco consisteret: plus est multo incommodi

Augustus benignitatis gloria clarus.

Augustus pecuniam conuiuiis dabat, ut in alea luderent. Flavius Domitianus largitor & prodigus, frequentissime in alea ludebat.

Parcus homo fortunas suas aleae periculo minime subiecit.

Caligula in alea ludo mendacium & periurio utebatur.

incommodi & doloris quod ex damno auarus percipit, quam uoluptatis quod ex lucro accedit. Sed dicunt multi, multa auariciae genera esse: atque in eo saltem auaros esse aleatores, quod nimis pecunias concupiscunt. Verum id quidem: quamuis turpiter fortasse melius dicerent. Sed tamen & haec quam sit firma ratio uideamus. Aristoteles, eos qui ob intemperantiam pecunias profundunt, non uult proprie prodigos appellari, sed flagitiosos potius, qui multis simul uitijs sunt contaminati: cum prodigus sit, qui unum aliquod uitium habeat. Ita sane ego aleatores nunquam auaros dixerim, quia cupere infinite pecunias uidentur: non hercle magis quam prodigos ipsos, qui ut multa profundant, etiam a quibus non debent, accipiunt: ob quam causam ipse etiam Aristoteles auaros esse prodigos dicit. Sed non debet totum a parte aliqua, eaque non principali, nomen capere. Non enim copias aleatores propter se, aut imbecillitate animi aliqua, sed multis uarijsque causis, eis que minime sordidis cum omnibus, tum praecipue iuuenes, expetunt. Nam & ijs rebus quae sunt libidinis, sumptus suggerere uidemus: & assistentibus uoluptatum ministris, multis etiam pecunijs adaugere, caetera que magnificos & splendidos esse. Non igitur sollicita aut tristi auaricia, sed cupiditate & spe temeraria bonae fortis, tanquam ad interitum ruunt uoluntarium. Itaque nec Poetae, cum infinita ex auaricia scelera nasci dicunt, ex quibus multa recensent, ludi etiam meminerunt. Iam quis Burræ Comitum

Auarus plus ex damno doloris percipit, quam uoluptatis ex lucro.

Qui ob intemperantiam pecunias profundunt, non prodigi, sed flagitiosi uocandi.

Prodigi, qui a quibus non debent accipiunt, ut profundant, etiam auari sunt.

Aleatores cupiditate & spe, tanquam ad interitum ruunt uoluntarium.

Poetae nusquam auariciae aleam attribuunt.

Burgæ Comitit
mirandum in
alea factum.

† Ad cōparati
uè hic sumi-
tur. Teren. Ni-
hil ad nostram.

Auidorum ho-
minum uox.

mitem, præclarum illum quidem, & patria uirtute ac fide uirum (sed tamen ludendi cupiditate flagrantē) auariciæ insimulare audeat? qui, quū aliquādo à Gallorum Rege quadraginta aureorū nummūm milia in alea uicisset, ac tum Rex diceret, Pulchrum hercle lucrum, † ad Burgæ Comitē: confestim, ut poterat, nummos omnes corripitens, fenestris foras proiecit: usque adeo illius obdictum exarsit animus. Qui quidem certè nihil etiam unquam, gratis quod facere poterat, in pecunia ponere est uisus. Atqui fordidorum & auidorum hominum uox est,

— *Tunicam mihi malo lupini,*

Quam si me toto laudet uicinia foro.

Cæterum ne ab omni auariciæ labe planè aleatores uindicare uidear, cum alioqui uitijs omnibus sint implicati: hoc eius planè habent, quod Aristoteles, non quod isti dicunt: In turpi quæstu sunt occupati. Quod tamen minimè plerique cogitant: quia hoc maximam hominum partem facere uident. Id enim uitæ genus sequi, quod in turpi quæstu uersatur, indignum liberalitate & uirtute munus est, atque hoc idē in Hipparcho Platō ait: Si quis, o Socrates, inquit, rectè lucri cupidū definiat, eum, ut puto, lucri cupidū arbitrabitur, qui studet ijs, & decens existimat in ijs lucrū quærere, ex quibus boni uiri lucrari nunquam auderent. Sed hæc latius sequenti libro declarabimus. Neque enim turpem solum quæstum aleatores faciunt, sed etiam iniuriosum,

& contra naturam.

LIBRI PRIMI FINIS.

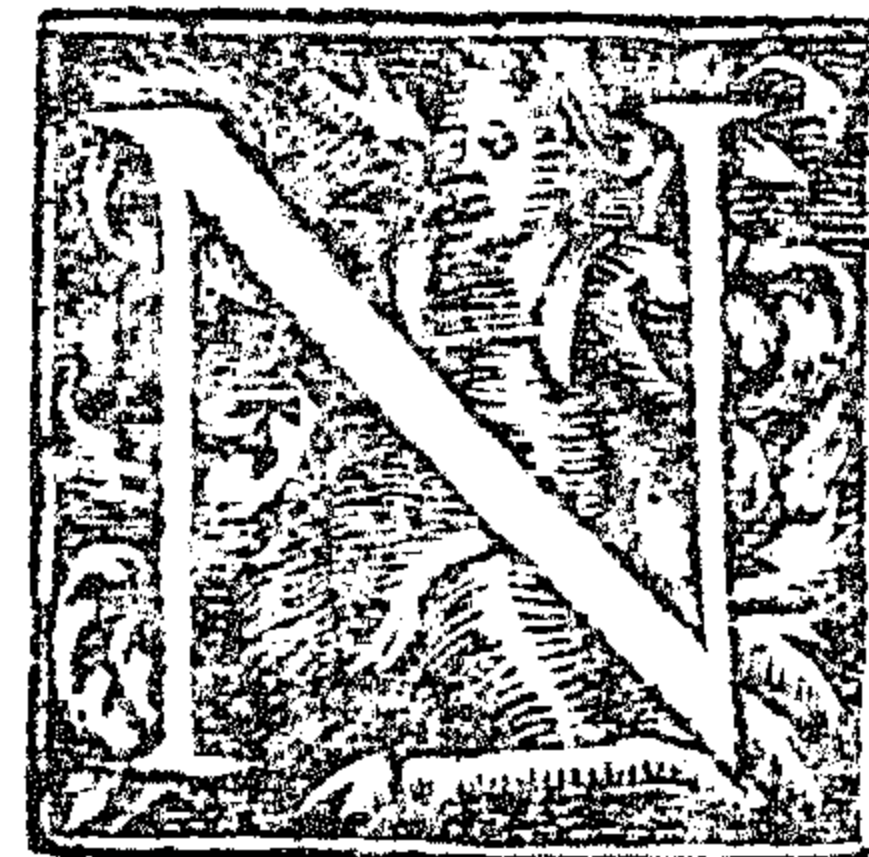
Aleatores in
turpi quæstu
sunt occupati.

PASCASII IVSTI ECLOGÆ
VIENSIS PHILOSOPHIAE
& Medicinæ Doctoris

ALEA, Sine

De curanda ludendi in pecuniam cupiditate

Liber Posterior.

E cui mirū uideatur, quòd cum proximo libro flagrantem ludēdi in pecuniam cupiditatem, à naturæ temperie calidiore, adeo que uinoso & uelut undante quodam sanguine, in hominibus, qui scilicet naturam sequuntur suam, nasci, longa oratione dixerimus: nunc uerò curationem præscripturi, quasi causæ immemores, uel Medicinæ indocti, remediorum formulas quæ ad animum adhibeantur, proponamus. Huic prius quàm ad rem accedamus, respondendum puto: ne fortè portione medica, uel catapotijs fieri id solum posse putet. Quamuis igitur uarijs rationibus commonstrare possimus, rectè cupiditatum motus omnes curari, hoc est, & cohiberi & euelli posse, ad animum si conueniens adhibeatur medicina: eam que demum, uel potius solum, ad sanitatem ueram uiam esse: (ita enim natura comparatum est, quantumuis plurimum refert ad motuum impetus que uarietatem, quæ sit cordis & spirituum temperies, affectus animi cogitationis æstimationem siue cognitionem ut se-
m quantur)

quantur) nos tamen, quo melius quod dicturi sumus, comprehendere ab omnibus possit, ac ne totam de affectibus doctrinam, ab alijs traditam assumere cogamur, illam hic potissimum afferemus rationē, quę & Medica planē est, & iuuenibus perspicua uideri poterit. ea autē est eiusmodi.

Quare alea & cupiditates cetera etiam ex corporis intemperienate, adhibitis ad animū remedijs curari probe possint.

Cogitationis æstimatione refrigerare & calfacere homines uel maximē potest.

Oratio flexanima.

Quare ex animalibus solis, uel maximē hominibus, feminis profusio per somnum contingit.

DIXIMVS, à calore nimio, qualis uinc poterum hominum calor est, *ἐνελωσία*, alea præcipuam causam, in hominibus qui naturæ propensione obediunt generari. Itaque si contraria contrariorum sunt remedia, remota que causa remoueri effectus debet: certè refrigerationem esse, quæ sola, uel potissimum sine malo, remedio esse possit & debeat, non obscure uidetur. Atqui sic est, & nos refrigerationem hanc uel maximē oratione, quę recte à bono Poeta dicta est flexanima, siue cogitationis æstimatione & motu induci in hominibus posse, disertè asserimus. Nam quis est qui nō multos quotidie, sola cogitatione erubescere & pallere, immò etiam tremere, sudare, lachrymari, & uariè humores intrò foras que pelere, excrementa que excernere uideat? Et Arist. ait, quòd ideo ex omni animantium genere propè solis, uel maximē saltem, hominibus feminis profusio per somnum accidere solet, quia id nisi cum cogitatione fieri potest. Si igitur hæc omnia cogitatio facit, quæ quidem sine calore aut frigore manifesto fieri non possunt: haud dubie nihil cogitatione refrigerare aut calfacere melius & citius potest. Quare etiam si quis, ut Aristoteles rectè, timorem nil nisi refrigerationem quandam esse,

esse, sæpe dicit: ita etiam de spe, cæteris que affectibus animi, simili quadam ratione iudicet, nihil ille ab surdum aut ineptum faciat. Vt enim intrò foras que repellere spiritus, in quibus calor refidet, cogitatio uehemens potest: ita pariter eosdē trahere ad se, & ab alijs auocare membris, ac spargere uariè posse, nullum est dubium, idque uerò cundia, & amantium, omniumque attentè nimis & diu de re aliqua cogitantium suspiria, sui que obliuio satis indicant, itaque rectè apud Terent. Phædria: Coepi egomet mecum inter uias, aliam rem ex alia cogitare: & dum hæc puto, præterij imprudens uillam. & alibi Birria: At quanto satius est, te id dare operam, quàm istum amorem ex corde dimoueas tuo, quàm id loqui, quo magis libido frustra incendatur tua? Adde quod Poetæ sic omnes loquuntur. nam & feruere misera cupidine pectus, & ardere amore, & accendi spe, & timore tremere atque horrere dicunt. Atque hinc est, quòd optimi & nobilissimi omnes medici, in curandis etiam corporis morbis, nesciunt non solum intemperie uitiosa, sed etiam corruptis humoribus, magnam cogitationum animi rationem habent, illas que uaria ratione & consilio, (nimirum prout uel calefacere uel refrigerare uolunt) nunc in his excitandas, nunc in illis sedandas esse moneant. Nihil enim penitus est, quod celerius corporis habitum uel ad calidum, uel ad frigidum, immò etiam humidum & siccum, inuertit & uariat, quàm animi uel languentis incitatio, uel effrenati moderatio.

Affectus animi corporis mutationes ad frigus & calidum sunt.

Cogitatio uehemens spiritus, qui caloris uehiculum sunt uariè mouere potest.

Medici optimi in curandis morbis magnam cogitationum rationem habent.

Affectiones animi celerimè et omnium maxime, corpus inuertunt.

*Affectus ani-
mi, à medicis
inter sex illa
qua non natu-
ralia uocant, cō-
numerantur.*

*Affectus ani-
mi multis subi-
tam mortem at-
tulerunt.*

*Affectus animi
sola cogitatione
impelluntur.*

*Mortem time-
re, quid Plato-
ni.*

ITAQUE rectè eidē medici affectus istos animi, hoc est cordis uarios ad cogitationes uarias motus, inter sex illa quę corpus nostrum immutant, & nō naturalia uocantur, connumerarūt. Quādo quidem immutationem uel ad frigus uel ad calorem, ita subinde uehementer faciunt, non solum multos ut à morbis liberauerint, aut in illos sæpe induxerint: uerum etiam non paucis ut subitam mortem attulerint. Nam motus istos animi sola cogitatione impelli & moueri: eādēquę, etiam illos qui in nobis sine ulla deliberatione innati sunt, maximè sedari & comprimari posse, cōsolatio, philosophia, *σοφία*, tota quę Rhetorum schola & Orphei lyra docent: & ipsi uidemus, alacres ad disputandum & concitatos ad certamina uiros, sæpe unica ratione atque argumento ita perterreri, toto ut corpore animo quę mutati contremiscant. Contrā uerò timidos, dubios, & cunctatores homines, ita sæpe unius sententię recordatione accendi ac impelli, non solum ut de rebus arduis tum constituent: uerum etiam res omnes maximas ut audeant. Id quę etiam clarissimis uiris accidit. Nam ut ex innumeris unū referā, quis illam Cęsaris exclamationem, Si ius uiolandum est, regnandi causa uiolandum est, non audiuit? & quis non multos etiam mortem contemnere constanter uidet, facta subinde, unica ex sententiā, firma animi inductione? Immo ipse Plato in Socratis apologia: Mortem, inquit, timere nihil aliud est, quā sapientem uideri eum qui non sit sapiens: quippe cū id sit, scire uideri quę nescias.

Nemo

Nemo enim scit, utrum mors omnium bonorum summū homini cōtingat. Metuunt aut perinde, ac si eam malorum esse maximum non ignorarent. Ex quib. uerbis quid aliud quę ignoracionē, hoc est, cogitationem siue opinationem prauā, timoris etiā maximè naturalis causam esse intelligit? Itaque etiā de Morte libello, quam omnes homines horrēt, maximè Axiochū grauius ægrum, & appropinquantem mortem uehementer extimescentem, ægerrimēquę ferentem, ita tum rationibus erexit & confirmauit, ita omni formidinis horrore liberauit, ut mox nō solum mortem non timeret, sed etiam eius ut amore teneretur. ait enim, *ἡδὴ περιφρονῶ τὴν θάνατον*: hoc est, Hanc uitam iam despicio, & pro nihilo duco.

SI IGITUR, qua cogitatione aleatores creduli falsam insitamque opinationem euellere penitus ex animo ualeant, explicabo: & qua propofita ratione animosam illam, sed stultā & inanem, immò etiā flagitiosam adipiscendi ex sorte boni, spem suam uel abijcere planè uel remittere & comprimere possint, docebo: nō ad affectam partem modò, sed etiā ad causas omnes affectionis salutare remedium preparare mihi uideor. Vt enim ira, amor, spes, cæteri que affectus animi, corpus inflammantes, & alij etiam qui uis errore & credulitate cōprehensi, quamdiu tenentur errore mentes, permanent, & grauius toto pectore flagrant: simulac uerò edoctæ, ueritatem sunt, mox remoto omni errore turbulento, puncto temporis recedunt, totumque corporis habitum celerrimè im-

m 3 mutant:

*Cogitatio etiā
à mortis metu
liberat homi-
nes.*

*Sæpe unius sen-
tentię recorda-
tio ualde homi-
nes ad agendū
impellit.*

*Affectus animi
errore conce-
pti, sublato er-
rore simul tol-
luntur.*

*Alea feruor,
& libido, quan-
do restinguitur
& moderatur.*

mutant: ita etiam alea, credula quadam spe stul-
ta que opinione suscepta & subleuata, quamdiu
fortem prosperam toto pectore atque animo cō-
cipit, & insipienter ac temerè præfagit, ardet sem-
per: hanc cum deponit, sicut Cupidineus amor,
mirandum in modū restinguitur, & stupet. Neq̄
enim refert, naturane uel ignoratione, an sicut
nuncio & literis, susceptus error fuerit. Omnem
enim credulitatem & errorem ratio delet, atque
ex animo expellit. Nam sicut Euripides ait, *πᾶν
ἔξαιρέτῃ λόγῳ*: hoc est, omnia conficit ratio. Illos
uerò affectus (duplex autem illorum genus est)
qui contumaces & prauī ac seditiosi, non ignora-
tione aliqua, sed improba quadam & à ratione a-
uerfa cupiditate concitantur, si non expellere, aut
consentientes unà secum facere potest: attamen,
tanquam in febre sitim, cum perniciosam esse po-
tionem didicit, uoluntatis imperio comprimere
& coercere ualet. Itaque ratio, rectè ut hominem
animal esse rationale agnoscas, cum omnium &
nimi affectuum, & quæ illis cōsentaneæ ferè sunt
actionum dux & magistra sit: illa, quo in quoque
perfecta & sana ac moderata erit magis, ita illum
& animo tranquilliorē, & moribus omnibus me-
liorē reddet. Nam quod inter omnes homines fie-
ri uidemus, ut senes qui sunt, omnibus rebus mo-
deratius, iuuenes uerò intemperantius se gerant:
ideo fit, quia & rationē, quæ maximè ætate usu at-
que experiētia cōfirmatur, perfectiorē habent: &
(quod eadem ex causa, quamuis non sola, nasci-
tur) cupiditates motus que omnes animi, ad cor-
pus qui

*Ratio omnia
potest.
Affectus contu-
maces quomo-
do ratio coer-
cet.*

*Ratio, & affe-
ctuum et actio-
num dux.*

*Actiones affecti-
bus ferè consen-
taneæ.*

*Ratio, quo in
quoq̄ perfe-
ctior, ita ille et
animo tranquil-
lior, & morib.
melior.*

*Senes quare iu-
uenibus mode-
ratiores.*

pus qui pertinent, quietos magis magisq̄ seda-
tos. Cum enim quæ regit homines ratio, sana &
perfecta est: tum uerò illis quibus illa contigit, o-
mne tempus ætatis sine ulla molestia & cupidita-
te degere licet. Quibus uerò integra minus & ua-
lens fuerit, ij certè cupiditatibus turbantur & cō-
mouentur: ac sicut stulti uel pueri, minus sibi cō-
stare, minus que in officio permanere possunt.
Nunc igitur ad institutum ueniamus, ac quibus
rationibus aleatoris animum ab errore pernicio-
so, ad rectam scientiam deducere, atque in illa tā-
quam sanitate conseruare & tueri possimus, ex-
ponamus. oratio enim non solum cupiditatis fer-
uori moderari potest, uerumetiam firmum tu-
tum que animum aduersus improbos appetitio-
num motus omnes conseruare.

DUPLEX est, ut corporis, ita etiam animi tu-
tandi ratio: una in seruanda, tuendaq̄ sanitate po-
sita est: altera, in depellendis omnibus ijs quæ de-
turbare illam, aut labefactare possint. Estq̄ am-
borum similis utrobique ratio. Nam ut in corpo-
re curando prima est cura & scientia, ut naturæ
uim cibo potuq̄ & cæteris conuenientibus sibi
rebus conseruemus, & quàm maximè fieri potest
prouehamus: deinde ut, quod ex eadem ratione
nascitur, morbum qui sanitatem perturbat ac de-
struit, contrarijs omnib. remedijs propulsemus:
Ita etiam animo tutando conseruandocq̄ idem est
diligenter obseruandum, omnibusq̄ modis præ-
standum. primū, ut conueniente scientia & do-
ctrina imbuatur ac nutriatur animus: deinde, ut
irrupen-

*Ratio quibus
perfecta est, o-
mne illi tempus
ætatis sine mo-
lestia & cupidi-
tate degunt.*

*Duplex animi
tutandi ratio.*

*Tuendæ sanita-
tis cognitio præ-
or est quàm re-
stituendæ.*

Animum & corpus curare qui uolunt, prius quæ sit utriusq; sanitas nosse debent.

Corporis sanitas.

Animi sanitas.

Corporis aut animi sanitatē perfectissimam nemo unquam adeptus.

Gal. Difficile est, ut qui homo sit, non in multis hallucinetur.

Valetudo optima quibus contingit.

irrupentes perturbationes, quas Græci *παθή*, id est morbos non malè uocant, eadem ratione depellantur. Itaq; ut corporis morbū nemo rectè curare potest, nisi qui prius in quo sanitas eius sita sit, norit: (aliter enim, sine ratione, sine ullo scopo aut fine, omnes suas actiones disponet;) ita etiam qui ægrotum animum ad sanitatem reducere uelit, prius in quo animi sanitas consistat, nosse debet: ac tum demum, quā uel deficiat, uel abundet, uel quouis modo aberret, inquirere.

Quemadmodum igitur corporis temperatio, cum ea congruunt inter se ex quibus constamus, sanitas est, & quæ illam tutatur ars Medicina dicitur: ita animi salus in recta ratione consistit, quæ cum adoleuit & perfecta est, nominatur ritè Sapientia. hanc quæ tuetur & conseruat ars, Philosophia nominatur. Sed sicut corporis illā omnibus numeris partibusq; absolutā & perfectam sanitatem nemo consecutus est unquam: ita etiam animi illam perfectissimam salutem nemo est adeptus. Neq; enim absolutè sanus, aut perfectè et uerè sapiens fuit quisquam. Verùm eorum quæ in nostram intelligentiam cadunt, magna est ualde latitudo: in qua quo quisq; ad id quod undequaque optimū est accedit magis, ita ualetudinem habet commodiorē: quo uerò ab eodē recedit longius, imbecillam magis. Quin etiam, ut sunt multæ corporis partes, quæ illæsis tamē cæteris, ipsæ uariè afficiuntur, & nunc dubia, nunc planè infirma sunt ualetudine: & dum magnitudine mali & doloris uel totum corpus, uel principalia membra si-

bra simul grauius non affligunt, totus tamen homo ualere adhuc dicitur: ita etiam in animo multa similiter eueniunt. Nam plurima, ea que maxime necessaria & utilia cum sciamus, de aliquibus licet dubitemus, & multorū etiam quamuis prorsus ignari simus, dummodo præcipua illa aut cōmunia non sint, non tamen ob id stulti aut infanissimi sumus. Postremò, ut corporis optima habitudo ipsius est summum bonum: ita etiam animi summum est bonum, perfecta ratio & scientia. Vnde ut corpori nihil accidere peius morbo, qui ipsum corrumpit, potest: ita etiam, secundum Philosophorum sententiam, nullum homini ignorantie maius malum contingere potest, non si uniuersa quæ inueniuntur incommoda, in unum incidant. Stulticia enim maius est malum, quàm omnia mala & fortunæ & corporis.

QVIBVS sic breuiter declaratis, quānam parte, & quā principalī à recta ratione aleatores auidi manifestè aberrent, & quo sublato errore ac uitio, ad sanitatem animi, id est rectam rationem, siue sanam mentem traduci possint, exponemus. Deinde si fortè in aliquibus contumax adhuc atque improba permanebit cupiditas, quomodo illam, si non rationi consentientem ultro facere, at saltē quomodo cohibere queant, explicabimus. Ita enim demum constare sibi homines, atq; omnem uitā sine molestia degere posse puto, si & recta utantur ratione, & irruentes perturbationes uel sedare uel coercere possint.

ALEATORVM igitur uitium duplex est, in quo
n perniciose

Corporis & animi summum bonum.

Corporis & animi malum maximum.

Duplex aleatorum uitium.

Duplex aleatorum vitium. Prius.

perniciose à rectæ rationis moderatione aberrant. Primum, quod ea ex re, in qua casus & fortuna dominatur, stulta quadam sui fiducia, credulâq; spe, sine causa, solo quodam animiferuore nata, suum aucturos se commodum, suamq; se rem meliorem facturos esse, toto pectore atque animo anhelant, cogitant. Deinde, quod nulla animi conscientia, nullo commisso scelere, alterius lucrari se posse fortunas & bona, uel planè credunt: uel cupiditate nimia turbati, usque adeo contemnunt, ut in eo ne cogitent quidem. Suntque duo hæc præcipua uitia, à quibus tanquam totius mali fontibus & causis, reliqua omnia incommoda fluunt. Eorumq; alterum à consuetudine praua, & mala educatione natum: alterum à natura magnas inclinationes, ut diximus, capit, quas ipsas etiâ usus maiores facit. Atq; hæc duo secundum eandem partem uitia, grauem adeo in multis dolorem commouent, totum ut animum consensu misero afficiant. Huc igitur tanquam ad partem ægram omne consilium spectet necesse est: huc omnis ratio, omne remedium referatur oportet. Istæ enim opiniones tanquam quædam sunt intemperies animi, quæ si tollantur, citò moderationem consequentur, & ueluti ex graui turbidoque motu oborta tranquillitate conualescent.

Due remedium formulæ, quibus lucrari aleatores possunt. Remediorum formulæ prior.

Quod quo facilius consequi possint, duabus his animi prauitatibus, totidem ueluti remediorum formulas opponamus: quarum altera ex Stoico rum seuerissima disciplina & rationibus depropta, altera etiam ex intima mediâq; Philosophia sumpta

sumpta est. Atq; hæc quidem est ista. Qua in re fors proterua dominatur, auida credulâq; spe commodum proponere sibi, atq; animo suscipere, maxima est stulticia: facultatum uerò & bonorum suorum periculo cōsectari, insania. Altera: Hominem hominis incommodo suum augere commodum uelle, magis est contra naturam, quàm mors, quàm paupertas, quàm dolor, quàm cætera quæ possunt aut corpori accidere, aut rebus externis. Has si formulas afflictæ miserè aleatores, ueluti potionem medicam quotidie & mane & uesperis sorbeant animo, & cogitatione hauriant, nihil addubitandum, quin breui tempore sanitatem consequantur.

Posterior.

VERVM, quia ut medicinæ quæ corporibus profuturæ sunt, non reijci statim, sed contineri corpore, & digeri ac confici debent: ita etiam animorum remedia non audiri tantum, sed in animum penetrare & residere, ipsamq; ueritate & sciëntia, expulsa fallaci & turbulenta opinione, imbuere prorsus debent: immò etiam quamuis illorum utilitas principio non appareat, cōtinenter etiam instar medicinarum ratione factarum, adhiberi. Quæ sit istorum medicamentorum facultas & uis, tum quæ affectu cum omnium, tum huius præcipuè ratio, latius est explicandum. Ita enim non solum libentius illam, facilius que ægroti admittent, uerum etiâ continebunt ac digerent melius.

Medicinæ profuturæ contineri ac digeri debent.

Medicinæ ratione factæ cōtinenter adhiberi debent, quantumuis illarum utilitas non appareat.

HABET, ut diximus, hoc à natura omnis animi affectio, ut præcedente cogitatione moueatur & concitetur. Sunt aut affectus, cordis motus, quibus appetimus

Affectus quidam.

Affectus quid. appetimus & declinamus res obiectas ut amor, odium, spes, metus, ira, cupiditas omnis uehemens. Nam, ut inquit Poeta, — *Ignoti nulla cupido.* Atque illud omnes naturæ obediētes homines sequimur & appetimus, quod uel est uel putamus bonum: quod uerò malum, contrà declinamus & fugimus: omnes que, res omnes, uti cogitatione concipimus, ita ad illas toto animorū sensu mouemur. Videmus enim saepe multos grauiter excandescere, ob quam rem alijs ne irascantur quidem: omnes que casus & euentus rerum uarios, uariè pro mentis sensu aestimare, pertimescere, expectare & ferre. Itaque quo quisque rationem magis exercitatā, magis eruditam & constantem habet: ita rebus casibusque humanis minus commouetur, minus perturbatur, minus cupit, minus dolet. Atque hinc est, quòd Stoici sapientem illum suum, qui nihil admiretur, nihil metuat, nihil peccet unquam, omni uacare perturbatione dicunt, tum cupiditate & metu, tum etiam aegritudine & uoluptate animi, & iracūdia. Et si id quidem illi confuse faciunt: omnesque Philosophi & Poetæ sapientem non hominem, sed Deo similem esse, uno que minorem Ioue prodiderunt. Si igitur ad cogitationem animi que sensum affectus mouentur, omnesque pro rei quæ sensibus percipitur magnitudine, non solum que est, sed quæ uidetur, animos tanquam habenis adducimus & remittimus, ut ne ultra quàm oportet, & ratio dicat, cupiditates nostræ cōcitentur, nos que appetitione nimia inflamment: in cogitatione,

Omnes, res omnes appetimus et fugimus, pro ut illas cogitatione concipimus.

Casus & euentus omnes pro mentis sensu cuncti aestimant.

Sapiens omni perturbatione vacat.

Sapiens uno minor est Ioue. Hor. in Epist. 1.

tatione, recta que & firma mentis estimatione uidetur positū. Quod cum ita sit, rectè est dictum, Aegritudinum animi medicinā esse Orationem: & sicut bonæ ualitudinis medicinam, ita etiam benè uiuendi artem Prudentiam esse. Omnes enim in omni deliberatione hoc facimus, ut animorū quibuscum agimus, ratione & consilio, non solum in ueritatem & nostram sententiā inducamus, uerum etiam à uitijs omnibus immunes & alienos reddamus. Veruntamen hæc de affectibus sic dicta, quamuis in genere, maximè in perfectis & rectè à natura informatis hominibus sunt uera (naturæ enim lege rationi subiecti sunt appetitus, & inuitat uera ratio bene sanos homines ad iusticiam & æquitatem:) tamē in magna naturæ degeneris corruptione, & magna educationis prauitate, omnes etiam contra rationem cōcitas & elatas cupiditates habemus, quæ impetus sui uehementia etiam uoluntatem secum trahunt. Sunt que cupiditates istæ longè in alijs alię uehementiores, multisque gradibus in eo quod maius ac minus est, inter se diuersæ. Ex quibus, cum maximè sunt, tales emanant uoces: Prudēs, sciens, uiuus uidensque pereo, nec quid agam scio. Et, — *Video meliora, proboque, Deteriora sequor.* — Verum de his animorum motibus, qui rationis obediētiam abiiciunt, & contrà proteruè insurgunt, quomodo regi debeant, postea dicemus. Nunc de ijs qui rationis frenis regi, & cōtrahi ac sedari possunt, agamus.

QVEM AD MODUM prius diximus, duplicem esse

Aegritudinum animi medicina est oratio.

Appetitus naturæ lege rationi subiecti.

Affectibus animi uicti quales emittant uoces.

cem esse consuetudinem, insitam uidelicet, innata
tamque: & assumptam atque aduenticiam, quæ lon-
go studio atque usu, mutata exercitatione priore,
usque adeo tandem familiaris & propria euadit,
ut iucunda etiam fiat: ita nunc, cum de cogitatio-
ne dicendum uenit (ad hanc enim affectus mouē-
tur) duplicem similiter cogitationem esse statu-
endum est. Vna quidem naturalis est, qua omnes
homines uti uidemus, communi quadam consue-
tudine & educatione tantum, secundum natu-
ram perfecta: itaque indocta & uulgaris dici po-
test. Altera, et erudita & exculta est, quæ studio, ra-
tione & experientia comparata & perfecta, non
sicut aduenticia consuetudo, longa exercitatione
tantum, sed etiam facile, & sæpe celerrimè natu-
ralem immutat. hæc rectè Sapiens appellari po-
test: mentem enim ueritatis ac doctrinæ rationi-
bus, ueluti quodam lumine, totam imbuat, & ue-
luti informat. At, naturalis quæ est, sensus ferè
& temperiem comitatur, communi que tantum
consuetudine & opinione nititur. Itaque ad hanc
affectus omnes, qui temeritate, stulticia & sine e-
uidente causa concitantur, moueri dicentur: ni-
mirum, quemadmodum & mores naturales. Ita
enim Galenus quoque distinguit. nam postquam
mores, quibus quisque secundum corporis tem-
periem præditus est, explicauit, ac cordis calidio-
ris homines iracundos, audaces, temerarios, at-
que ad actionem omnem promptos esse dixit, sub-
iungit: Cæterum, quæcunque de moribus, siue
nunc, siue quouis alio sermone explicata sunt, ad
tempera-

Cogitatio du-
plex:
Naturalis.

Erudita.

Cogitatio natu-
ralis temperiem
comitatur.

Galenus quo-
modo intelli-
gendus, quan-
documque ex mo-
ribus hominū
de illorum tem-
peramentis, &
contra ex tem-
peramento de
moribus iudi-
cat.

temperamentum cognitionem, sciendum est, ea non
de optimis moribus, aut uitiolis, qui ex Philoso-
phia hominibus adueniunt, sed de insitis unicui-
que naturalibusque à nobis exposita fuisse. Eru-
dita igitur & philosophica cogitatio, studium, ra-
tionem atque experientiam magistros habet: ac
uulgaria, insitaque negligens, & premens si mole-
sta sunt, ut in prouerbio est, *ἔπειτα θεῶν*, hoc est,
Deum sequitur. Omnia enim sua in se posita esse
ducit, omnes que fortunæ casus uirtute inferio-
res. Itaque rectè Aristoteles quasi diuisionem hanc
secutus, uerecundiam, quam inter perturbatio-
nes numerat, in senibus & studio perfectis homi-
nibus uituperat: in adolescentibus uerò laudat.
Senes enim & studiosi, in quibus integra & excul-
ta est ratio, nihil admittere debent, quorum cogi-
tatione erubescere possint. Adolescentes uerò,
cum naturali tantum cogitatione utantur, (natu-
rali enim, ut inquit ille, non arbitraria consciētia,
pudore suffusi uerecundant) uerecundiam ueluti
frenū habent, quo à reb. malis coercent. Et quidē
nemo de eo quod nō didicit uel audiuit, iudicare
aut æstimare ratione docta potest. itaque etiā non
comoueri rebus ignotis & apparentibus. Multa
enim extimescere adolescentēs & mulieres & indo-
ctos uidemus, quæ mox uel ætate uel experientia
uel doctrina instructi cōtēnunt. Quod quidē illis,
alta in ignoratione uelut intenebris uersantibus,
maximè usuuenit. Sed sicut de metu, ita etiam de
spe iudicandū est. Nā sicut lux tenebras, & metū
mō ex tenebris natū, manifestè & celerrimè de-
pellit;

Mores optimi
ex Philosophis
adueniunt.

Cogitatio eru-
dita unde ueni-
at, & quid ho-
minibus præ-
stet.

Verecundia du-
plex.

Verecundia in
sene uituperan-
da, in adolescē-
te laudanda.

Alexan. aph.
probl. 6. lib. 7.
Pudor modera-
tor cupiditatis.

Adolescentes
& indocti qua-
re multa timēt,
quæ uiri iam
uel eruditi ne-
gligunt.

pellit: ita etiam eruditio & scientia, non solum ignorantem omnem ex hominum animis discutit, sed etiam turbulentum omne vitium miraculi modo remouet. Sed sicut de metu, ita etiam de spe iudicandum est.

IAM uero ad ludendi cupiditatem Aleam redeamus. qua quidem affecti qui sunt, & afflicti miserè, omnes illam uel naturali tantum cogitatione impetu que exercent: ut certè plerique faciunt: uel etiam eruditore & exulta ratione cum sint, tamen etiam contumaciter in eodem ludendi uitio assidue uersantur. Sed est horum non ita magnus numerus. Nam cum nemo adhuc rationes, quibus erudire animum hac parte aleatores possint, consultò & cogitato proposuerit, ac nemo sua uitia cernat, sibi que adulator sit quisque: non potuere nisi quadam uulgari & communi ratione omnes uti. Nos igitur ecquid proferre ualeamus, quod erudire aleatores possit, quod à perniciosa sententia retrahere, & motum animi turbulentum cohibere, tentabimus. Quod si ex sententia successerit, non solum bene operam positam esse opinabor, sed etiam maximos me studiorum meorum fructus percepisse putabo. Sin minus: certè tamen rectæ uoluntatis conscientia me consolabor. Ad remediorum igitur formulas redeamus.

DIXIMVS, commodi & utilitatis credulam exacta sorte spem, à naturali cogitatione & motu susceptam, ac peccati sceleris que quod cum alea coniunctum est, neglectam, à praua consuetudine, opinione uulgi, & ignorantia natum, precipuas.

Aleatores ferè omnes naturali tantum cogitatione impulsu ad ludendum accedunt.

Autoris in scribendo animus.

cipuas aleæ causas esse. His duabus causis totidè remediorum formulas opposuimus, quarum prior hæc erat: Quia in re fors proterua dominatur, auida credula que spe comodum proponere sibi, atque animo suscipere, maxima est stulticia: facultatum uero & bonorum suorum periculo consecrari, infania. Nunc quas habeat uires, quibusque sit deprompta locis, quo libentius illam faciliusque sumant ægri, totum que in animum digerant, exponamus. Ita enim etiam uel maxime, quasi medicamentum liquidius dederimus, ac quod uelut usque ad sensum opinionemque aleatorum penetrare possit. Quod manifestè omnes fieri uideamus, ut multi minimis momentis, sine ulla ratione aut causa, leuissima planè cogitatione, magnam animo timorem concipiant (hoc enim & in ætatibus & in sexu, & nunc etiam in uerecundis fieri declarauimus:) ita etiam non pauci sunt, qui solo naturæ sensu, nulla prorsus ratione aut euidente causa, alacriter admodum & citò spem toto peccatore capiunt. Sed quia plures sunt timidi, & timoris causæ & signa magis sunt conspicua, atque omnibus nota: ideo etiam clarius de timore iudicamus, ac maius quam spes uitium est. par tamen omnino ac similis est utriusque iudicandi ratio. Verum ut contraria sunt, ita etiam longè diuerso naturæ motu & causa in hominibus concitantur. Timor enim spiritu & sanguine ad interiora se recipiente, corporis habitum refrigerat, & tristis facit: Spes uero, contrario planè motu exteriora calfacit, & læticiam generat. In illo enim

Formule prioris remediorum explicatio.

Timoris signa magis sunt conspicua quam spei. Timor maius quam spes uitium est.

Timor tristis facit

Spes læticiam generat.

o cor,

Timor quomodo in hominibus generatur. Item spes quomodo.

Spes quibus animi affectibus affinis.

Vnde fit, ut quod cupimus, id speremus: et

contra. Affectus animi qui corpus accendunt, omnes stultitiam et furorem generant.

Calore nimio in capite existente, mentis alienatio succedit.

cor, quod affectuum sedes est, contrahitur & premitur: auersatur enim & fugit futurum malum, estque non dissimilis tristitiæ motus. In spe uero contra, exultans uoluptate cor, futurum bonum, uel quod uidetur bonum appetit, seque ad illud recipiendum aperit, lateque diffundit: quod in ijs praesertim corporibus quæ mollia sunt, & in quibus fluens magis est calor, tanto subinde impetu facit, ut non sudorem modo, sed etiam tremorem inducat. Est que uicinus amor, omni que magnæ alicuius rei cupiditati, affectus. Omnis enim cupiditas uehementior, magno motu impetuque ad eam rem quam cupit, spiritus sanguineque impellit. Atque hinc, id est ex huiusmodi motu ratione natum arbitror, quod aiunt, sperare omnes que cupiunt nimis, timere quæ nolint. Et, Impense qui amat, impense idem odit nimis. Verum affectiones animi, ut ægritudines ferè omnes quæ calore nimio corpus accendunt & commouent, omnes pro motionis suæ uehementia, stultitiam, delirium & furorem faciunt. Estque id supra à nobis declaratum. Et uulgo dicitur, Amantes amantes esse. Non enim solum elatis ad cerebrum multis uaporibus calidis delirium sequitur, ut in ardentibus febribus contingit: sed etiam saepe solo calore nimio, uel in capite existente, atque inibi genito, uel aliunde transmissio, succedere mentis alienatio solet. Id que Galenus aperte & saepe docet. Neruosis enim partibus inflammatis, promptius quam reliquis, delirium (inquit) superuenire solet: id que, ascendente

ascendente ad caput interdum per continuas partes solo calore, interdum spiritu uaporoso, uel fumoso, uel fuliginoso. Iam uero animi affectus, immo etiam cogitationem uel in somnis & quiete factam, & animi inductionem firmam quamuis, maxime celerrimeque totum corpus, atque ipsum animum accendere: ac quo quisque est acuto & celeri ingenio magis, eo etiam commoueri & magis ac citius, iratorum oculi, uultus, uerba & tremores: somniantium praeterea conturbationes, & cordis pulsus concitati: denique amanti sermones, & uigilantiu somnia, satis indicant. Quos quidem affectus animi, Graeci, quia mentem de sanitate deturbant, *πάθη*, id est morbos: Latini, & melius (ut Cicero dicit) perturbationes uocant. Neque uero ullus est corporis affectus tantus, ut uehementior animi affectibus esse possit. Adeo enim sunt potentes, ut idem Galenus ait, quæ uel in uenationibus, uel pilæ ludis, uel similibus exercitijs contingunt, motiones animi: ut multi morbis liberati saepe ex delectatione fuerint, multi rursus ex nimia conturbatione in morbos inciderint. Sed ne longius discedamus, nonne ira, in qua sanguis motu maximo efferuescit, manifestus furor definitur? nonne cupiditas flagrans, malefana, furiosa & cæca uocatur? nonne amor inconsideratus, stultus ac demens: spes uero etiam credula atque incerta dicitur? Quos omnes affectus quis negabit, ut exuperante calore fieri, ira rationi plane contrarios esse? Ac si longius progredi etiam uelimus, ignorantia superbos & audaces maxime homines facit: peri-

Lib. de exercitio parue sphaerae.

Animi affectus corporis affectibus uehementiores.

Ira, furor.

Cupiditatis nomina.

Amoris ac spei nomina.

Ignorantia, superbos et audaces, peritia modestos et contentos facit.

cit: peritia uerò, modestos & continentés. Vt enim Thucydides ait, Ἀμαθία καὶ θράσος, λογισμὸς δὲ ὀκνηρὸς φέρει. hoc est: Ignorantia audaciam & confidentiam, scientia uerò cōtationem & moram ac timiditatem affert. Sed iam etiam quàm sit stulta temulentacq; spes ista, aleatores quę tenet, atq; exultare illos alacritate & audacia facit, nō ex causa solum quę in natura est, sed etiam ex re ipsa iudicemus. Quod sine ulla ratione & causa uel concipimus animo, uel facimus opere, certè id omne temeritas est: qua, quid potest esse rationi, cōstantię & prudētię magis contrariū. Nihil est à grauitate sapientis, errore, leuitate, temeritate diluictius: nihil tam futile, quàm quicquam sentire, aut persuadere sibi, sine causa euidente: nihil tam stultum, quàm aut falsum putare, aut quod non satis exploratè perceptum sit & cognitum, ei sine ulla dubitatione temerè assentire. Denique quid tam fatuum, quàm in aleę ludo, ipsi sibi fortunam ad uotum fingere? Quid obsecro, quid ludus est, nisi fors mera? At quę sunt sortis nomina? Nonne cæca, periculosa, incerta, temulenta, fallax, iniqua, maligna & proterua dicitur? Alea uerò etiam, nonne eisdem titulis decoratur? atque ab omnibus præceps, dubia, fallax, anceps & damnosa nominatur? Ac nonne ut cuiusq; rei nomen est, ita & res esse solet? Quid est ergo, quo minus hanc aleatorum spem, & fallacem perniciosamq; opinionem, stultissimam esse dicamus? quæ si opinione solum constaret, neque etiam in turpem actionem prorumperet, minus in illa malū inesset, quamuis

Sine causa uel ratione aliquid animo concipere temeritas est.

Temeritas, sapientie contraria.

Stultum est & futile, aliquid sibi sine causa persuadere.

Fortunam ad uotum sibi fingere, fatui est. Ludus quid. Sortis nomina.

Alea nomina & tituli.

Vt cuiusq; rei nomen est, ita & res ipsa est.

quamuis enim errore aleatores (sicut elato nimis animo uiri) tenerentur, à scelere tamen liberi essent: credulitas enim error est potius quàm culpa. Nunc autem, cum etiam assiduo, quod sperant, facultatum periculo persequantur, quid potest actione illa stultius esse, quæ neq; consilium neq; modū in se habet ullū? Quid homine tā indignū, quàm à ratione discedere, & temulentæ sortis dominationi se totum tradere? Sapienter, sanè sapienter, & magna constantia in officiorum doctrina est traditū: Omnis actio uacare debet temeritate: neq; uerò agendum quicquā, cuius non possis causam probabilem reddere. Temeritas enim hominem ex homine tollit. At quam tandē aleatorum actionis suæ causam reddere posse putamus? Ecquid illos uel uerissimile proferre? Tullium si adhibeant, isq; diu meditatus, oratione illorum causam defendere si uelit, nihil unquam præter conceptam temerè spem lucri, hoc est animi motionem ad stultam & credulam opinionē concitata producere possit. Ergo, pecunias fortunaq; suas omnes, iniquæ, fallaci & perniciosæ sorti submittere, quā habebit excusationē non solum temeritatis, sed etiā insanix? si quis uniuersis suis opibus in punctū ludat, neq; id cum uno solum, sed etiam cum duobus aut trib. unā fecerit: nonne is meritò omnium iudicio & uoce demēs proclamabitur? nonne, si deinde maximis in miseris semper uersetur, meritò id omnes factum esse dicant, iustamq; illum sui furoris pœnam sufferre iudicent? Atqui eadem est in re parua sortis pro-

A ratione discedere, homine indignum.

Actio omnis hominis à temeritate abesse debet.

Fortunas suas sorti submittere, insanix est.

teruitas, idemque periculum, quamuis bonorum iactura minor. Atque haud scio, an, sicut eum qui quatuor in alea dies, anxia ualde cura continenter lusit, ac interea uiginti minas perdidit, una id illum hora detrimentum fecisse melius esset: ita etiam, qui uniuersis fortunis & bonis suis multis annis, magna sollicitudine, magna & acerba molestia, magnis que animi cruciatibus ludunt, an hora id facere illos incommodum, atque ad alias uitae rationes se traducere melius foret? Nulla enim uitae conditio inueniri potest, quae non multo tranquillior & liberior sit, quam illa, in qua semper tam saeuus tyrannus imperat, semper tam anxia & auara spes miserè homines uexat ac torquet. Et sunt sane non pauci, quibus nunquam bene esse uidemus, nisi cum pecunia illis, quam subiicere sub aleam possint, omnino desit. Iam uero etiam maximam in fiducia & spe ista stulticiam inesse, proxima ei dementia, in quam paruis admodum momentis aleatores sepe incurrunt, aperte demonstrat. Quis enim non uidet, commotos leui damno aleatores, ita sepe indignationis & irarum flammam accipere, ut quod reliquum sibi est pecuniarum, iniquissima, imò etiam planè desperata sorte, inconsideratè adeò & temulenter proiciant, nihil ut ab his differre uideantur, qui cum aquam hauriunt, quia situla puteo remansit, funem etiam proiciunt? Et quis non illos plus quam manifesti furoris & insanie condemnet, qui eò dementie deuenerunt, ut dentibus, supercilijs, uxore, libertate ludant? quorum quoniam exempla protulimus, nihil

Nullius uitae conditio miserior est, quam aleatorum.

Multis tum deum bene est, eum sine pecunia sunt.

Stulticiae aleatorum signum manifestum.

nihil est opus hic resumere. Ergo cum stultam, inanem, temerariam, & planè perniciosam esse hanc luam bonae spei fiduciam aleatores didicerint, illamque bonorum suorum periculo subleuare, nihil ab infania abesse cognouerint: uerissimum esse sibi persuadeant, quod Vergilio carmen attribuitur,

Verg. de aleae ludo.

Lusori cupido semper grauis exitus instat.

Nam & supra declarauimus, damnum semper in alea, quam lucrum, certius esse: & infinitus aleatorum numerus comprobatur.

NUNC ad alteram traseo formulam, quae pernicioso errori opponitur, quo nullo se scelere contaminari aleatores putant: quae quoniam à Cicerone luculenter est tractata, & late patet, ab ipso desumere opere precium puto. Detrahere aliquid alteri, & hominem hominis incommodo suum augere commodum uelle, magis est contra naturam, quam mors, quam paupertas, quam dolor, quam caetera quae possunt aut corpori accidere aut rebus externis. Nam principio tollit conuictum humanum, & societatem: hoc est, naturam, deos atque homines uiolat. Si enim sic erimus affecti, ut propter suum quisque emolumentum spoliet aut uiolet alterum: dirumpi necesse est eam quae maximè est secundum naturam humani generis societatem. Nam ut singula corporis membra totum constituunt corpus: ita homines singuli totam communitatem hominumque societatem componunt. Ut igitur, si corporis unumquodque membrum, proximi membri aut nutrimentum aut ualitudinem ad se trahat, debilitari atque interire totum corpus necesse esset: sic, si hominum unusquisque aliorum ad se commoda

Formula posterioris remediorum explicatio.

Quare detrahere alteri, sui commodi causa, contra naturam est.

Si, ut aleatores affecti sunt animo, ita omnes simus, dirumpatur humani generis societas.

commoda rapiat, detrahatq; quod cuique possit emolumēti sui gratia, societas hominum cōmunitas que euertatur necesse est. Quare etiam, ut si quod est in corpore mēbrum naturę parum obediens, quod sua sorte minus contentum, totum corpus cōturbat, quod sanitatem destruit, quod uicinas sibi partes erodit, exedit, consumit: contra id natura magno motu insurgit, illudq; si contumax sit, adhibitis ministris pro culpę & peccati magnitudine, pungenti mordaci que remedio castigatur, scalpello tunditur, uinculis stringitur, deniq; excinditur, secatur, uritur: ita recte sumpto à natura, optima uiuendi duce, exemplo, & gentium iure, & omnium populorum legibus, quibus in singulis ciuitatibus respublicę continentur, constitutum est, nulli ut liceat sui commodi causa nocere alteri. Recteq; legumlatores naturę rationi, quę est lex diuina & humana, obediētes: eos qui ciuium coniuñtionem dirimunt, damno, uinculis, exilijs, morte coercent. Nihil enim aliud leges spectāt, nihil uolunt, q̄ ut sit in columnis ciuium coniuñctio: quam conseruare qui uolet, nunquā committet ut alienū appetat: nunquam, ut quod proterua sorte uel turpi lucro detraxit alteri, id sibi assumat. Nam ut corporis quidem membris concessum est, totius cum pace, exercitatione, fotu, quiete, ualetudinem suam & uires, si possint, augere, ac firmiores facere: ita, ut sibi quisq; quod ad usum commoditatemq; uitę pertinet, acquirat, & potius etiam sibi quàm alteri, concessum est, non repugnante natura. Il-

Iud

Gentium et populorum omnium est ius, nulli ut liceat sui commodi causa nocere alteri.

In columnis ciuium coniuñtionem qui uult, nunquam alienum iacta sorte cupiet.

Sua cuiq; utilitati sine alterius iniuria seruire licet.

Iud quidem natura non patitur, ut aliorū spolijs nostras facultates aut copias augeamus: sed suę cuiq; utilitati, quod sine alterius iniuria fiat, feruendum est. Qui uerò alterius incommodo suis student utilitatibus, naturam peruertunt, humani que generis societatem dirimunt: idq; etiam si maxima præmantur inopia, & uel fame conficiantur. Suum enim cuiusq; incommodum ferendum est potius, quàm de alterius commodis subtrahendum. Neq; uerò cuiquam tam uita cara esse debet, quàm animi talis affectio, neminem ut uiolet, sui commodi causa. nam quod uis est incommodum potius suscipiendum, quàm iniuste, quàm auarę, quàm libidinose, quàm incontinenter quid faciendum, Deos etiam hominesq; omnes cælare si semper possit. Errat enim uehementer, qui ullum aut corporis aut fortunę uitium, animi uitijs grauius existimat. Neque uerò solum hoc Philosophorū instituta sic docent, omnesq; omnium gentium leges comprobant: sed etiam multo magis exigit ipsa Naturę ratio. Etenim multo magis est secundum naturam, celsitas animi & magnitudo, iteniq; communitas, iusticia, liberalitas: quàm uoluptas, quàm uitia, quàm diuitiæ: quę quidem contemnere & pro nihilo ducere, comparantem cum utilitate communi, magni animi est, & excelsi. Detrahare aut alteri, sui cōmodi causa, magis est contra naturā, quàm mors, quàm dolor, quàm cætera generis eiusdē. Itemq; magis est secundum naturam, pro seruanda patria, pro continenda in officio ciuitate, pro

p iuuandis

Alterius incommodo, suis utilitatibus qui student, naturam peruertunt.

Suum cuiq; incommodum sine alterius iniuria ferendum.

Vita cuiq; potius amittenda, quàm alterum ut uiolare in animū inducat, deos etiam hominesq; cælare si possit.

Magis est secundum naturam iusticia, quàm uoluptas aut uitia.

Magis est secundum naturam, pro iuandis hominibus, maximis in laborib. uiuere, quàm in ocio & solitudine, sine molestijs, etiam in uoluptate maxima.

iuuandis si fieri possit omnibus hominibus, maximos labores molestiasque suscipere, quam sine ullis molestiis, etiam in maximis uoluptatibus, abundantem omnibus deliciis & copiis in ocio & solitudine uiuere. Omnesque optimo & splendidissimo ingenio uiros, Herculem illum (quem hominum fama beneficiorum memor, in concilio caelestium collocauit) imitatos, longè illam uitam huic anteposuisse uidemus. Ex quibus certè efficitur, hominem naturae obedientem, homini nocere non posse. Deinde, cum (ut dictum est) uelut unius corporis membrum omnes simus, unum debet esse omnibus propositum, ut eadem sit utilitas uniuscuiusque & uniuersorum: quam si ad se quisque rapiet, dissoluetur omnis humana consociatio. Atque si hoc etiam natura praescribit, ut homo homini, quicumque sit, ob eam ipsam causam quod is homo sit, consultum uelit, necesse est secundum eandem naturam, omnium utilitatem esse communem.

Homo naturae obediens, homini nocere non potest.

Homo homini, uel quia homo est, consulere debet.

Utile nihil, nisi honestum. Vbi turpido, ibi utilitas esse non potest.

Quod si ita est, una continemur omnes & eadem lege naturae. Idcirco ipsum si ita est, certè uiolare alterum lege naturae prohibemur. Atque haec quidem omnia, splendidè sanè sunt ex optimorum omnium philosophorum decretis sic disputata: qui si sola naturae ratione iudicauerunt, eos qui constitutam inter homines societatem euertunt, impios esse aduersus deos immortales, à quibus illa est constituta: si nihil esse utile censuerunt, nisi quod cum honestate est coniunctum: ac ubi turpido sit, ibi utilitatem esse non posse: si denique turpitudinè, etiam omni impunitate proposita, per se maxi-

se maximè fugiendam esse, honestatè uerò appetendam statuerunt: quid inquam, quid nobis Christianis sentiendum est, qui non solum ista ex Philosophorum institutis, atque Herculis exemplo edocti sumus, sed etiam ab ipso praepotente CHRISTO, Dei opt. max. filio & uoce uiua & facto accepimus? qui non solum unius nos esse corporis membra, sed etiam unius patris filios, disertè docuit: qui non solum non concupiscere alienum praecipit, sed etiam subleuare aliorum omnium etiam inimicorum onera, proprio exemplo monstrauit. denique, qui nobis hoc primum atque ultimum praecipit reliquit, ut sicut ipsos nos, alter alterum diligamus, ac praeter cetera omnia charitatem colamus. Et si ueteres illi solo naturae instinctu moti, nullum, ne sapientè quidem, etiam homini ad nullam rem utili, detrahere quicquam, sui commodi causa, sine maxima iniusticia posse iudicarunt, atque is etiam si fame conficiatur, potius ut intereat censuerunt, quam ut iniuste quid committat: quid obsecro, quid de aleatoribus iudicandum est? qui, dum sibi bene sit, in alterius ruinis exultant: qui non necessitate aliqua, aut periculo inducti, sed sola luxuriosa quadam cupiditate, turpi lucro, suas ut uoluptates expleant, consultò & cogitatò mutuum sese fortunis spoliant, mutilant, lacerant? Immo qui nullam exercitij officinam aliam, nullum fundum, nisi alueolum habent? Quae illis digna satis poena afferri poterit? quis non eos aqua & igni interdici iubeat? quis non illos ex ciuitate, atque ex finibus huma-

Christi contra aleatores praecipit.

Aleatores, dum sibi prosunt, in alterius ruinis exultant.

Aleatores mutuum fortunis spoliant. Aleatorum fundus alueolus est.

*Alea, nihil cū
mercatura com-
mune.*

*Aleatores, qui
bus similes sint.*

*Alea et per se
iniusta est, et
multo magis
quia multis sce-
leribus compli-
cata.*

næ naturæ, tanquam pestes detestandas, exterminet? Quo magis nequeo satis mirari, multos a deo inueniri, qui non solum negligenter & ociose, nullum in alea peccatum esse dicunt: sed etiam ignoranter atque impudenter, quasi mercaturam exercere collusores iudicant. O' insignem hominum dementiam. Illud ne, in quo solus casus dominatur, sola cupiditas regnat, proprium commodum, alterius incommodum spectatur, mercaturæ (quæ consilio administratur, & Reip. comoda atque utilis est) simile usquam esse potest? An non potius immanibus tyrannis, sine ulla causa exitiale bellum inter se impia dominatione gerentibus, similes uidentur? An non, ut si digitus unus aliquis, aliorum mouendi sentiendique facultatem omnem ad se trahere nitatur, hoc faciunt, ut quamplurimum ad se commodi deueniat, ab alijs discedat? O' cupiditatem iniuriosam atque inquam, o' turpem & seditiosam actionem, quæ humani generis societatem uiolat, quæ omnia diuina atque humana iura perturbat atque euertit. Quæ quamuis ipsa per se est iniustissima, tam enetiam propter infinita scelera, quibus undique complicata est, exitialis magis, & quauis etiam peste perniciosior existit. *Ludus enim*, ut Horatius ait,

— *Genuit trepidum certamen, et iras:*

Ira truces inimicitias, et funebre bellum.

Ac si te forte sanctorum uirorum exempla magis mouet, Isidorus Hispalensis episcopus, homo etiam insigniter doctus, in suo Etymologiarum libro: Ab alea, inquit, fraus & mendacium atque periurium

periurium nunquam abest. Postremo, & odium, & damna rerum, unde & aliquando propter hæc scelera interdicta legibus fuit. Cum igitur cætera ferè uitia uno aliquo in genere mali maxime uersentur, alea uerò ita est omnibus simul flagitijs inquinata, singula ut præcipua habere uideatur. Quis enim aleatore magis in Deum est impius & contumeliosus? quis in proximum iniuriosus magis? quis, quod omnia in se completitur & designat mala, temerarius & audax magis? Nam quid non is audebit tandem, qui eas quibus ipse, uxor, filij opus habet copias, fritillo fortunæque subijcit? Nescimus, heu nescimus quid aleator præceps, ira fluctuans, æstuansque offensione, in animo uersat: nullum ille malum non concipit animo: nullum non infandum scelus, quasi ultionem Deo parans, anhelat. Sed supra, cum de aleæ euentis tractarem, quantum in illa malorum esset breuiter diximus: quorum nunc magnitudinem dilatare quamuis opportunum foret, tamen uel quia sufficiunt illa, uel quia sua excellentia præstantiaque sunt conspicua, suoque splendore elucent, consultò præteribimus. Satis enim, præter ea quæ diximus, satis sit omnibus, sanctissimis illam legibus iam olim usque uetitam esse: nullumque maius alicui uitium uel crimen obijci posse, quam Aleatoris nomen. Ita enim Cicero in Antonium inuehitur, qui nullum temporis punctum uacuum peccato præterire patiebat: Homo, inquit, nequissimus, qui non dubitaret uel in foro alea ludere, lege ea qua est de alea condemnatus.

*Aleatores in
Deum impij.*

*Aleatores om-
ne scelus anhe-
lant, tanquam
ultionem Deo
parantes.*

*Nullum alicui
crimen maius
obijci potest,
quam si alea-
tor uocetur.*

Aleatorem uocari tam est ad famam sordidam, nunquam ut eui labes possit. Qui in casu praesidium collocat, nihil ille stabile habere potest.

Atque ipse praestantem dignitate & uirtute uirum noui, qui clarissimi adolescentis, multis alioqui & fortunae & ingenij preclaris dotibus ornati, nuptias recusauit, ac generum abdicauit, solum quia turpis aleae nota insignis erat. Committere enim ut aleator quis nominetur, ita ad famam sordidam putabat, nunquam ut elui posse tantam labem iudicaret. Et quidem nulla illi res constans aut stabilis esse potest, qui ullum sibi in casu praesidium collocat. Citò illi, qui se suamque fortunam committit, omnia ex leticia & uoluptate ad luctum & lachrymas redeunt. Sed iam ad alia transeamus.

Aleatores, cum turpe illos desiderium uexat, quid cogitare debeant.

POSTquam stultam & perniciosam, deinde etiam iniustam & iniuriosam esse ludendi cupiditatem hanc, qua flagrant, aleatores didicerint, atque in ea cogitatione diligenter se exercuerint (id enim in primis facere debent) tum si quando adhuc turpe desiderium illos uexabit, sic secum reputent: Hem quid hoc est mali? Ergone semper stultus atque improbus ero? Atque, ut corpore febrem depellam, cibo potuque multos meos dies abstinebo, domi etiam & in lecto continebo: ut animum perpetuo dolore & cruciatu, immo perpetua morte liberem, ut sine molestia liber & quietus uiuam, ut rebus honestis multum temporis acquiram, ne tentabo quidem? At dulce est, ex sorte quod accedit lucrum. Ecce autem iterum. Dulce, concedo. Sed quod lucrum credula spe putas, & sic naturae quodam uitio comprehendis animo, iam contra damnum & incommodum esse maximum didicisti. Neque uero (ne quid erres) si quando

onuisti

onuisti pecunia aleatores domum redeunt, id lucrari appellatione accipiendum uenit: usura est fortunae, & quidem grauis nimis. Mox enim quod dedit, magno iniquissimoque foenore reposcit. At non possum mihi persuadere. Grauis sanè aegritudo, quae mentem usque eò perturbat, ut quod clarissimum est, non sinat uidere. At saltim hoc tibi persuade, quod uerum etiam esse demonstraui mus: Peccatum in alea maximum, & scelus esse. Hoc quidem possum: nam facilius mihi uidetur. sed tamen propter cupiditatem negligo. Et saepe meliora cogitanti, tum semel adhuc tentandum uidetur. Verè tu quidem, & sincerè dicis, ac qua te parte maxime dolor premit ostendis. Nimirum turpis lucrari dulcedo, & spei etiam alacritas, quam toto peccatore stultus concepisti, totum adhuc inflammauit: ac quod omnes ab affectibus detenti faciunt, falsa opinaris. Nunc igitur iterum cogitationem tuam sic excita: neque quod plerique ignari morbi, & tu saepe facere soles, illa tantum, aut paucis adhuc uicibus te lufurum esse, falso tibi proponas. Sed potius sic cogita: Ita est, uti ratio dicitur. Improba haec & grauis est affectio, quae uehementer adeo ad ludendum homines impellit, ut ueluti rapere illos suo impetu uideatur. Itaque non uno aut altero in concursu res posita est: altius multo malum haeret. Nam quod nunc ipse mecum cogito, paucis tantum adhuc numis aut diebus ludere uelle, deinde finem facturum: stulticia est. Nihil ago. Amoris sunt uerba, qui dum potiatur modo, nihil ultra curat, sua nihil refert. At illud

Aleatorum lucrum usura fortunae.

Aleatoribus saepe semel adhuc tentandum uidetur.

Ab affectibus detenti, omnes falsa opinantur.

uerum

*Libido omnis si
potiatur, cre-
scit: si castige-
tur, imbecilla
redditur.*

uerum est: uel ea tantum uice si ludas, affectionē
& malum augebis. Habet enim hoc omnis libi-
do, ut si potiatur, crescat, & maior ac uehemen-
tior fiat: si castigetur, tenuis atq; imbecilla red-
datur. Atq; ut sunt nonnulla corporis uitia, quæ
neglecta principio, mox propter magnitudinem
curari non possunt: ita animi uis illa, cuius est te-
merè concupiscere, si negligatur, si sua libidine
ferri diu permittatur, cupiditate accenditur insa-
nabili. Quare magnum etiam ex una uice malum
accedere posse puta. Deinde, cum ludendi finem
non sis facturus, (insatiabiles enim sunt cupidi-
tates) fieri non potest quin pessimè tandem tecū
agatur, atque in maximas incidas miseras: præ-
sertim cum, ut es intemperans, plus semel incoeli-
citer ludendo perdas, quàm si quater feliciter a-
gas, lucrari soleas. Ecquid ergo te sponte is per-
ditum? ecquid ad illum scopulū cursum dirigis,
ad quem cum multi quotidie, tum ipse etiam sepe
naufragium fecisti? Nonne uides, quod accede-
re ex unius diei lucro tibi potest, exiguum id esse:
quod discedere, quantumuis parum, magnum in-
detrimentum cedere? Postremò, itane ad melio-
ra natus, Deos immortales negligis, famam con-
temnis, animam despicias, ut rem tuam si maximè
ueluti furto uel peculatu augere, atque amplio-
rem facere possis, tamē id uelis? Respice inquam
te, respice cupiditatum serue miser. Et si liberari
à domino tam crudeli atque impio cupis, semel
omnem hanc affectionem extirpandam radicitus
esse cogita. Neque unam tibi aut alteram lusionē
proponas:

*Aleatores mi-
serrimæ cupidi-
tatis serui.*

proponas: sed potius cogita, quòd

Qui non est hodie, cras minus aptus erit.

Volenti nil est difficile. Nam si multi longa medi-
tatione, naturæ illos affectus sustulerunt, qui e-
tiam subito hominem inuadunt, & prius quàm
detur cogitandi locus opprimunt: quid, illud ne
ferendum erit, quòd in quo datur cogitandi tem-
pus, corrigēdi locus, in eo toties uelut in eundem
lapidem, semper magna lesione ut impingas? lam-
inquam, iam nunc obiste. Neque illud expecta-
re tempus uelis, quo facultatibus & copijs tuis
omnibus spoliatus, non tu ludum reliquisse, sed
ille te deseruisse dicatur. Atq; ut meretricijs amo-
ribus & continue qui student, & nimis illis indul-
gent, multis post annis debilitatis fractisq; mem-
bris omnibus, miserimi, tamen desistunt: ita tu,
cum unde precium sperare possis, nihil amplius
habebis, tum etiam inuitus, magno conscientia
cruciatu, & summo dedecore, abstineas. Hæc
igitur omnia diligēter secum reputent, & dies ac
noctes cogitent aleatores auidi, necesse est. Nam
quod in nobis est cupiditatis ac furoris, ratione
erudire & coercere oportet. Erudietur autē me-
ditatione assidua, & moderabitur continentia,
quæ sola est ad modestiā uia. Sed cum omni tem-
pore, quæ diximus, facere est opere precium: tum
præcipuè continere se debent, cum post dies ali-
quot, quibus ab alea sibi temperarint, quasi uete-
ris flammæ incendium renouari, magno intus mo-
tu sentiunt. Principio enim semper, & tunc cum
maximè est opus, maximè curationem adhibere
oportet.

*Ratione et me-
ditatione assi-
dua cupidita-
tes coercenda, et
moderanda con-
tinentia.*

*Principijs in o-
mni cupiditate
obstandum.*

oportet. Ut enim confecta grauiore damno, uel quauis alia causa cupiditate, represso furere prudentius temperatusque pericula dispicere, & cuiusque rei indignitatem omnes possumus: ita contra, si quando uehementius paulo, aut subito etiam, in nobis exurgit cupiditas, tum ueluti caliginem mentis oculis offundens, nil nisi quod ante pedes est, uidere permittit. Hic igitur praecipue sumpto spacio, suscitanda est ratio, ut contra turpem cupiditatem insurgat, atque atroces eius motus comprimat, prius quam uel inanis lucri gaudio, uel uera deperditae pecuniae offensione, uires resumat, ac tum difficulter ad obedientiam reduci possit. Quod quo facilius omni tempore, etiam ex improviso oppressi, praestare possint, commodum erit breues aliquot sententias, utiles cum primis & ueras, discere, quibus memoriae fideliter mandatis, nunquam non in mentem reuocari possint. Sunt autem huiusmodi. CAMELVS, DVM CORNVA AFFECTAT, ETIAM AVRES PERDIDIT. Et, sicut Augustinus sanctissime dicit, QUI PERICVLVM AMAT, DIGNVS EST IN PERICVLO VT PEREAT. Deinde: REI FAMILIARIS AMPLIFICATIO NEMINI NOCENS, VITUPERANDA NON EST: SED VITA CUIQVE POTIVS AMITTENDA, QVAM ALTERVM VT VIOLARE IN ANIMVM INDUCAT SVI COMMODI CAUSA, DEOS ETIAM HOMINES QVE OMNES CELARE SI POSSIT. Nam si unum in locum collata sint omnia mala, cum turpitudinis malo non erunt comparanda.

*Sententiae, quas
semper ante oculos
habere aleatores decet.*

paranda. Quae quia in primis mali causam respiciunt, non inutiles iudico. Et cum haec in ore atque animo, tum etiam in memoria semper habeant, quanta sit eorum qui alea ludunt deformitas, timor, perturbatio: suspensus incertusque illorum uultus, crebra coloris mutatio, saepe ante oculos uersentur: deinde, quantum calumniae scelus, cogitent: postremo, quam magnis & multis incommodis conflictentur. Contra uero, quantum illorum qui sua sorte contenti uiuunt, decus: quanta tranquillitas animi, & quies. Tum si quos etiam familiariter norint, quibus alea magno detrimento ac damno, magno etiam dedecori & infamiae fuit: illorum ut uitam, omnibus malis & miseris refertam, diligenter inspiciant, moneo. Atque haec quidem quae diximus omnia, illam directe partem attingunt, qua laborare prius aegrotum animum aleatoris diximus: quibus quidem saepe & tempore adhibitis remedijs, memini me grauius egrum & afflictum animo miserè adolescentem, magna relata gratia, omni prorsus ludendi cupiditate liberasse. Neque uero semel ista tantum sunt legenda, ei qui utilitatem ex ipsis percipere uelit: sed sicut in corpore curando, quae recta ratione fiunt medicinae, etiam si utilitas statim non subsequatur, tamen continenter sunt adhibendae, neque ad alia transeundum, aut desperandum interea: ita etiam animum quae curant remedia, diu & assiduo admoueri debent: neque dum utilitas consequatur, & aegritudinis leuamentum succedat, unquam sunt relinquenda. Equidem

q 2 adolescen-

Aleator curari qui uult, saepe adhibere medicinam debet.

Vt corporis, ita animi medicina, bona cum est, assiduo admoueri debet.

adolefcentem illum, de quo dixi, primùm singulis ista diebus & mane & uesperis legere iussi: postea uerò etiam memoriter recitare: &, quod iuuit in primis, sæpe totius rei indignitatē disputando inquirere & examinare.

Corpora impura quanto quis nutrit magis, tãto lædit magis.

Bonus ac probus ad omnem animi moderationem continere debet.

Modestus in quo continentem superat.

Cupiditates omnes extirpanda.

VERVM quia, ut in corporibus impuris accidit, quæ quanto quis nutrire uolet magis, tanto lædet magis: ac proinde sæpe totius, prius quàm partis affectæ, ratio habenda est: ita etiam in animo similiter usuuenit. Ideo non hac solum parte, sed etiam toto sui ueluti corpore, ut sano & puro sint animo, sedulo admodum curare aleatores debent. Neque uerò satis esse putent, in una sibi alea temperare, nisi etiam ab omni alia cupiditate & nequitia se abstineant, omniq; dedecori ac turpitudini parere desierint. Ad omnem enim animi moderationem, omni studio diligentia que contedere debet, quicumq; probus ac bonus esse uelit, ad quam quidem una est ratione duce, per continentiam, uia. Hoc siquidem modestus superat continentem, quod ille ne cupit quidem amplius turpium uoluptatum quicquam. Nam quid prodest laboranti pedi uel brachio succurrere, atque interim pectoris aut capitis malo perire? Nihil hercle magis, quàm si quis præclaram ciuitatem una aliqua debiliore parte ab hostium impetu probe tueatur & defendat, atque interea alio si expugnatur loco. Sunt igitur omnes cupiditates extirpanda: id que usque eò, ut ne radicem quidem ulla in animis relinquunt amplius. Nam ex ijs quæ sic relinquuntur, solet rursus aliquid pullulare,

lare, dum id ipsum à nequitia & prauitate irrigatur. Quare integram liberam que obedientiam præstemus oportet. Quod iam, quamuis neque præsentis planè propositi, neque breuis orationis negotium uideatur: breuiter tamen etiam, quomodo hoc assequi possint adolefcentes, quid potissimum in animum inducere suum debeant, exponemus: non hercle id, tanquam illi qui omnem in eo operam consumunt, qui multi sanè fuerunt: sed quasi ad præsentem curationem, quæ maximè uidebitur remedia desumentes. Est enim ueluti corpus, ita etiam totus aliquando animus purgandus. Sunt autem illa tria. Primùm, Pietatem omnibus rebus ut colendam esse teneant: id que tanquam fundamentum omnium totius uitæ cogitationum & actionum iaciant. Id enim uirtutis exempla, Aeneas & Ulysses, ille apud Vergilium pius, hic apud Homerum bonus, præstiterunt: & præcipuum uelut omnium laborum atq; aduersitatum suarum fundamentum habuere. Deinde, ἡδονὴ καὶ ἀναλγησία, hoc est uoluptatem & indolentiam, omnes quam concupiscunt, modestia & καλῶ, id est honesto, parari. Estq; hoc uerum & probabile, nam τὸ καλὸν δι' αὐτὸ αἰρετόν: hoc est, quod honestum, per se expetendum esse, difficile est hominibus persuadere. Ipse enim Epicurus (à quo omnes illi φιλήδονοι, id est, cupidi uoluptatis, mali uerborum interpretes, proficiscuntur) dicit: Οὐκ ἔστιν ἡδέως ἀνευ τῶ καλῶ καὶ δικαίως ζῆν. hoc est, Non potest iucundè, nisi honestè & rectè, uiui. Itaque omnes, etiam illi qui uerè

φιλῆδονοι

Quid in animum inducere adolefcentes debeant, totum qui purgare animum uolunt.

Pietas colenda ei, qui sanus ac liber esse animo cupit.

Voluptas honesto paratur.

Non potest iucundè uiuere, nisi qui honestè uiuit.

φιλόσοφοι à Philosophis appellant, sunt φιλόκαλοι
καὶ φιλοδίκαιοι: id est, cupidi honesti & iusti, om-
nesque uirtutes & colunt & retinent. Neque solum
in eo docti & sapientes Philosophi conueniunt:
sed ipse etiam hoc Christus docuit: Iugum enim,
inquit, meum suauis est, & onus meum leue. &
impiorum uox est: Lassati sumus in uia iniquita-
tis, ambulauimus uias difficiles, uiam autem Domi-
ni ignorauimus. Itaque quæ maximè mali petunt
& concupiscunt, ad bonos perueniunt. Quæ qui-
dem sic breuiter dicta, magnas sanè uires habent.
Tertium est: Eum demum, uel potius eum solum
omne tempus ætatis sine molestia degere, qui sua
forte contentus uiuit. Omnium enim molestia-
rum, omnium angorum & solitudinum, quæ
quidem hominum animos in hac uita affligunt et
miserè uexant, unica est insatiabilis cupiditas cau-
sa. Itaque rectè Horatius inquit:
*Nil admirari, prope res est una Numici,
Solaque, quæ possit facere & seruare beatum.*
Est autem insatiabilis habendi adipiscendique libi-
do, similis uentriculi magnæ uoracitati, qua plus
quàm satis sit, ciborum appetitur, & continuo in-
geritur. Etenim cibo nulla alia causa egemus, nisi
ut alamus corpus. Alit uerò corpus, si bene con-
coctus fuerit: bene autem concoquitur, si modic-
us. Nam si immodicus aut nimius fuerit, coctio-
nem non admittit, sed corrumpitur: & uel deie-
ctus per inferiora, profusionem alui excitat: uel
distributus per uniuersum corporis habitum, ma-
lum intra uenas humorem gignit. Itaque ut mul-
to morbo-

*Christi uia sua-
uis & leuis.*

*Mali quæ con-
cupiscunt, ad bo-
nos perueniunt.*

*Sorte sua con-
tentus sine mo-
lestia uiuit.*

*Omnium malo-
rum, quæ homi-
nū animis adue-
niunt, causa est
insatiabilis cu-
piditas.*

*Cupiditas insa-
tiabilis habendi
cui similis.*

to morborum pars maxima, ex nimia ciborum ap-
petitione esuque nascitur: ita animi inexhausta cu-
piditas, plura perpetuò expetens quàm ipse usus
postulat, una omnis ægritudinis, omnis mœro-
ris atque tristitiæ est causa. Neque enim expleri
cupiditates unquam possunt, quantumuis eis quod
expetunt offeratur abunde. Sed sicut naturalis
appetitio potus rectè sedatur, si quantum est opus
liquoris suppetat: quæ uerò ex morbo est sitis, po-
tionis oblatione increfcit magis (id enim in febrī
& hydrope uidemus:) ita etiam animi desideria
moderata & recta, explentur comode: cupiditates
uerò, quæ procul à recta ratione discedunt, nunquam
eorum quæ cupiunt exhibitione saturant. Est igitur
cupiditatis malitia, ratione & consilio auferen-
da. Ea namque accensi qui sunt, presentium rerum inex-
plebiles, nunquam concupiscere desinunt. Sed si du-
plum quippiam habeant, triplum ilico student ac-
quirere: triplum nacti, quadruplum appetere incipi-
unt: qui quidem nunquam proponunt sibi eos qui pau-
ciora possident, sed illos tantum qui plura, quos etiam
superare conantur. in quo sanè uel maxima inest
molestia. Nam sicut ad tranquillitatem uitæ cautio
est, eos semper qui minus habent & possunt respi-
cere: ita contra ad ægritudinem animique mœrorum fa-
cit, potentiores & melioris fortunæ homines intue-
ri, sibi que continenter proponere. Quanquam certè
multo satius esset, in eo ut quisque cæteros ante-
cellere studeret, ut res quæ nunc habet, sit omnino
contentus. Id quod certè uirtutis certamen est, &
in nostra potestate situm. Contra diuitibus presta-
re, non

*Morborum pars
maxima, ex ci-
borum esu ni-
mio nascitur.*

*Cupiditates ex-
pleri nequeunt,
quantumuis eis
quod appetunt
exhibeatur.*

*Cupiditatis ma-
litia quomodo
auferenda.*

*Ad tranquillita-
tem animi con-
fert, inferioris
sortis homines
respicere.*

*Ad molestiam
facit, potentio-
res qui sunt in-
tueri.*

*Nostre sorte con-
tenti simus, in
eoque multos ut
uicamus, in no-
stra est potesta-
te situm.*

Diuitijs præsta
re, fortunæ mu
nus.

Auarorum ho
minum qualis
cupiditas.

Alexandro Ma
gno auiditate
nimia. exiguus
terrarum orbis
uisus.

Qualis pecu
niæ cupiditas
insatiabilis, ta
lis & honoris
& gloriæ, &
cæterarum ap
petitionum.

re, non uirtutis, sed fortunæ munus est: que ple
rumque seruos, hominesq; improbissimos, lon
gè ditiores nobis facit. Neq; uerò illorum aliquis
plus quàm cæteri suæ ciuitatis homines diuitia
rum nactus, tum contentus fuerit: sed mox alia
rum ciuitatum, eos qui se ditiores ibi sint, respici
er: quos si iuuante fortuna superauerit, tum etiam
ad alias progredietur nationes: atque etiam illis
quos ibi opulentiores inuenerit, potentior esse
contendet. Denique, ut summatim dicam, unus
omnium rerum dominus factus, quod Alexan
dro Magno contigisse legimus, tum exiguus sibi
terrarum orbis uidebitur. Usque adeò nunquam
fatiari inexplebilis cupiditas potest. Eademq;
est honoris & gloriæ, imò etiam omnium libidi
num ratio. Nam si cui nō satis fuerit ab ijs hono
rari, quibuscum uiuit, & quorum utitur consue
tudine, sed uelit omnino ab omnibus qui sunt in
ciuitate laudari: deinde etiam ab illis quibus pla
nè est ignotus, & absunt longè, primum quidem
ab ijs ipsis cognosci uolet: tum autem, ubi cogni
tus fuerit, suspici etiam. At illud quidem, uelle co
gnosci ab omnibus, ab immensa quadam profici
scitur gloriæ cupiditate: hoc autè, quod est uelle
honorari & suspici, ab inani planè & stulta ambi
tione. Quocirca necesse erit, ut pecunijs queren
dis inuigilanti, ita nunc ad gloriæ honorisq; stu
dium pari cura connitenti, ob illos qui multi sem
per erunt, à quibus neque cognoscetur, neq; ho
norabitur, maiore etiam quàm antea mœrore do
loreq; afficiatur. Si igitur huiusmodi cogitationes
sæpe

sæpe suscipiemus, iam exploratū habentes, ἀπλη
σία uitium animi pessimum esse, fontemq; om
nium cupiditatum, pecuniæ, gloriæ, honorum,
principatus & contentionis: haud dubiè omne
tempus ætatis sine molestia degere poterimus.
Quod, quis est qui non assequi uelit, & longè o
mnib. alijs in uita rebus anteponat? Nam si liber
tatem illam, quæ humanis legibus accepta refer
tur, meritò maximi facimus omnes: quāto est plu
ris æstimanda illa, quæ uerè & natura ipsa est li
bertas? Quæ non solum à domino nos, sed etiam
impurissimo domino uindicat? Quid enim est
miserius, quàm lucris turpibus, & minutissimis
quibusq; pecuniarijs rationibus inseruire? quid
durius, quàm gloriæ honorisq; cupiditatibus pa
rèrè? Atqui horum omnium mater est, in explebi
lis habendi libido. Quæ qui pestē habet, nunquā
ille probus aut honestus esse potest: immò uerò
ille quouis malo dignus est. Porro autem hanc
ipsam ἀπλησίαν cum omnes qui salui & boni esse
cupiunt, tum multo magis adolescentes & odisse
& fugere debent. Nam si fortè initio assueuerint
pecuniam insatiabiliter cupere, fieri iam certè nō
poterit, ut cum ad annum peruenerint quadrage
simum, se ipsos recuperent. Et quamuis difficile
atq; arduum uideatur, adolescentes adhuc, sta
tim à principio, liberare sese affectibus: progres
su tamen tēporis omnia faciliora reddētur. Quo
enim maius rationalis animi nostri pars in eius
modi exercitationibus et studijs incrementū acce
perit, eo perfectiorem obedientiā habebit. Nam

ἀπλησία u
itium animi pes
simum, om
nium cupidita
tum mater.

Libertas uera
quæ, & quan
ti facienda.

ἀπλησία præ
cipuè adolesce
tes fugere de
bent.

Difficile adole
scentibus ad
huc appetitus
sedare, & tene
re in sua pote
state motum a
nimi.

Ratio perfecti
or perfectio
rem obediē
tiam habet.

r cum

Ratio exercitata generosior euadit.

cum ea quæ maxima sunt, ratio nondum exercitata peruicerit: minimè dubiū est, quin ubi duplicē excellentiā spacio tēporis adeptā fuerit, sit multo facilius superatura. Quippe ex eo quod iam se se exercuerit, euaserit multo generosior quàm antea: proinde sic abunde sufficiet exterminādis affectibus, iam etiam imbecillioribus redditis. Atq; hæc quidem omnia ad modestiam, obedientiā uoluntariam, & libertatē comparandā pertinent.

NUNC ad alterā illam partē, quæ continentiam & affectus cōtumaces respicit, qui rationis imperium detrectant, transeamus: ac quomodo etiā illos coercere & reprimere possimus, ostēdamus. Vbi iam altius quædam de affectibus nobis sunt repetenda, quæ & præcedentium intelligentiam adiuuabunt.

Duplex affectuum genus. Affectuum genus rationis particeps cogitationem sequitur.

DUPLEX est affectuū genus. Vnū rationis est particeps, idq; propriè, & in se ipso: cogitationē enim siue rectam, siue apparentē aut erroneā sequit̄, ab eaq; mouetur: itaq; cōsilio sedari atq; excitari potest. Atque hinc est, quod oratores se in hominum animos imperium habere dicunt. Et in somnijs uidemus, multis usque adeò obiecta terribili specie cor commoueri, ut excitatis etiam somno, pulsus diu post, non secus quàm graui timore perculsis contingit, frequētes & celeres sentiantur. Motus enim animorum, sicut & pulsus, cordis etiam quadam dilatatione & constrictione fieri constat. Mens uerò concitata, inæquales ac uitiatos reddit pulsus. Et quæ ex animi perturbationibus fiunt febres diariæ, omnes maximè ex pulsus

Mens concitata inæquales pulsus facit. Febres diariæ ex perturbationibus nate pulsus cognoscuntur.

pulsus uarietate cognoscuntur. Sed de hoc genere satis diximus. Alterum est, rationis expers, contumax, & quod rationi repugnat atque oblitit: quale in continentibus, & multo magis impotentibus uidere licet, quorum cupiditates in cōtrarias partes distrahuntur. Ratio enim ad honestum uocat, cupiditas uerò ad uoluptatē trahit. Quod tamen genus, quamuis expers rationis est, tamē etiam rationi paret, sed quodammodo. Nam parère, & admonitiones & obiurgationes & adhortationes indicāt. De quo quidem genere nunc agendum est: & quo illud imperio regendum sit, declarandum. Prius tamen, unde isti in natura contumaces & seditiosi affectus excitentur, qui contra rationem insurgunt, dicendū. In natura integra & perfectā, hoc est, mentis & corporis absoluta sanitate, nulla proculdubio confusio, nulla perturbatio esset affectuum cum ratione: sed mens nostra, quæ Dei est imago, Deo tum planè simillima, rerum omnium naturam perspiceret: ac nihil nisi altum & perfectum cogitans, nil nisi uerum in clarissima luce contemplans, omnia conuenienter uellet: nulla que contra rationem naturalis potentiæ motus aut facultas esset, sed liberè maxima in concordia & pace homo ueretur. Verum nunc, pro dolor, corrupta est natura: magnaq; & densa in caligine immerisa hominum mēte, corpus etiam magis à natura recessit sua. Atque hinc illa conturbatio nata: hinc, quæ coniuncta unanimiter fuere, diuisa iam sunt. Hanc & mentis & corporis labem, Theologi

Affectuum genus rationis expers.

Ratio honesta, Cupiditas uoluptatē appetit.

Affectuum genus rationis expers in natura unde excitetur.

Natura corrupta.

Peccatum ori-
ginis.

Peccatū originis, Paulus concupiscentiā uocat. Atq; hæc uirium rebellio, quāuis in omnium ani-
mis heret, tamē & uaria est, & longè in alijs pro-
temperamenti uarietate cōtumax & ferox magis. Huius generis exempla sunt: Inuidere alienæ lau-
di: appetere alterius coniugem, prædium, ultio-
nem, uoluptates turpes, & similia: quæ quamuis ratio fugienda dictet, adeoq; expellere ex animo uellet, tamen continenter & molestè uexant, omniq; in loco premunt, ac uermiū instar rodunt. Hæc si usque adeo exultant, ut rationis ueluti nunci-
um contemnant: tum uerò loco motiua facultate (sic enim uocant eam quæ membra mouet, ne in turpes actiones prorumpant) nō semel tantum, sed, sicut Æneam fecisse mox demonstrabi-
mus, ter cohibenda fortiter sunt: ac ne longius euagentur, suis sunt carceribus concludenda. Vt enim inquit ille:

— *Ter uicta libido, recedit.*

Id' que mox in persona Didonis uidebimus. Agnoscenda naturæ imbecillitas: atque ut in febre fitis, quia ratio suadet, ferenda, non explenda est. Potest enim uoluntas continere manus, pedes, o-
culos, linguam, ne prauis cupiditatibus morem gerant, uel turpiter quid faciant. Atq; hoc modo imposito membris freno, qui cōtra rationem in-
surgunt affectus, sunt continendi. Cum enim cor non deponit uitiosum affectum, foris membra cogenda sunt, ne ruant, quò affectus impellunt. Quod quidē duplex in natura hominis imperi-
um, etiam ciuitates & familiæ exprimunt, atque imitantur.

Voluntas quo-
modo contuma-
cibus affectib.
imperat.

Rationis impe-
rium duplex in
hominibus ciui-
tates et familiæ
exprimunt at-
que imitantur.

imitantur. Qui enim boni ciues sunt, magistratui recta consulenti imperantq; non coacti, sed per-
suasi, ita planè parent, ut unā id uelle & imperare uideantur, habentq; hos proprios cum ratione imperus. nam mox aliter persuasi, eos remittunt. Estq; hoc ciuile imperium. Qui uerò mali, se-
ditiosi & contumaces sunt ciues, ut maximè cupiant perturbare omnia, & cōtra rationem face-
re: tamen in officio tanquam freno continentur: atque etiam inuiti & domi manent, & euocati fo-
ras ueniunt, alia' que multa secundum rationem faciunt. Hæc est herilis gubernatio: ut cum do-
mini seruis imperant, quos uidelicet cogunt, nec licet eis detrectare dominorum imperium. Neq; uerò solum in hominibus abiectis & priuatis ma-
gni contra rationem motus insurgunt, ne quis id non commune malum putet: uerum etiam præ-
stantissimi omnes uiri, eandem naturæ luem mirè sentiunt. Maximè autem omnes amore sæuo, & dominationis cupiditate, atq; alea faucij, magno labefactantur dolore, magnaq; ueluti uentorum ui & flatu quatiuntur. Hic igitur omnes exem-
plo Æneæ Vergiliani, etiam aduersis maximè uentis & tempestatibus, quò Deus & ratio uocat, nauigare debemus: neque turpiter ullis aduersitati-
bus aut fluctibus, hoc est cupiditatibus succumbere. Atque is quidem certè, quomodo libidini omnes moderari debeamus, præclarè mihi mon-
strasse uidetur. Nimirum,

— *Magnòq; animum labefactus amore,
Iussa tamen diuūm exequitur.* —

Ciuilis guber-
natio quæ.
Affectus contu-
maces, sicut ci-
ues seditiosi:
in officio con-
tinendi.
Herilis guber-
natio quæ.

Affectus contu-
maces omnibus
hominibus à
natura insiti.

Æneas affe-
ctus quomodo
eicit.

Cuius quidem exēplum, propius hic mihi inspi-
ciendum atque examinandum uidetur. Omnem
enim cupiditatis magnæ nō solum uim, sed etiam
uincendi regendiq; modum Vergilius explicasse
mihi, sub eius & Didonis persona uidetur. Quæ
ut impatientia amoris uicta, planè uoluntate atq;
animo foemina succumbit: ita ille cōtrā præstanti
fortitudine uir, ἔπειτα θεῶ, id est, Deum sequitur.
Primum igitur, quod omnibus contingere solet,
ut medijs etiam cupiditatum uoluptatibus, per-
fruentes sæpe siue à Ratione siue à Deo, immissa
cogitatione meliore, & moneamur officij, & re-
prehendamur turpitudinis (nemo enim usquea-
deò uitiorum omnium uoraginibus summersus
iacet, qui non aliquando tacito conscientiæ con-
uicio uerberetur:) ita Æneam iam diu suarum
rerum & famæ melioris oblitum, dum securus a-
moribus indulget, arces fundat, & pulchrę ciui-
tatis fundamenta locat, cōtinuò Mercurius (que
ipsa Ratio est) inuadit, atq; à Ioue mandata, quo-
rum Vt nauiget summa est, exponit. Æneas uerò,
attonitus diuino monitu, obmutuit,

Arrectaq; horrore comæ. —

Non enim cōtemnendus aut negligendus est Ra-
tionis nuncius, quocunq; tempore aut loco mis-
sus ueniat; sed magni potius est estimāndus. Mox
igitur relinquere dulces terras parat: ac iam tum
uoluntate tota, membris imperare cœpit:
Ἀνεσθη, Sergestumq; uocat, fortemq; Cloantum:
Classē aptent taciti, iubet. — Et tum multis pro
eo à Didone conuicijs iactatus,

Ille

— Ille Iouis monitis immota tenebat

Lumina, & obnixus curam sub corde premebat.

Deinde etiam precibus & lachrimis iterum cum
urgeretur, — *Nullis ille mouetur*

Fletibus, aut ullas uoces tractabilis audit:

Fata obstant, placidasq; uiri Deus obstruit aures.

Postremò etiam nouis blanditijs usquequaque
petitus,

— Adiuuis hinc atq; hinc uocibus heros

Tunditur, & magno persentit pectore curas:

Œcens immota manet, lachrima uoluntur inanes.

Iam igitur libidine contumaci ter superata, certus
eundi, & ritè ad profectiōē rebus comparatis,
ecce iterum illi in somnis Mercurij se forma ob-
tulit, ac consilium salutare proposuit: quod ille
arripuit. Mox enim correptus è somno, ait:

— Sequimur te sancte deorum.

Quisquis es, imperioq; iterum paremus ouante s.

Ita Deus, cum admouere nos cum Mercurio ma-
nus uidet, tum uerò etiam ipse maximè nos sanos
& saluos uult ac facit.

Uidit & æquatis classē procedere uelis.

Contrà uerò, si cum Didone rationē ab alto ue-
nientem, ignauiter & stultè negligamus (dixerat
enim,

Sed mihi uel tellus optem prius ima dehiscat,

Ante pudor quàm te uiolem, aut tua iura resoluam:)

& tum interea uulnus uenis alamus, hoc est, libi-
dinem, sororem unanmem, ab inferis in consili-
um uocemus, eius' que monita

(Solane

*Æneas Deum
sequitur.*

*Nemo tam est
omnibus uitijs
inuolutus, ut
non aliquando
cogitationis
conuicio uerbe-
retur.*

*Æneas, Mercurij
monitu at-
tonitus.*

*Æneas sibi im-
perat.*

*Æneas curam
sub corde pre-
mebat.*

*Æneas omnib.
in aduersitati-
bus Deum ante
oculos posuit.*

*Æneas deorū
imperio parat.*

*Æneas saluus
euasit.*

*Dido, rationis
nuncium con-
temnit.*

*Dido sororem,
hoc est libidi-
nem sequitur.*

(Solâ ne perpetuò mœrens carpère iuuenta,
Nec dulces natos, Veneris nec præmia noris?)

Dido succumbit culpæ. audiamus: tum uerò succubentes culpæ, ac debiliores adeò facti, omnibus circumuoluimur incommodis & malis.

Ille enim dies primus leti, primusq; malorum

Causa fuit: neq; enim specie famæ mouetur.

Dido furias concipit. Postremò eucti dolore, furias ex maleficio concipimus: ac quod est scelus omnium extremum & maximum, dementes mori decernimus: hoc est, Deum qui in nobis benignus & clemens habitare uoluit, nephariè eiicimus, expellimus, excutimus: *Sed moriamur, ait: sic sic iuuat ire sub umbas.*

Dido moritur, & Deum expellit. Fortis igitur & p̄ij uiri exemplo, ingruentiū omnium tempestatū uim, deorum consilio & rationis imperio contineamus, ac moderemur: ne uentorū malignitate & sequit̄ia oppressi, unà cum Didone turpiter & miserè perturbationum fluctibus obruamur. Et quoniam quid exigit ratio, suprà diximus: omnes quibus intimis in uisceribus alea flagrat, etiam atque etiam moneo,

semper ut in animo atque ante

oculos ferant,

ἐπὶ θεῶν.

DE ALEA LIBRI SECUNDI FINIS.

INDEX RERVM ET VERBORVM,
quæ duobus his Libellis continentur.

A		
A	Ratione discedere, homine indignum est	109
ab affectibus detenti, omnes falsa opinantur		118
ab alea natura abhorrentes, egerrimè ad ludendum perducuntur		69
actiones hominum, affectibus ferè consentaneæ sunt		94
actio omnis à temeritate abesse debet		109
ad tranquillitatem animi confert, inferioris fortis homines respicere		127
ad molestiam facit, potentiores qui sunt intueri		127
adolescentes & indocti quare multa timent, quæ uiri iam uel eruditi negligunt		103
adolescentes quid in animum inducere debeant, totum qui animum purgare uolunt		125
adolescentibus difficile est, appetitiones sedare, & tenere in sua potestate motum animi		129
ægritudinum animi medicina est Oratio		101
Aeneas, affectus quomodo euicit		133
Æneas curâ sub corde premebat		135
Æneas Deum sequitur		134
Æneas deorū imperio pareat		135
Æneas Mercurij monitu attentus		134
Aeneas in omnibus aduersitatibus, Deum ante oculos posuit		135
Aeneas sibi imperat		134
Aeneas saluus euasit		135
affectus animi quid		99
affectus à ui rationis experte proficiscuntur		69
affectus animi, qui maximus est, sicut in corporis doloribus contingit, alios omnes occultat		35
affectibus animi uicti, quales emittant uoces		101
affectus animi, corporis mutationes ad frigus & calidum sunt		91
affectus animi celerrimè & omnium maximè corpus immutant		91
affectus animi qui corpus accendunt, omnes stulticiam & furorem generant		106
affectus animi multis subitâ mortem attulerunt		92
affectus animi sola cogitatione impelluntur		92
affectus animi errore concepti sublato errore simul tolluntur		93
affectus animi à Medicis inter ea quæ non naturalia uocant, connumerantur.		92
affectus contumaces, sicut ciues seditiosi, in officio continendi		133
affectus contumaces in omnibus hominibus à natura insiti sunt		133
		6 affectuum

I N D E X.

affectuum genus duplex	130	dijs abducit	75
affectuum genus rationis, par- ticeps cogitationem sequi- tur	130	alea patrimonij scopulus	77
affectuum genus rationis ex- pers	131	alea legibus uetita	81
affectuum causæ quæ	39	alea in desperationem homi- nes inducit	82
affectuum genus rationis ex- pers, unde in natura substi- tat	131	alea & prodigalitas senectute minuuntur, iuuentute au- gentur	84
affectus contumaces, quomo- do ratio coercet	94	alea ultra mediocritatem con- sistit	19.85
alea à nemine hæctenus ex- professo descripta	17	alea, si auaricia esset, nunquam perferre tam sæpe grauiam damna posset	84
alea quid	30	alea nihil cum mercatura cõ- mune habet	116
alea, prius quàm amor homi- nes inuadit, & maius detri- mentum facit	17	alea per se iniusta est: & mul- to magis, quia omnibus fe- rè sceleribus implicata est.	116
alea auariciæ remedijs sedari non debet	22	aleæ diffinitio, & explicatio	30
alea luxuriosa est cupiditas	19	aleæ nomina & rituali	108
alea est effrenata ludè di in pe- cuniam cupiditas	27	aleæ tempestate multi submer- si	27
alea toto ferè uitæ spacio affli- git	28.17	aleæ finis duplex	40
alea ab Orat. à Philos. à Poe- tis neglecta	28.17	aleæ causa formalis	41
alea qui non abutuntur	30	aleæ causa efficiens	43
alea non sola pecuniarum cu- puditate, nec præcipuè con- stat	32	aleæ uitio insignes, omnes fe- rè prodigi	85
alea animi affectio est acerrima	33	aleæ feruor quando restin- guitur	94
alea & amor, cupiditate & spe constant	41	aleam à calidiore corporis tẽ- perie nasci, quo argumẽto potissimùm probetur	60
alea spe & fiducia, plus quàm cupiditate constat	41	aleator nobilis inuitè admo- dum paruo ludit	32
alea in hominibus, magnis à natura uitiosa incitamen- tis concitatur	53	aleator Mediolanensis quidã, ad ludendum ut sibi pecu- niæ suppeterent, cum do- mum uendere nõ posset, te- ctum uendidit	34
alea maximè ab officio & stu- famento		aleator quidam moriens, te- stamento	

I N D E X.

stamento cavit, ut ex cada- ueris sui osibus tesserae fie- rent	38	aleatores ipsi sibi omen fin- gunt	60
aleator captans capitur	75	aleatores non consuetudine modò, sed multo magis na- tura tales euasere	69
aleator omnia præ ludendi uo- luptate contemnit	75	aleatores nunquam aliquid quod suum sit habent	74
aleator undique rapit	78	aleatores fortunam Deum fa- ciunt	78
aleator quouis iure quaq; in- iuria collutores, si possit, spoliet	81	aleatores ut transfugæ, male- dicta in Deum cõferunt	78
aleator curari qui uult, sæpe adhibere medicinam debet	123	aleatores ex maledictis uolu- ptatem capiunt	78
aleatorem uocari, ad famam sordidissimum	118	aleatores omnes, proposita i- gnoracione, semper quod optimum sibi sit, si possint, iaciant	79
aleatores non auarè, sed luxu- riose pecunias expetunt	19	aleatores cupiditate & spe tan- quam ad interitum ruunt uoluntarium	87
aleatores auidi quomodo di- cantur	20	aleatores in turpi quæstu sunt occupati	88
aleatores stultè nuncupatis Deo uotis, & factis sponso- ribus, à ludo se continere nituntur	23	aleatores ferè omnes, natura- li tantù cogitatione impul- si, ad ludendù accedunt	104
aleatores, quos imitari uiden- tur	23	aleatores, dum sibi profint, in alterius ruinis exultant	115
aleatores in quouis ludo cupi- ditatem exercent suam	30	aleatores, mutuum sese fortu- nis spoliunt	115
aleatores quantumuis male sæpe accepti, tamen conti- nenter uelut ad eundè sco- pulum recurrunt	33	aleatores quibus similes sint	116
aleatores multi quasi ui coa- cti, ita ne cupiètes quidem abstinere possunt	36	aleatores, in Deum impij	117
aleatores multis cupiditatib. impliciti	41	aleatores omne scelus anhe- lant, tanquam Deo ultionẽ parantes	117
aleatores flagitiosi	87	aleatores, cum turpe deside- rium uexat, quid cogitare debeant	118
aleatores in quouis ludo cupi- ditatem exercent suam	30	aleatores lucrum quod uocât, usura est fortunæ	118
aleatores omni ex re omen capiunt	60	aleatores miserrimè cupidita- tis serui	120

I N D E X.

aleatorum uitæ conditio mi- ferrima 110	animantia propria nutrimen- ta aliquâdo longo aliorum usu deserunt 66
aleatorum in quærenda pecu- nia diligentia 34	animus à corpore mutatur 49
aleatorum post inuentam pec- cuniam festinatio 34	animi sanitas quid 96
aleatorum morositas 35	animi summum bonum 97
aleatorum temperies qualis 54	animi malum maximum 97
aleatorum ingenia uaria 54. 58	animi tutandi ratio duplex 95
aleatorum magna uarietas un- de nascitur 54	animi firma inductio totum corpus commouet 91
aleatorum quanta sollicitudo animi sit 74	animi affectus corporis affecti- bus uehementiores 107
aleatorum uicium duplex 97 (98)	animû uel corpus curare qui uolunt, prius quæ sit utri- usque sanitas, nosse debent 96
aleatorû uicia unde nascantur	appetitus sedare difficile ado- lescentibus 129
aleatorum fundus alueolus est 115	appetitus naturæ lege rationi sunt subiecti 101
aleatoribus inter ludendum semen emissum 55	<i>ἀπληστία</i> uitium animi pessi- mum 129
aleatoribus nihil ad desisten- stendum peius quàm si pro- sperè subinde ludant 64	<i>ἀπληστία</i> præcipuè adolescen- tes fugere debent 129
aleatoribus sæpe semel adhuc tentandum uidetur 118	Archelaus Macedoniae rex, sibi fidens & bene sperans 52
Alexandro magno auiditate nimia exiguis terrarum or- bis uisus est 128	Aristotelis de aleatoribus di- cti explicatio 19.88
aliquando qui lusit, iterum lu- det 36	auari ex quouis instituto que- stum arripiunt 30
alterius incommodo suis uti- litatibus qui student, natu- ram peruertunt 113	auaricia, quia modum deserit in uitio est, alea quia transit 19
Americam incolentes in se i- pfos ludunt 55	auaricia perferre grauiam dam- na non potest 84
amor & alea duo uitæ præci- pua mala 17	auaricia infra mediocritatem posita est 19.85
amoris cum alea similitudo. 33	auariciæ finis, pecuniæ posses- sio 39
amoris ac spei nomina 107	auarus

I N D E X.

auarus plus ex damno dolo- ris percipit, quàm uolupta- tis ex lucro 87	calor <i>ἀνεπιτήδειον</i> generat 43
Augustus pecuniam conui- uis ad ludendum dabat 86	calor generosos arguit 47
Augustus Imp. effusè in ludo liberalis fuit 85	calore nimio in capite existen- te, mentis alienatio gene- ratur 106
Augustus benignitatis gloria claruit 86	cardinalis astutum in alea fa- ctum 79
audorum hominum uox 88	casus & euentus, homines pro mentis sensu aestimant 100
audorum hominum qualis cupiditas, & cui similis 128	certum aliquid ex sorte spera- re, stulticia est 31
Authoris in scribendo animus & consilium 20.29.104	Cheremonis Græci de uino di- ctum 57
B	chartulæ tesseraeque; sæpe mali dæmonis numine uoluun- tur 77
Belga triginta argenteorum nummum millibus, horæ ferè spacio aleam lusit 55	Christi contra aleatores præ- cepta 115
Belgæ parum ad ludendum a- pti, & quare 55 (sunt 57)	Christi uia sua uis & leuis 126
Belgæ ingenui & liberales	Ciceronis ingenium 51
Belgarum natura 55	ciuilis gubernatio quæ 133
bilioforum natura 49	Claudius Nero homo prodi- gus, aleator insignis fuit 85
biliofi prudentes 47	cogitatio duplex 102
blasphemia quâtuor peccatû 77	cogitatio erudita 102
bonus ac probus esse qui uult, ad omnem animi mo- derationem contendere debet 124	cogitatio naturalis 102
Buræ comitis mirandum in alea factum 88	cogitatio naturalis tēperiem comitatur 102
C	cogitatio erudita unde acce- dat, & quid hominibus præstet 102
Cacodæmon ex alea fructum capit uberrimum 77	cogitatio uehemens, spiritus qui caloris uehiculû sunt, uariè mouere potest 91
Cæsaraugustæ multi, qui ua- letudinis uitio furunt, mo- rantur 50	cogitatio etiam à mortis me- tu homines liberat 93
Caligula in aleæ ludo menda- cio & periurio utebatur 86	cogitatio & animi firma indu- ctio totum corpus commu- tant 90
calor securos homines facit 52	cognita mali causa, facilius est curationem adhibere 29
	confutatio, qua conuelluntur qui

I N D E X.

qui ludendi cupiditatem a-	bonæ cum sunt, continēter
uariciam esse dicunt 84	adhiberi debent 123
cōiuncta cum alea uitia quæ 83	corporis sanitas quid 96
consuetudo duplex 65	corporis summum bonum
consuetudo naturalis 65	97
consuetudo aduenticia 65	corporis maximum malum.
consuetudo peccandi, malefi-	ibid.
cij fuscipiendi remouet du-	corporis aut animi sanitatem
bitationem 18	perfectissimam nemo un-
consuetudo naturalis proprie-	quam adeptus 96
tatis signū, causa nonnun-	corporis aut animi partis affe-
quam 66	ctus quando morbum face-
consuetudo quando altera na-	re dicantur 96
tura 67	corpora impura quanto quis
consuetudo quātum naturæ,	nutrit magis, tanto lædit
quātum opinioni momen-	magis. 124
tum conferat 76	corporum dissimilitudines
consuetudo animum opinio-	unde ueniant 66
ne informat 73	cupiditas insatiabilis cui simi-
consuetudo facit, ut quamuis	lis 126
graue delictum pro nihilo	cupiditas & spes si coniun-
ducatur 74	gantur, aleam perficiunt 32
consuetudinis uis 65	cupiditatis nomina 107
consuetudinis minor quàm	cupiditatis malitia quomodo
naturæ uis 65	aufferenda 127
consuetudinis ad uirtutem &	cupiditas insatiabilis, omniū
uitium capiendum prom-	malorum quæ hominum
ptitudo, quanta sit latitudi-	animis adueniunt causa est
ne, & quatenus quæq; dif-	126.
ficulter aut facile induci	cupiditates insatiabiles sunt
possit 70	120
consuetudinis quare maximū	cupiditates continētia mode-
momentum 72	randæ 121
consuetudinem naturalem	cupiditates omnes extirpādæ
mutare in quibus ualde dif-	124
ficile est 67	cupiditates expleri nequeūt,
contrarię de moribus senten-	quantumuis eis quod appe-
tię quomodo conciliari	tunt exhibeatur 127
possint 71	cupiditates inueniunt luxurio-
cor affectuum omnium orga-	sæ 40 (67)
num & subiectum est 39	cupiditates ferè mores faciūt
corporis & animi medicinæ	cupiditatu in finis expletio est
	& uo-

I N D E X.

& uoluptas 39	fortunam ad uotum sibi finge-
cupiditatum causæ uariæ 39	re, fatui est 108
curari qui uult, sæpe adhibe-	fortunas suas forti submitte-
re medicinam debet 99	re insania 109 (cit 63
D (38)	frigiditas ab alea & spe abdu-
Dentibus & supercilijs lusum	frigiditate optimè alea cohibe-
Dido rationis nuncium con-	tur 63 (78)
temnit 135	furtum cum alea coniunctum
Dido sororem sequitur 135	G
Dido succumbit culpæ 136	Galenus quomodo intelligen-
Dido furias concipit 136	dus, quandocunq; ex mori-
Dido moritur, & Deum expel-	bus hominum, de illorum
lit 136	temperamentis, & contrà
diuitijs præstare fortunæ mu-	ex temperamento de mori-
nus est 128	bus iudicat 102
E	Galeni laus, eiusq; de consue-
Ebriorum mores uarij 58	tudine dictum 66
exemplum aleatoris, qui acce-	Gallorum in prælijs natura 49
ptas à Regulo preciosas pa-	gentium & nationum diuer-
teras, ornandis amici nata-	si mores unde nati 68
litijs, illas oppignerauit 35	Græcorū de aleatoribus pro-
exemplum miræ aleatorum	uerbium 36
cupiditatis, in quo aleonis	H
uox tesserarum uice functa	Herilis gubernatio quæ 133
est 37	Hispani quare ad aleam pro-
exercitationis uires quæ 71	penfi 46
exercitatio ludendi quatenus	Hispani melancholici 50
in hominibus aleæ causa	in Hispanijs frequens melan-
fit 72	cholia morbus 50
F	Hispani rectè aleatores moi-
Febres diariæ ex perturbatio-	nos uocāt, & quæ nominis
nibus natæ, ex pulsu cogno-	ratio 60
scuntur 130	Hispani corruptis moribus
Flavius Domitianus largitor	hominem quare rectè mal-
& prodigus, frequenter in	criado uocant, & quæ nomi-
alea ludebat 86	nis ratio 71
formulę remediorum quibus	Hispani quare aleatorem infi-
aleatores curari possint,	gnè tatur uocant, & quæ
duæ 98	nominis ratio 78
formulę prioris explicatio 105	Hispani qua ratione aliquan-
formulæ posterioris explica-	do magnum remigum nu-
tio 111	merum in uenere 55
	Hispani

I N D E X.	
Hispani bis, Belgæ ter quater ue cibum die capiunt, & quare 68	forte aspirabit 112
Hispanorum ad ludendum procliuitas 36	in actionibus quæ cum natu- ra nostra conueniunt, tan- tum incrementum facimus, ut renouando quasi confir- mari uideamur 67
Hispanorum de aleatoribus prouerbum 36	in bene institutis ciuitatibus, quod in alea uicit aliquis, restituere cogitur 81
Hispaniæ locis in omnibus cartulæ lusoriæ uæneunt 46	inflati sua fiducia homines, præcipue ad ludendum im- pelluntur 32
Hispanorum & nigrorum ho- minum natura & mores 40	ingeniosi plerunq; furiosi 47
Hispanorum implacabilis ira cundia 69	in Italia maxima malorum li- centia est 21
Hispanorum linguæ laus 71	in largiorem pecuniam lude- re consueti, ne certo quidē quæstu in pusillam ludunt 19
Hispanorum Rex Philippus ut donandi uoluptate & gaudio perfrui posset, in a- lea lusit 81	in morbis tam corporis quàm animi, tum demum medi- cina fieri debet, cum est ma- li causa cognita 22
homo qui est, in multis hallu- cinatur 96	in pecuniam qui ludunt, in proximos iniuriosi sunt 18
homo maximè diuersos habi- tus capere natura potest 70	in uoluntate, etiam sine effe- ctu, peccatum est 79
homo naturæ obediens alteri nocere non potest 114	inventionis duo in strumen- ta 25
homo homini, uel quia ho- mo est, consulere debet 114	ira furor diffinitur 107
honestum per se appetendum 115	iracundia maximus ad subeun- da pericula aculeus 59
humores pessimi, pessimos mores: medij medios gene- rant, & alij pro ratione 52	Itali hominem à communib. moribus ualde disidèrem, rectè humorem & humili- tatem sua lingua uocant 71
I	Italorum de Gallis prouerbiū 89
Ignorantia audaces homines facit 31.107	Italorū uitium maximum 74
ignorantia superbos facit 107	iucundè uiuere non potest, ni- si qui honestè uiuit 125
ignoti nulla cupido 72	ius
impostorum in ludendo con- suetudo 64	
incolumem ciuium coniun- ctionem qui uult, nunquā ad alterius facultates, iacta	

I N D E X.	
ius omnium gētium et popu- lorum 112	nos perueniunt 126
iusticia magis est secundum naturam, quàm uita aut uo- luptas 113	malorum maxima in Italia li- centia 21
iuuenes <i>ἀντιπιδες</i> 43	malorum omnium causa est insatiabilis cupiditas 126
iuuenes minimè pecuniarum auidi 40	medici, didacticam methodū secuti sunt 21
iuuenes pecunias explendis cupiditatibus quærunt 40	medici mali, euerso medendi ordine affectum condupli- cant 23
iuuenem calor qualis 43	medici optimi, in curandis morbis magnam cogitatio- num ægrorū curam habent 91
L	medicinæ corporibus profu- turæ contineri ac digeri de- bent 99
Labor magis est secundum naturam quàm ocium 113	medicinæ ratione factæ, con- tinenter adhiberi debent, quantumuis illarum utili- tas non appareat 99
Leonis x Pont. Max. astutum in alea factum 88	Mediolanensis aleatoris fa- ctum 34
libertas uera quæ, & quanti fa- cienda 129	melancholia uino similis 48
libido omnis, si potiat, cre- scit: si castigetur, imbecilla redditur 120	melancholia omnes calidita- tis & frigiditatis gradus su- scipere potest 48
ludendi cupiditas non ex a- uarietate nascitur, sicut docti putant 18	melancholia morbus in Hisp. frequens 50
ludendi cupiditas in opinio- ne & errore consistit. ibid.	melancholia temperata, præ- stantium uirorum tempe- ries est 51
ludendi cupiditas facillè in o- ptima ingenia inuadit, pro- pter excellētis naturæ cum elata opinione cognationē 22	melancholia calidior, confiden- tes homines facit 51
ludentibus celerrimè tempus fluit 37	melancholici, sicut ferrum i- gnitum, calorem habent a- criorem 48
ludus quid 108	melancholicorum natura & mores 49
ludus, quale sit hominis inge- nium arguit 57	melancholici frigidi quales sunt 50 (sunt 51)
ludus ad paupertatem certifi- sima uia est 76	melancholici adusti quales melan-
luxuriôsæ cupiditates in iuue- nibus maximè sunt 40	
M	
Mali quæ concupiscunt, ad bo-	

I N D E X.	
melancholicos ingeniosos esse, quomodo intelligendum	83
47	
mens concitata inæquales pulsus facit	130
mens generosa, faciles motus capit	57
micare digitis, quid	38
mixturarum & temperiei modus penitus cognosci non potest	53
metus refrigerat	62
modestus continetem in quo superat	124
Moino Hispanis quid significet	60
morbis maximis, maxima adhibenda remedia	52
morborum pars maxima ex ciborum esu nimio nascitur	127
mores, corporis temperiem imitantur	49
mores optimi ex philosophia adueniunt	103
mores in hominibus maxime generant calidum & frigidum	60
mores diuersi gentium & nationum unde nati	68
mortem timere quid	92
multi ex aleatorum largitione diuites facti sunt	31
multi quod concupiuerunt, uel opus habent, ex ludo affore sibi promittunt	42
multi propter aleam ex fortunis amplissimis ad inopiam deuenere	77
multi uel domus suæ fores pulsari si sentiant, ad bonum nuncium animum præparant	83
multis tum demum bene est, cum sine pecunia sunt	110
mundus opinione regitur	70
N	
Natura sicut ad morbos uarios, ita ad uitia uaria procliuues facit	53
natura corrupta est	131
natura paruis momentis multa affingit, mutat, detrahit	72
naturam mutare difficilius quam consuetudinem	68
naturæ inclinationem omnes sequimur	67
naturam omnes sequimur	68
nemo tam est omnibus uitij inuolutus, ut non aliquando tacito cogitationis conuicio uerberetur	134
nigrorum hominum mores	40
non potest iucundè uiuere, nisi si qui honestè uiuit. ibid.	
nosse seipsum, est difficillimum	28
nostra sorte contenti ut simus, in nostra potestate est situm	127
nulla animorum uitia, nisi nota prius, rectè curari possunt	22
nullum crimen maius obijci alicui potest, quam si aleator uocetur	117
nunquam satis dicitur, nunquam quod discitur satis	24
O	
Omnes in cognatas naturæ nostræ morbos facillè incidimus	45
omnes	

I N D E X.	
omnes cognatas naturæ nostræ affectiones animi facillè concipimus	45
oratio flexanima	90
Quidius amantibus puellis precipit, ut à ludo se abstinereat	57
P	
Parcus homo fortunas suas aleæ periculo minimè subiicit	86
peccatum originis	132
philosophi, oratores & poete, animi & morum magistri sunt	27
peritia, modestos & continentes facit	107
pietas colenda ei qui sanus ac liber esse cupit	125
plerique, à multis fieri quod uident, uix in peccato esse putant	73
poetæ nusquam avaris aleam tribuunt	87
primera inter omnes ludos nobilissimus	79
principijs in omni cupiditate obstandum	121
prodigi, qui accipiunt à quibus non debent, ut profundat, etiam auari sunt	87
prudentia, quia rationis parens, omnium uirtutum domina	26
pudor, moderator cupiditatis est	103
Q	
Quare alea, diuturna aded in hominibus affectio est	45
quare alea & cupiditates ceteræ etià ex corporis intemperie natæ, adhibitis ad animum remedijs curari potest	90
quare alea facillè in optimis ingenijs innascitur	22.47
quare aleatores pueris similes, qui placetam, propter ablatam de ea portiunculam, totam proijciunt	45
quare alea, quale sit hominis ingenium arguit	57
quare aleatores, cum infelicitè sibi ludus procedit, magis commouentur	59
quare aleatores inter ludendum difficiles ac morosi	59
quare aleatores Moini ab Hispanis uocentur	60
quare aleatores facta in alea iactura, nunquam se deinde lufuros esse, tam sæpe, semper aut falso promittunt	61
quare aleatores nacti quod in medium conferat, alacres & læti, celeriter sese ad colufos conferunt	62
quare aleatores prius quam ad ludendum accedunt, putant se ad fortunæ morem accommodare posse	63
quare ad malum nostra sponte proni sumus. ibid.	
quare ciuitates quæ diuersarum gentium hominibus refertæ, sunt cæteris magis flagitiosæ	73
quare affectus animi à medicis inter non naturalia connumerantur	92
quare alteri sui commodi causa detrahente, contra naturam est	111
quare Hispani ad aleam propensi	46
quare	

I N D E X.

quare Itali hominem à communibus moribus alienū, rectè hu moré & humoristā uocent 71	ratio quibus perfecta est, sine molestia & cupiditate degunt 95
quare mulieres ad aleam propense, uirile robur præ se ferant 47	rationis imperium duplex 132
quare magni refert, quibus quis à teneris assuescat 71	ratio perfectior, perfectiorem obedientiam habet 129
quare nationes pleræque sua quædam communia peccata uix in uicio ponunt 73	ratio exercitata generosior euadit 130
quare ex omnib. animalibus, præcipuè hominibus, feminis profusio per somnum contingit 90	ratio, honestum, cupiditas, uoluptatem appetit 131
quare Ouidius præcipit amantibus puellis, ut se à ludo abstineant 57	ratione & meditatione assidua cupiditates coercendæ 121
quare spes læticiam generat 105	rationis imperium duplex, ciuitates & familię exprimūt atque imitantur 132
qualis pecuniæ cupiditas insatiabilis, talis & honoris gloriæ & cæterarum appetitio num 128	recordatio unius sententiæ sæpe ualde ad agendum homines impulit 93
qui reparare factum in alea damnatum studēt, nunquam desistunt 75	reparare damnatum qui studēt in alea, nunquam ludere desistunt 75
qui ob intemperantiam pecunias profundunt, non prodigi, sed flagitiosi uocandi 87	res quæq; qualis est, tale & eius nomen 108
qui in casu præsidium collocat, nihil ille stabile habere potest 118	res suas fortunę subijcere, non avariciæ, sed confidentiæ signum est 32
R	res omnes appetimus & fugimus, pro ut illas cogitatione concipimus 100
Ratio omnia potest 94	regum familiares quam turpiter in alea ludant 76
ratio actionum & affectuum dux est 26.94	Romæ Tauera quidam, cum magnum in alea damnatum fecisset, de ponte in profluentem Tyberim se deiecit 82
ratio quo in quoq; perfectior, ita ille & animo tranquillior, & moribus melior 94	S
	Sanitatis tuendæ cognitio, prior est, quàm restituendæ 93
	sapiens omni perturbatione uacat

I N D E X.

uacat 100	suum cuique incommodum fine alterius iniuria ferendum 113
sapiens uno minor est Ioue. ibid.	suæ quisq; utilitati, fine alterius iniuria seruire debet 112
senatus uetuit in pecuniam ludere 31	T
senes quare iuuenibus moderatiores 94	Tahur Hispanicè quid significet 78
senis de filio aleatore dictum 75	Tauera Hispanus, in Tyberim se præcipitem dedit 82
senum ludus qualis 84	temeritas sapientiæ contraria 108
senectus avaros homines facit, ideoque in senibus incurabilis 84	temeritas est, sine ratione aut causa aliquid animo concipere 108
sententiæ, quas semper habere ante oculos aleatores decet 122	timor ex frigore nascitur 46
singularum ludus quis si, ut aleatores affecti animo sunt, ita omnes firmus, dirumpatur hominum locietas 111	timor refrigeratio quædam est 46
Socrates naturæ nim uirtute oppressit 68	timor degeneres arguit 47
fortis nomina quæ sorte sua contentus, sine molestia uiuit 126	timor tristes facit 105
spei nomina quæ spes læticiam generat 105	timor maius quàm spes uitii 105
spes quomodo in hominibus generatur 106	timor quomodo in hominibus generatur 106
spes quibus animi affectibus affinis est 106 (declinat 32)	timoris signa magis sunt conspicua, quam spei 105
spes summè concupiscit, timor spes ex aleatoris animo si excutiat, labascit 42	tristitia maximè corporis habitum refrigerat 61
spes & credulitas uincendi, ad ludendum homines inducit 18	turpitude ubi est, ibi utilitas esse non potest 114
stultum est, aliquid sine causa sibi persuadere 108	V
stulticiæ aleatorum signum manifestum 110	Valerudo optima quibus contingit 96
	Venerus in uxorem suam lustrit 38
	Ventura Beltran in Hispanijs aleator nobilis 82
	Vergilij carminum noua interpretatio 37
	uerecundia duplex 103
	uerecundia in sene uituperanda

I N D E X.

randa	103	dum	113
vincendi spes ad ludendum		unde fit ut quod cupimus, id	
homines inducit	18	speremus, & contra	106
uini effectus qui	44	uoluntas à ratione regitur	
ui num bene sperare facit	43		26
uinum & calor desipere faciunt		uoluntas quomodo contumacia	
	43	cibus affectibus imperat	132
uinum, uoluptas & læticia aleam fouent	64	uoluptas honesto paratur	125
uinum quales homines facit,		usus robur addit, ocium dissoluit	72
tales alij à natura	44	usus, philosophia & magistri,	
uini mensura quæ, & quale uinum sperare homines facit.	ibid.	quando & quomodo naturalem propensionem mutant	67
uitia animorū nisi nota prius, rectè curari non possunt	28	utile nil, nisi honestum	114
	22	ut segetes, ita animi, pro cultura modo luxuriant	71
uitia cum alea coniuncta	83	ut corpus, ita animus, actiones naturæ suæ parum conuenientes respuit	69
uita cuiq; potius amittenda, quàm iniuste quid facien-			

ERRATA sic corrige.

Numerus primus paginam, secundus uersum, tertius dictionem indicat

Pag. 7. uers. 11. dict. 5. liberalitatē 10. 16. 5. cū 21. 27. 6. in nobiliss. 62. 14. 2. dignam 43 in mar. apho 53 com. 6. 84. 12. 5 & 89. 28. 1 ex imbecil. 85. 23. 3 & dele. 90. 13. 5 huic 91. 7. 7 uerecundia 92. 4. 6 quam quidem 93. 24. 4 uidebor 94. 21. 1 animi 94. 26. 7 in rebus 103. 29. 7 sed. dele totam sententiā, nam mox iterum posita est 104. 6. 6 aleamq; 104. 30. 4 neglectum 105. 12. 1 uelut. dele. 106. 23. lege amantes amentes 108. 4. 3 cunctationem 110. 27. 4 in puteo 110. 31. 1 libertateq; posita 121. 14. 1 & dele. 128. 12. 6. ei 134. 24. 7 Dei.

BASILEAE, EX OFFICINA IOANNIS Oporini, Anno Salutis humanæ
M. D. LXI. Mense Februario.

